

EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

**The XIX International Science
Conference «Development of scientific
and practical approaches in the era of
globalization»**

June 21 – 23, 2021

Boston, USA

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND PRACTICAL APPROACHES IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference

Boston, USA

(June 21 – 23, 2021)

UDC 01.1

ISBN – 978-9-40362-439-6

The XIX International Science Conference «Development of scientific and practical approaches in the era of globalization», June 21 – 23, Boston, USA. 165 p.

Text Copyright © 2021 by the European Conference (<https://eu-conf.com/>).

Illustrations © 2021 by the European Conference.

Cover design: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© Cover art: European Conference (<https://eu-conf.com/>).

© All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Khlystun Y.

The influence of iconic turn on modern monumental church painting // Development of scientific and practical approaches in the era of globalization. Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference. Boston, USA 2021. Pp. 17-18.

URL: <https://eu-conf.com>.

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Глебова Ю.А., Юхневич С.Е. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЕКЦИИ И ГИБРИДИЗАЦИИ РЫБ	9
2.	Ющенко Л.П. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АГРОЕКОЛОГІЇ	12
ARCHITECTURE, CONSTRUCTION		
3.	Негай Г.А., Синюк Е.А. ИНФОРМАЦИОННАЯ СТРУКТУРА СПАСО- ПРЕОБРАЖЕНСКОГО СОБОРА В ПЕРЕСЛАВЛЕ-ЗАЛЕССКОМ (КИЕВСКАЯ РУСЬ)	15
CULTUROLOGY		
4.	Khlystun Y. THE INFLUENCE OF ICONIC TURN ON MODERN MONUMENTAL CHURCH PAINTING	17
ECONOMIC SCIENCES		
5.	Skhidnytska H. V. THE REASONS FOR ONLINE SALES AND THEIR IMPACT ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE	19
6.	Lukyanova M.T. ECONOMIC ASSESSMENT OF INNOVATIVE TERRITORIAL DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL COMPLEX	22
7.	Zalilova Z.A. THE NEED FOR FIXED AND CURRENT ASSETS	25
8.	Zalilova Z.A. APPLICATION OF INFORMATION PROCESSING TECHNOLOGIES FOR LARGE DATA IN AGRICULTURE	28
9.	Артеменко І.А., Манько Е.І. ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ	31

10.	Бридун І.Є. THE LATEST TECHNOLOGIES IN THE INSURANCE INDUSTRY AND IN INSURANCE PRODUCTS	35
11.	Зима Ю.О. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ РОЗВИТКУ АУТСОРСИНГУ	38
12.	Меликсетян С.Н., Баштыгова А.Т. ТЕНДЕНЦИИ РОСТА ДОХОДОВ БЮДЖЕТОВ СУБЪЕКТОВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	40
13.	Пятаева О.А. МЕХАНИЗМЫ ТРАНСФЕРА ТЕХНОЛОГИЙ В РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ	43
14.	Пятаева О.А. МЕТОДЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	47
15.	Ситдикова Г.З. АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ	51
16.	Цятковська О.В. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ УСТАНОВАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ	54
HISTORICAL SCIENCES		
17.	Лахно О.П. ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО САМВИДАВУ ЧЕРЕЗ ПІДПІЛЬНЕ ВИДАВНИЦТВО «ХРИСТІЯНИН» ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У СРСР	57
LEGAL SCIENCES		
18.	Guyvan P.D. HOLDERSHIP OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY: ACTUAL STATUS OR SUBJECTIVE LAW	60

19.	Діордіца І.В. ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИРОБЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ КІБЕРБЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ	64
20.	Поп С.М., Поп В.М. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	67
21.	Поп С.М., Поп В.М. СИСТЕМА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	70
22.	Самойлович А.А. ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	73
MANAGEMENT, MARKETING		
23.	Тарновська І.В., Суржиков В.Ю. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОБОТУ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ	77
MEDICAL SCIENCES		
24.	Holovkova T.A. AIR POLLUTION BY HEAVY METALS AS A CRITERION FOR ECOLOGICAL DISADVANTAGES OF URBAN AREAS	79
PEDAGOGICAL SCIENCES		
25.	Karpenko Y.P. VIDEO EXAMINATIONS USE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE DOCTORS	81
26.	Тилеубаева Н.Н. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУГЕ ДАЙЫНДАУ	83
27.	Бубен И.В. ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В КЛАССИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ	86

28.	Буров Ю.В. ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ БІЛЬЯРДНОГО СПОРТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	88
29.	Коваленко Я.О. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ПОБУДОВИ ЗМАГАЛЬНИХ КОМПОЗИЦІЙ ГІМНАСТОК НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ НА ОСНОВІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЕНСОМОТОРНОЇ КООРДИНАЦІЇ	91
30.	Мельничук Л.Б., Крічфалуші Н.М. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	94
31.	Пенкина В. ГЕНДЕРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ ДОШКОЛЬНИКОВ В STEAM- ТЕХНОЛОГИЯХ	97
32.	Тян В. РАСТУЩЕЕ ЗНАЧЕНИЕ ВОСПИТАНИЯ ГЛОБАЛЬНОЙ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ В ЭПОХУ ИНФОРМАТИЗАЦИИ	102
33.	Чайковська Г.Б., Жаркова І.І. ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	105
PHILOLOGICAL SCIENCES		
34.	Kolisnyk M., Kornyska Y. NORTH EASTERN VOCALIC DEVIATIONS OF ENGLISH	108
35.	Truba H. NEURODISCOURSE IN THE MODERN SCIENTIFIC PARADIGM AND ITS IMPACT ON LINGUISTICS	111
36.	Прокопович Л.С. «БІЛА ЛАГОДА ЯБЛУНЬ В ЦВІТУ / П'Ю ЖИТТЯ МОЄ СПРАГЛЮ РАДО» (КОЛІРНИЙ ЕПІТЕТ БІЛИЙ В ПОЕТЧНІЙ МОВІ ЄВГЕНА МАЛАНКА)	113
37.	Телкова О.В., Есперова В.О. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ	116

PHILOSOPHICAL SCIENCES		
38.	Мелешук А.А. ОНТОЛОГИЧЕСКИЕ И ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФЕНОМЕНА «ТРЕТЬЕЙ ПРИРОДЫ»	118
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
39.	Эфендиева А.Т. НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ОПТИМАЛЬНОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ	121
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
40.	Ткаченко В.Л., Кабанцева А.В. ПСИХОЛОГИЯ В РЕАБИЛИТАЦИИ	123
41.	Игнатович А., Гранчик А. ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ФАКТОР В АВИАЦИИ	129
42.	Лавренко О.В. ЕКОНОМІЧНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ : ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	132
43.	Стахова О.О., Яцкевич Л.А. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	135
TECHNICAL SCIENCES		
44.	Denysiuk O.R. DETERMINATION OF PARAMETERS OF NUMERICAL SOLUTION FOR SPECIFIC CLASSES OF SYSTEMS OF DIFFERENTIAL EQUATIONS	137
45.	Ergashev A.K., Ishmuxamedov A.X. FACE IDENTIFICATION PROBLEMS	140
46.	Zongshuai G., Zhihao H. FOUR-COMPONENT DESCRIPTION OF ATOMS DYNAMICS IN THE IONIZATION CHAMBER OF PLASMA-ION THRUSTER	143

47.	Берова П.І. ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК БАГАТОКВАРТИРНОЇ ЗАБУДОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ	146
48.	Казиев Г.З., Таурбекова А.А. РЕШЕНИЕ ПРИКЛАДНЫХ ЗАДАЧ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ БЛОЧНО-СИММЕТРИЧНЫХ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ	148
49.	Мартиненко Д.М., Лапінов А.Д. ЖИТЛОВИЙ ФОНД ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ КОМФОРТУ ПРОЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	151
50.	Пефтева І.О. АНАЛІЗ УЛОВЛЕННЯ ЛЕТУЧОЇ ЗОЛИ В СКРУБЕРАХ ВЕНТУРИ	153
51.	Тракало Т.О., Янюк Т.І. ВИВЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ СОЧЕВИЦІ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ	156
52.	Циганкова Г.А. МЕТРОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МАГНІТНОГО ПОЛЯ В ЗУБЧАТОМУ ЗАЗОРІ ІНДУКТОРА	159
TOURISM		
53.	Постолова В.А., М'ясоїд Г.І. ВИРІШЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОНФЛІКТІВ В ТУРИЗМІ	161

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЕКЦИИ И ГИБРИДИЗАЦИИ РЫБ

Глебова Юлия Анатольевна,

кандидат сельскохозяйственных наук, доцент,
доцент кафедры гидробиологии и ихтиологии
Национальный университет биоресурсов и,
природопользования Украины, Украина

Юхневич София Евгеньевна,

Студентка 3 курса,
факультета животноводства и водных биоресурсов,
Национальный университет биоресурсов и,
природопользования Украины, Украина

Дальнейший рост продукции возможно только на основе комплексной интенсификации рыбоводства. Одним из важнейших путей интенсификации является улучшение качества объектов разведения путем создания новых высокопродуктивных пород рыб.

Хотя выращиванием рыб в прудах человек занимается на протяжении многих веков, процесс формирования пород рыб, по сути, только начинается. Даже у традиционного объекта товарного рыбоводства – карпа очень малое количество пород, которые не столь существенно отличаются друг от друга. Селекция карпа в большинстве случаев ограничена сравнительно малым числом поколений направленного отбора и охватывает малое количество признаков. Фактически этот вид находится на начальной стадии пороодообразования и еще имеет достаточно широкую генетическую изменчивость. Ограниченное число пород форели создано за рубежом (США, Канада). Селекция других ("новых") объектов товарного рыбоводства (растительноядные рыбы, буффало и др.) только начинается.

Для повышения рыбопродуктивности прудов, улучшение питательных и пищевых качеств рыбы в последние годы выведено нивкивський чешуйчатый, любинский чешуйчатый и рамчастого внутривидового типа украинских карпов. Нивкивський и Любинские карпы отмечаются повышенными холодо- и зимостойкостью, жизнеспособностью, высоким темпом роста, гетерогенностью относительно других массивов карпов украинских пород. Применение промышленной гибридизации на базе украинских пород карпа и амурского

сазана и соблюдение ее технологии позволяет повысить рыбопродуктивность прудов на 14-18% благодаря эффекту гетерозиса у гибридов.

Характерными чертами технологии современного высокоинтенсивного товарного рыбоводства являются чрезвычайно высокие плотности посадки, применение поликультуры (совместное выращивание различных видов рыб), интенсивная кормление искусственными кормами и снижение в рационе доли естественной пищи.

В настоящее время выращивания рыб осуществляется в условиях ухудшенного гидрохимического режима, более напряженной эпизоотической ситуации. Крайне неблагоприятные последствия имеет загрязнение водоисточников хозяйств технологическими отходами промышленных и сельскохозяйственных предприятий.

Одновременно с развитием прудовых рыбоводства большое значение в производстве товарной рыбы приобретает культивирование рыб в садках и бассейнах хозяйств, использующих отработанные воды тепловых и атомных электростанций, а также в установках с замкнутым водоснабжением (индустриальное рыбоводство).

Таким образом, перед селекционерами стоит задача создания пород с высокой производительностью в условиях, резко отличаются от естественных. Решение этой задачи требует преобразования наследственных свойств объектов рыбоводства путем интенсивной селекционной работы.

Вместе с тем успешное использование пород рыб невозможно без хорошо отлаженного племенного дела, основной задачей которой является выращивание необходимого числа племенных рыб в условиях, обеспечивающих полную реализацию породных особенностей.

По своей сути товарное рыбоводство близко к другим отраслям животноводства и поэтому методы селекционно-племенной работы с рыбами и сельскохозяйственными животными имеют много общего. Однако селекция и племенное дело в рыбоводстве имеют свою специфику, связанную с биологическими особенностями рыб: их высокой плодовитостью, наружным оплодотворением, поздним половым созреванием и др. В отличие от животноводства, где в центре внимания стоит отдельная особь, в рыбоводстве селекционер имеет дело с массовым материалом. В связи с этим ряд методов селекционной работы, которые успешно используются при селекции сельскохозяйственных животных (например, отбор по происхождению и др.) при работе с рыбами оказываются малоэффективными или совсем непригодными. В то же время в работах по рыбами можно использовать специальные генетические методы (индуцированный гиногенез и мутагенез, экспериментальную полиплоидию и др.), Применение которых на домашних животных практически

невозможно прежде всего из-за низкой плодовитость последних. Другая важная особенность работ с рыбами связана со сложностью обеспечения стандартных, строго контролируемых условиях содержания, требует использования особых методов оценки селекционного материала.

Таким образом, перед селекционерами стоит задание создания пород с высокой производительностью в условиях, которые резко отличаются от естественных. Решение этого задания требует преобразование наследственных свойств объектов рыбоводства путем интенсивной селекционной работы.

В разработке вопросов теории и практики селекционно-племенного дела в рыбоводстве большие заслуги принадлежат ученым, среди которых в первую очередь следует назвать имена известных генетиков-селекционеров В.С. Кирпичникова и К.А. Головинского. Ими был выдвинут ряд основополагающих идей и осуществлены фундаментальные исследования по генетике рыб и вопросов селекционно-племенной работы.

Список литературы

1. Селекція та гібридизація риб – https://pidruchniki.com/89131/agropromislovist/selektsiya_gibridizatsiya
2. Розведення і селекція риб : Підруч. для студ. і викл. зооінж. ф-тів / І. М. Шерман, М. В. Гринжевський, І. І. Грициняк. – К. : БМТ, 1999. – 239 с.
3. Основи рибогосподарської генетики : навч. посіб. / В. В. Базалій, І. М. Шерман, Ю. В. Пилипенко. – Херсон : Олді-плюс, 2007. – 279 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АГРОЕКОЛОГІЇ

Ющенко Л.П.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, м. Київ

Забезпечення сталого виробництва якісної біологічної продукції, збереження і відтворення природно-ресурсної бази аграрного сектора, ефективна екологізація всіх галузей сільськогосподарського виробництва, це є основною метою агроекології.

Одним із перших, хто на межі XVIII та XIX століть усвідомив необхідність цілісної оцінки природних комплексів, був німецький натураліст А. Гумбольдт.

Засновником екології в її сучасному вигляді можна вважати німецького вченого Е. Геккеля, який визначив екологію як науку про загальну «економіку природи». Він же запропонував і сам термін «екологія» [1].

Від стану аграрної галузі значною мірою залежать добробут і умови життя нинішніх і прийдешніх поколінь нашого народу.

Агроекологія — це наука про формування сталої агросфери. Вона покликана шукати шляхи розв'язання відповідних проблем як для сьогодення, так і для майбутнього [3]. Відомий історик і соціолог Арнольд Тойнбі писав: «Суспільство, орієнтоване на вірність традиціям, своєму минулому, приречене на зникнення. Суспільство, орієнтоване на свою сучасність, приречене на застій. І тільки суспільство, орієнтоване на майбутнє, здатне розвиватися».

Все більше сьогодні говоримо про дослідження з генетичної інженерії та практичного використання трансгенних рослин, стійких проти біотичних, абіотичних факторів навколишнього середовища. Загалом біотехнологія (від грецьк. *bios* – життя, *techne* – майстерність, *logos* – вчення) у сільськогосподарському виробництві об'єднує можливості біології і техніки та дає можливість створювати нові високопродуктивні сорти і гібриди сільськогосподарських культур, біологічні засоби захисту рослин, виробляти харчові продукти і корма, бактеріальний протеїн, регулятори росту, різні біопрепарати, утилізувати побічну продукцію рослинництва і виробляти з неї біогаз, пальне, високоякісні і екологічно чисті органічні добрива.

Актуальним та важливим на сьогодні є переведення виробництва на маловідходні та безвідходні технології для досягнення екологічної рівноваги, саме це є метою екологічної конверсії. Тобто перехід від інтенсивного сільського господарства до стійкого, екологічно бережливого.

Екологічна конверсія в землеробстві передбачає використання органічних добрив, сидератів та посівів багаторічних трав; застосування мінеральних добрив на суворій науковій основі; комплекс заходів щодо запобігання ерозії ґрунту, включаючи контурно-меліоративне землеробство, полезахисне лісорозведення,

безвідвальний та мінімальний обробіток ґрунту; обмеження у використанні важкої техніки.

Екологічна конверсія у тваринництві передбачає знешкодження твердих і рідких відходів та зменшення газоподібних викидів. Найбільш екологічно чистою та економічно вигідною є переробка тваринницьких відходів на біогаз - суміш горючих газів, у якій переважає метан, а також наявні сірководень і водень.

Все більше зростає інтерес людства до біологічного (альтернативного) землеробства суть якого полягає у повному або частковому відмовленні від синтетичних добрив, пестицидів, регуляторів росту і кормових добавок. Комплекс агротехнічних заходів ґрунтується на суворому дотриманні сівозмін, введенні до їх складу бобових культур, збереженні рослинних решток, застосуванні гною, компостів і сидератів, проведенні механічних культивацій, захисту рослин біологічними методами [1,4].

Збільшення використання біологічного методу захисту рослин пов'язане з явними екологічними проблемами від використанням агрохімікатів, зокрема негативний вплив агрохімікатів на навколишнє середовище. Це погіршення властивостей ґрунту, яке проявляється у зміні реакції ґрунтового розчину, складу ґрунтового комплексу, умов життєдіяльності корисних тварин і мікроорганізмів, накопиченні токсичних речовин, що забруднює воду шляхом надходження у водний об'єкт фізичних, хімічних, біологічних речовин та атмосферу зумовлене в основному надходженням сполук азоту, фосфору і сірки.

На початку 20 століття найбільш поширеними були механічний та агротехнічний методи захисту рослин. Та нажаль, в 60-ті роки ними майже перестали користуватися, оскільки новим етапом в розвитку захисту рослин були успіхи науки і промисловості в області хімії органічного синтезу. Це призвело до широкого застосування хімічних засобів захисту. До 1949 року із хімічних засобів захисту від основних шкідників застосовували паризьку зелень, арсенат кальцію, анабазин- і нікотинсульфати. В 50-ті роки широкого застосування набули новостворені синтетичні інсектициди контактної-кишкової дії, зокрема хлороорганічні препарати ДДТ і ГХЦГ з високою токсичністю і довгим періодом дії на фітофагів. Але це викликало небажану післядію, оскільки препарати мають негативні санітарно-гігієнічні характеристики і в першу чергу - це висока токсичність для людини та теплокровних тварин. Пізніше ці препарати були зняті з виробництва і замінені більш радикальними засобами захисту. Такими засобами хімічного захисту в 70-ті роки стали фосфорорганічні препарати хлорофос, метафос, рогор, а з карбаматів - севін. Та нажаль і вони мали ряд недоліків: севін здатен знищувати корисну ентомофауну і він практично не діє на попелицю, а хлорофос є нестійким до опадів і високотоксичним для теплокровних тварин [3].

Біологічний метод захисту рослин є екологічно чистим і базується на використанні живих організмів та продуктів їх життєдіяльності, іншими словами зоофагів, ентомопатогенних організмів, гербіфагів, антибіотиків, феромонів, біологічно активних речовин, що регулюють розвиток та розмноження шкідливих організмів [2]. Одні з перших досліджень з біологічного методу

пов'язані з іменем професора Одеського університету І.І. Мечнікова, який запропонував використовувати проти шкідливих комах ентомопатогенні мікроорганізми. Згідно з “Законом України про пестициди і агрохімікати” від 2 березня 1995 року основними принципами державної політики у сфері діяльності, пов'язаної з пестицидами і агрохімікатами, є пріоритетність збереження здоров'я людини і охорона навколишнього середовища порівняно до економічного ефекту від застосування пестицидів і агрохімікатів. В Україні на сьогодні використовується значна кількість хімічних засобів захисту рослин. Але останніми роками спостерігається тенденція щодо збільшення обсягів вирощування екологічно безпечної сільськогосподарської продукції. В 2006 році площі сільськогосподарських полів оброблюваних біологічними засобами становили 681 тис. га, в 2007 р. збільшилися майже в двічі до 1142 тис. га, в 2008 р. до 1216 тис. га. З 2010 до 2018 рр. площі внесення біологічних засобів зросли і становили в середньому по роках 2,0-2,3 млн га. Лише в 2019 р. площі застосування біологічного методу захисту рослин зменшилися до 1,8 млн. га [5].

Отже, в Україні є всі можливості та потужний науковий потенціал для впровадження екологічно орієнтованих методів захисту рослин, зокрема біологічних засобів захисту, що дасть змогу поліпшити фітосанітарний стан агроценозів завдяки істотному зниженню пестицидного навантаження, а також підвищити рентабельність вирощування та якість сільськогосподарської продукції зі статусом екологічно безпечної, яка буде конкурентоспроможна на українському та європейському ринках.

Використана література

1. Агроєкологія: Навч. посібник /О.Ф. Смаглій, А.Т.Кардашов, П.В.Литвак та ін. –К.: Вища освіта, 2006. –671 с.
2. Доля М. М., Ющенко Л.П., Варченко Т.П. Особливості застосування сучасних біологічних засобів захисту сільськогосподарських культур від шкідників у Лісостепу і Поліссі України // Сільськогосподарська мікробіологія. - 2018. - Вип. 27. - С. 60-66.
3. Дядечко М. П. Біологічний захист рослин / Дядечко М. П., Падій М. М., Шелестова В. С. – Біла Церква, 2001. – 311 с.
4. Писаренко, В. М. Агроєкологія : навч. посіб. / В. М. Писаренко, П. В., Писаренко, В. В. Писаренко. — Полтава : [б. в.], 2008. — 255 с.
5. Ткаленко Г.М., Борзих О.І., Ігнат В.В. Сучасний стан застосування біологічних засобів захисту рослин в агроценозах України. - Журнал «Рослинництво, кормовиробництво», №12 (813).- 2020.

ИНФОРМАЦИОННАЯ СТРУКТУРА СПАСО- ПРЕОБРАЖЕНСКОГО СОБОРА В ПЕРЕСЛАВЛЕ- ЗАЛЕССКОМ (КИЕВСКАЯ РУСЬ)

Негай Георгий Андреевич,

Кандидат архитектуры, доцент кафедры Архитектуры и градостроительства
Хмельницкого национального университета, Украина

Синюк Екатерина Александровна,

Студентка второго курса, Хмельницкого национального университета, Украина

Спасо-Преображенский собор в Переславле-Залесском самый древний белокаменный храм домонгольской Киевской Руси, который дошел до наших времен в первозданном виде [1]. Он поражает нас своим величием и гармоничностью. Силу его эмоционального воздействия отметил известный американский архитектор Луис Кан, который в 1973 году совершил поездку по Золотому кольцу России. В конце этого путешествия он сказал, что самое большое впечатление на него произвел Спасо-Преображенский собор.

Эмоциональный потенциал этого уникального творения древнерусских мастеров мы исследовали с помощью различительной териоретико-информационной модели, которая основана на закономерностях зрительного восприятия. Определяя количество зрительно воспринимаемой информации, заключенной в отношениях размерной структуры, мы выявили принадлежность этих отношений к той или иной пропорциональной системе или пропорциональному ряду величин.

Нами предложен механизм количественной оценки силы пропорциональной связи соседних отношений, принадлежащих как к одному структурному уровню, так и межуровневых отношений.

Метод выявления пропорциональной зависимости и силы пропорциональных связей основан на определении информационной модульности отношений и величины информационных модулей в информационном наполнении отдельных соотношений.

В результате исследования были выявлены два типа соотношений: одни, кратные информационному модулю 16 единиц зрительной информации, другие, кратные информационному модулю 13 единиц. Первые относятся к пропорциональной системе «золотого сечения», с основанием 1,618, другие – к пропорциональной системе с основанием 1,477. Если «золотое сечение» известно со времен Леонардо до Винчи, то пропорциональная система 1,477 оказалась совершенно неожиданной. В теории пропорций она не известна.

Исследования русского нейрофизиолога академика РАН П. В. Симонова [3] проливают свет на эту загадку. Среди эмоциональных состояний человека он выделяет два: состояние эстетического восприятия и состояние творческого акта. Первое характеризуется отношением экстремальных характеристик энцефалограммы главного мозга человека 1,62, что отвечает основанию пропорционального ряда «золотого сечения» (1,618), это в информационной интерпретации составляет 16 единиц зрительной информации. Второе, которое П. В. Симонов назвал состоянием творческого акта, характеризуется отношением экстремальных характеристик энцефалограммы 1,48, что в информационной интерпретации составляет 13 единиц зрительной информации.

К восприятию отношений, входящих в систему золотого сечения, со временем наступает адаптация и чувство эстетического удовлетворения ослабевает. Состояние творческого акта остается стабильным и волнующим надолго. Этим можно объяснить силу эмоционального воздействия Спасо-Преображенского Собора в Переславле-Залесском.

Список литературы

1. Воронин Н.Н. Зодчество Северо-Восточной Руси 12-15 веков: в 2т/Инст. археологии АН СССР; отв. ред. акад. Б.А. Рыбаков - М.: Изд-во АН СССР, 1961 - Т.1, 12 столетие. - с.77-90
2. Негай Г.А. Информационная теория соразмерности в архитектуре // Состояние современной строительной науки 2006. Международная научно-практическая интернет-конференция. Сборник научных трудов. - Полтава. - 2006. с.225-237
3. Симонов П.В. Эмоциональный мозг/П.В. Симонов. - М.: Наука. - 1981.-271с.

THE INFLUENCE OF ICONIC TURN ON MODERN MONUMENTAL CHURCH PAINTING

Khlystun Yuliia

postgraduate student, the Faculty of Philosophy, Cultural Studies
and Information Activity,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National university

Changing epochs and cultural paradigms have led to the transformation of visual language and the emergence of new art forms. The defining aspect of changing the status of the visual in modern culture is the transformation of the architecture of reality with the help of visual technologies.

Contemporary Ukrainian art (including monumental church painting) is in a transitional stage, which is characterized by the search for new styles. The use of a particular style in the painting of an Orthodox church can affect not only the perception of the images themselves, but also the formation of the worldview of the person in the church.

The aim is to reveal the consequences of the influence of visual culture on modern temple painting, to consider, in the context of the theories of visual rotation, the appearance of temple paintings in the 3D style.

The culture of the beginning of the XXI century is mainly described as a visual. Contemporary visual research is a new field for the study of the cultural construction of the visual in art, media and everyday life.

The phenomenon of visual rotation has become one of the main subjects of scientific discussions about the transformation of visual culture. This is due to the growth of visual material in the spheres of communication and the emergence of new ways of working with information: with its receipt, processing and distribution.

Despite the fact that culture has always had a visual component, the shift in emphasis towards the growing importance of the "visual" is due to the hyperdevelopment and intensification of visual technologies, the spread of photography and television, and at the turn of the 20th and 21st centuries, the emergence of new digital technologies and the Internet. The interpenetration of various types of visual arts and new digital technologies has provided new opportunities for cultural expression [1].

Analyzing the phenomena of visual culture, William Mitchell interpreted the influx of images inherent in modernity as a "pictorial turn" and noted that the bias towards the visual, there is some return to the mythology of technologically advanced cultures [2, p.76]. Roland Barthes, in turn, believed that mythology is created by man in order to give meaning to the surrounding world [3, p.53].

An iconic turn means a shift in the socio-cultural situation in which the ontological the problematic is translated into a plan for the analysis of visual images. [4, p. 12].

The visual twist was reflected in modern monumental church painting: in the 21st century, 3D-style murals of Orthodox churches began to appear, including on the territory of Ukraine (for example, the temple in the village of Novoaleksandrovka, Dnepropetrovsk region, was painted in this style). The temple is painted in a realistic baroque style, the iconographic plots are given volume, so people and the world are presented in three-dimensional space.

According to the results of the study of the visual turn, conducted by V. V. Savchuk, "the iconic turn shifts the focus of attention from what the image represents in addition to itself, or, rather, through itself, to what it is. In other words, an image has a structure, a construction, it has cultural mechanisms of formation and conditions of existence" [4, p. 50].

Based on the conclusions made by Roland Bart and V.V. Savchuk, it can be assumed that the reason for the emergence of monumental church painting in the style of 3D is the desire to attach special (greater) importance to the visual iconographic images themselves, rather than to the ideas to which these images refer.

The transition from two-dimensional space to three-dimensional in the temple painting can be interpreted as an emphasis on the importance of the inner space of the Orthodox church itself and a greater sacralization of this space. That is, there is a certain transition from the perception of the temple as a symbol of "heaven on earth" to the approval of its sacralization, to some extent there is also a "transfer" of the object of faith from the invisible world to the visible.

A.S. Reutov's research says that the meaning of the visual rotation is "the fundamental role of the visual image in the construction of reality and the growing theoretical interest in the latter" [5, p. 23].

In the modern world, visibility is becoming a formative basis in culture. The consequence of the visual turn was the reorientation of the study of various kinds of phenomena associated with the visual in culture. The visual twist was reflected in the monumental church painting as well. The use of 3D in temple paintings, on the one hand, is due to the desire to give more semantic meaning to iconographic images and plots, on the other hand, it ties the beholder's attention to these images themselves, transferring from the speculative to the visual.

References:

1. New visual culture in the media space URL: <https://age-info.com/2019/06/new-visual-culture-in-mediapro/> (date of visit 17.04.2021).
2. Mitchell, W.J.T. Picture Theory. Chicago: University of Chicago Press. 1994. P. 76.
3. Bart R. Camera lucida. Commentary on the photo. M. : AD Marginem Press. 2011.p. 53.
4. Savchuk V. V. Philosophy of photography. SPb. : Academy of Culture Research. 2015. p. 50.
5. Reutov AS Visual studies of modern culture: phenomenological aspect: Author's abstract. Cand. dis. N. Novgorod. 2018. p. 23.

THE REASONS FOR ONLINE SALES AND THEIR IMPACT ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

H. V. Skhidnytska,

PhD, associate professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Lviv National Agrarian University

Today, online sales as one of the types of sales of goods and services are a promising commercialization of the business. There are about 1.92 billion online consumers worldwide. In 2020, the global turnover of e-commerce is estimated at about 4 trillion. dollars, in Ukraine it is forecasted 4 billion dollars. Over the last year, the average growth rate of the electronic market is 12-14%, in Ukraine - about 17%. New online stores appear daily, and on, that is, a number of significant reasons:

- people are increasingly beginning to give preference to shopping using their PC or smartphone, without wasting time on physical shopping, which allows them to increase mobility and free up time for more important goals and tasks. Today, purchases using mobile devices are becoming more and more popular;

- the emergence of a new virus, which grew into a global pandemic, stimulated the accelerated growth of the e-commerce segment, and significantly influenced the consumer behavior model; the issue of value for money, as well as personal safety - moral and physical, comes to the fore. According to the KantarProfiles study, in the US, 71% of people surveyed say safety is the most important factor when deciding whether to buy;

- research conducted by GlobalWebIndex showed that almost 40% of surveyed people around the world plan to continue shopping online - even after the end of the general quarantine.

The reasons for the acceleration of the development of online sales characterize the convenience and practicality of this method of shopping, there is no need to go shopping and check the quality of goods in detail, and with this method of shopping, consumers do not have to worry about their health, because physical contact with sellers and others is minimized buyers.

The modern world exists as a result of revolutionary changes in the field of information support of life, which turn information technologies and communication systems into strategically important values. The process of globalization of large-scale communication systems and the comprehensiveness of the information space on the Internet actually "doom" humanity to use these civilizational achievements in all activities. We are witnessing the emergence of the so-called "e-economy", and most importantly, it has defined a fundamentally new dimension and strategic direction of trade development and formed a new infrastructure for the service system.

The advent of global communications networks, and above all the Internet, has led to a real revolution in the organization and conduct of business. Advanced technologies in trade and marketing, various projects for the development of information, technology and technological innovation have radically changed the traditional concept of trade business and are actively part of the Ukrainian trade industry. In addition, thanks to the availability of various forms of exchange on the World Wide Web: from social networks to stock auctions, webinars, meetings, presentations, promotional products, trainings, etc., the Internet tool can find a lot of consumption. Due to the rapid development of information technology, more than half of people not only use the Internet in their daily lives, but also use it to develop their own business. As a result, a new economic sector was created - e-commerce. E-commerce is a term that includes business and financial transactions on the Internet. These include: purchases and sales of goods, electronic banks and non-cash payments, electronic marketing [1, P. 23]. Thanks to this industry, better and newer information technologies appear: electronic payment systems, cloud services, etc. Analyzing the experience of other countries, we can conclude that e-commerce and neighboring areas have a very positive impact on economic development. According to Ecommerce Europe, the number of jobs created by e-commerce in Europe reaches 2.5 million and certainly this figure only increases with the development of the Internet [2].

Negative phenomena, such as unemployment, can be overcome by creating new employment opportunities. In recent years, this phenomenon in Ukraine will only become more serious, which will negatively affect the development of our country. Therefore, it is very important to overcome unemployment in our country. Although e-commerce in Ukraine started later than in developed countries, the industry is still experiencing rapid development, despite the sharp rise in exchange rates, the political situation and the crisis. According to Eurostat, our country is the first in growth among all European countries with a rate of 35% [3]. If we talk about the entire retail market (retail), it should be noted that this is the most important part of the economy of any country. In addition to retailers performing direct sales functions, it is also a huge business unit that requires large human resources. The main need for online commerce arose during the quarantine restrictions due to self-isolation due to coronavirus Covid-19 in the period March-April 2020. Prospects for E-commerce in Ukraine [4]. The coronavirus has indeed caused a frantic growth in the e-commerce segment, and has significantly influenced the pattern of consumer behavior.

Today's world needs to make certain decisions, so retailers have to keep up with the times. Internet retailers are now very active and account for an increasing share of the retail sector. Online stores have proven to be great, so many retailers are opening additional online stores as another sales channel. Now retailers must not only provide a variety of high-quality products, but also create services and service systems to retain old customers and attract new ones. Rapid growth of the Internet audience, mass use of mobile devices and popularity of mobile purchases from any gadget and purchases anywhere in the world, automation of sales of goods, popularity of various payment systems, growth of non-cash payment for purchases and number of transactions on plastic cards, active introduction of electronic calculations and equipment for their implementation. Most retailers have found a bright perspective in online shopping over

time. Trends show that many chain stores and supermarkets are slowly moving into the e-commerce market. By increasing customers, they increase their profits.

References:

1. Gavrilova A. G. (2018) Modeling the impact of e-commerce on the economic development of the country: a thesis for a bachelor's degree 6.030502 "Economic Cybernetics". Kyiv.
2. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>
3. Prospects for the development of e-business and e-commerce. Proceedings of the Interfaculty scientific-practical conference of young scientists (2016). № 2.
4. Online trading 2020 - opportunities and risks of rapid growth. URL: <https://www.dsnews.ua/economics/onlayn-torgovlya-vozmozhnosti-i-riski-stremitelnogo-rosta-31072020-394057>

ECONOMIC ASSESSMENT OF INNOVATIVE TERRITORIAL DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL COMPLEX

Lukyanova Milyausha Tagirovna

candidate of economic sciences, associate professor
Bashkir State Agrarian University

Despite the increased attention in the field of business education in recent years to the whole range of issues related to forecasting and long-term planning of issues in the agro-industrial complex, both in our country and abroad, quantitative indicators have attracted primary attention. Actually, the problems associated with forecasting goals, content, methods, tools and organizational forms of management provided in entrepreneurial training at different levels of education are still at the formulation stage. In this regard, the development of scenario forecasting methodology issues, their testing and evaluation, and rapid implementation of their results in the actualization of entrepreneurial competencies are of a particular relevance. The presented results of predictive research allow us to consider changes in the plan of modern work operational restructuring, taking into account the natural trends identified in the strategic forecasting process.

Rural areas development is a pressing need all over the world. The existing problems in the countryside are typical both for foreign countries and for Russia. The study of the experience of different countries shows that rural areas have significant potential for the development of the region, which currently remains unrealized. This tendency provokes new and worsens existing problems. So in the agricultural countries of the world (China, Cambodia, Moldova, Romania, Argentina and others) problems are divided into five main areas: 1) low level of innovative technologies introduction into production and lack of specialists capable to use them; 2) poor infrastructure development; 3) difficulties in solving problems of trust between market participants and coordinating their activities in coordinating commodity and cash flows; 4) insufficient amount of budget resources constraining the development of rural areas; 5) various microeconomic risks.

In modern conditions it becomes obvious that the criteria used to characterize agriculture are not enough for the formation of the policy of strategic development of rural areas. According to many scientists' opinion, an integrated approach is needed when conducting research of sustainable rural areas development. The results of the study analyzing the structure of the agro-industrial complex of the regions of the Northeastern and Northern subregions allowed suggesting the following areas: – increasing the intensity of agriculture by introducing highly productive varieties of crops and animal breeds; – improving the efficiency of self-employment and using forms of family employment in private farms of consumer type, their cooperation with each other, with peasant (farm) farms, processing and servicing industries.

The analysis shows that the rural territories of the Republic of Bashkortostan are heterogeneous in terms of existing problems and resource potential and require the

implementation of various skills used in business education. The considered approach to the organization of scenario planning of development in modern business structures makes it possible to obtain 6.6 million tons of grain in the long-term development scenario, 6.0 million tons of open and protected ground vegetables, 514.5 thousand tons of livestock and poultry for slaughter (live weight), and 2036.4 thousand tons of milk.

The model includes a set of interrelated activities based on the use of the resource potential of agricultural enterprises, the experience of the leading regions and state support for the main growth points in the form of strategic directions, as well as best international practices.

Based on the reviewed strategic challenges and existing problems, the conducted research allows developing a scientifically-based development strategy for the agro-industrial complex of the region. It is also possible to determine the priority directions of development and justify with the help of the extensive-intensive method concrete and effective measures for a more complete and rational use of the available resources and the entire potential of agricultural production in the region.

The main directions to develop municipal districts of the Ural sub-region are largely similar to the directions of the previous ones. Additionally, the should be development of activities traditional for rural areas.

For successful and balanced development of the northwestern sub-region, the following expansion of access of agricultural enterprises to sales markets through the developed cooperation and integration with processing and service industries.

The development of areas of the Western sub-region should include similar measures to stabilize the demographic situation, as well as creation of conditions for the development of agricultural markets, including cooperative ones, providing better access to them for producers.

In the future, the areas of the Central and Southern sub-regions should focus on the following: development of the processing of agricultural products; focus on the development of green agriculture.

Acknowledgments

The reported study was funded by RFBR and the Republic of Bashkortostan according to the research project «Strategic Planning of Economic and Social Development of Rural Areas of the Republic of Bashkortostan Based on Foresight Methodology», № 19-410-020016_a.

References

1. Kotov, D.V., Gamilova, D.A., 2016. Strategy of social and economic development of the Republic of Bashkortostan for the period up to 2030, Monograph. Aeterna Publ, Ufa.
2. Kovshov, V.A., Lukyanova, M.T., 2018. The economic efficiency of agriculture in the Republic of Bashkortostan: regional competitiveness. Economy and management: scientific to practice journal. 4, 69-74.
3. Kovshov, V.A., Lukyanova, M.T., Zalilova, Z.A., Frolova, O.N., 2017. Current status and strategic directions of agribusiness development in the Republic of

Bashkortostan, Monograph. Bashkir State Agrarian University Publ., Ufa.

4. Strategic Development and Use of Agro-Food Sector's Potential in Rural Areas / Z. Zalilova, M. Lukyanova, V. Kovshov, A. Sharafutdinov // *Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the Ecological-Socio-Economic Systems: Models of Competition and Cooperation (ESES 2019)*, Kurgan, Russia, 24 октября 2019 года. – Kurgan, Russia: Atlantis Press, 2020. – P. 156-161.

5. Scenario Method of Strategic Planning and Forecasting the Development of the Rural Economy in Agricultural Complex / M. T. Lukyanova, V. A. Kovshov, Z. A. Galin [et al.] // *Scientifica*. – 2020. – Vol. 2020. – P. 9124641. – DOI 10.1155/2020/9124641.

6. Methodology of strategic planning of socio-economic development of the agricultural sector of the region / V. Kovshov, M. Lukyanova, Z. Galin [et al.] // *Montenegrin Journal of Economics*. – 2019. – Vol. 15. – No 3. – P. 179-188. – DOI 10.14254/1800-5845/2019.15-3.13.

7. Analytical support of management accounting in managing sustainable development of agricultural organizations / A. Zakirova, G. Klychova, G. Ostaev [et al.] // *E3S Web of Conferences: Topical Problems of Green Architecture, Civil and Environmental Engineering, TPACEE 2019*, Moscow, 20–22 ноября 2019 года. – Moscow: EDP Sciences, 2020. – P. 10008. – DOI 10.1051/e3sconf/202016410008.

8. Improvement of the procedure for assessing the personnel of the agricultural organization / A. Zakirova, G. Klychova, O. Doroshina [et al.] // *E3S Web of Conferences: 2018 International Science Conference on Business Technologies for Sustainable Urban Development, SPbWOSCE 2018*, St. Petersburg, 10–12 декабря 2018 года. – St. Petersburg: EDP Sciences, 2019. – P. 02073. – DOI 10.1051/e3sconf/201911002073.

THE NEED FOR FIXED AND CURRENT ASSETS

Zalilova Zariya Alfirovna

candidate of economic sciences, associate professor, head of department
Bashkir State Agrarian University

Fixed assets are labour resources that will take part in the production process, while maintaining the presence of their own natural form. They are intended for the purpose of the needs of the main activity of JSC Blagoveshchensk Shipbuilding and Ship Repair Plant (hereinafter referred to as JSC BSSZ) and should have a use period of over a year.

Fixed assets are material valuables that at the same time fulfill the following conditions: used in the manufacture of products, in the performance of work or the provision of services or for the purpose of administrative needs of JSC BSSZ; used for a long period, that is, a useful life of more than 12 months or a normal operating cycle, if it exceeds twelve months; the organization does not plan a further resale of these assets; ready to deliver financial benefits (profits) to JSC BSSZ in the future.

Table 1.

Types of fixed assets	Fixed assets of JSC BSSZ			
	2019. Thousands. Roubles		2020. Thousands. Roubles	
	At the start of the year	At the end of the year	At the start of the year	At the end of the year
Buildings	33823	33823	33823	33823
Facilities and transfer units	22916	22916	22916	22916
Operating equipment	36561	36592	36592	32966
Transportation equipment	9221	9090	9090	8345
Production and household equipment	3221	3113	3113	3109
Other types	6742	6742	6742	6742
Land	1224	1224	1224	1224
Total	113708	113500	113500	109118

Analysing table 1, we can conclude that the largest share of fixed assets was for operating equipment which on average accounted for in 2018 –32.2%, in 2019 –31.2% and in 2020 - 30.2% of the total value of fixed assets. In close second place, are buildings, which on average accounted for in 2018 –29.8%, in 2019 - 30.4% and in 2020 - 31.0% of the total value of fixed assets. In third place are facilities and transfer units devices, which account for just over 20.0% over the past three years.

Changes in the value of fixed assets increased in 2018 only in the category of operating equipment. There was a decrease in all other categories, except for the buildings category and the facilities and transfer units category.

Current assets - a complex enterprise funds required for the development and provision of the petty cash fund and circulating fund.

The current assets include: production reserves - raw materials, auxiliary materials, purchased semi-finished products, fuel, packaging, spare parts for equipment, as well as economic specialized inventory; unfinished goods - subjects of labour that are in production at various stages of processing in the divisions of the enterprise; the company's own semi-finished products - the subjects of labour, the processing of which is completed entirely in one of the divisions of the enterprise, but are available for post-processing in other units of the company; future expenses, which include costs of preparing and mastering the latest products, innovation and creativity.

Table 2.
The composition and structure of working capital of JSC BSSZ

Types of current assets	Average annual cost of current assets			
	2019		2020	
	Thousand s. Roubles	% of total	Thousands . Roubles	% of total
Stocks	54621	19.58	14138	5.32
Receivables	202105	72,44	251532	94,58
VAT on purchased assets	21984	7,88	-	-
Cash and cash equivalents	1	0,00	-	-
Financial investments	150	0,05	150	0,06
Other current assets	119	0,04	119	0,04
Total current assets	278980	100	265939	100

As can be seen from table 2, current assets in different years have a different structure. In 2019, the highest share was receivables, in the amount of 72.44%, and in 2020 they also occupy the largest part, but already having increased to 94.58%. That is, the company it has debts to third-party organizations, as it had before. This was due to a decrease in the stocks, which in 2019 accounted for 19.58%, and by 2020 they accounted for only 5.32%.

Turnover guarantees the continuity of the reproduction movement of the self-supporting enterprise, association, economic organization. Turnover of current assets means the duration of one turnover of current assets. Turnover is considered to be a significant sign of the efficiency of current assets use, since it determines the rate of their turnover from the moment of payment of material values up to the return of monetary amounts for the products sold to the bank account.

The turnover of the funds used is characterized by a number of interdependent characteristics: the duration of one turnover in days, the number of revolutions for a certain period - year, half year, quarter (turnover ratio), the amount of current assets at the enterprise per unit of production (load factor).

Table 3.
The efficiency of Current assets use JSC BSSZ

Parameter	2019	2020
Revenue from product sales, ths. Rub.	138986	119937
Turnover ratio	0.498	0.451
Load factor	2.007	2.217
Duration of one cycle, days.	733	809

The main indicator characterising the efficiency of current assets use is their turnover. From the table 3 above, in 2 years, the value of this indicator decreased, from 2020 to 2019 by 0.047, which led to an increase in the time to complete one turnover by 76 days. Load factor in 2019 amounted to 2.007, which is higher than the level of 2020 2.217. The duration of one turnover increased in 2020 to 809 days.

References

1. Strategic Development and Use of Agro-Food Sector's Potential in Rural Areas / Z. Zalilova, M. Lukyanova, V. Kovshov, A. Sharafutdinov // *Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the Ecological-Socio-Economic Systems: Models of Competition and Cooperation (ESES 2019)*, Kurgan, Russia, 24 октября 2019 года. – Kurgan, Russia: Atlantis Press, 2020. – P. 156-161.
2. Scenario Method of Strategic Planning and Forecasting the Development of the Rural Economy in Agricultural Complex / M. T. Lukyanova, V. A. Kovshov, Z. A. Galin [et al.] // *Scientifica*. – 2020. – Vol. 2020. – P. 9124641. – DOI 10.1155/2020/9124641.
3. Залилова, З. А. Экономические факторы и организационные вопросы устойчивого развития отрасли пчеловодства / З. А. Залилова, А. Г. Маннапов // *Вестник Оренбургского государственного университета*. – 2008. – № 8(90). – С. 123-127.
4. Маннапова, Р. А. Статистический анализ развития пчеловодства в разрезе категорий хозяйств / Р. А. Маннапова, З. А. Залилова // *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. – 2012. – № 7. – С. 92-93.
5. Analytical support of management accounting in managing sustainable development of agricultural organizations / A. Zakirova, G. Klychova, G. Ostaev [et al.] // *E3S Web of Conferences: Topical Problems of Green Architecture, Civil and Environmental Engineering, TPACEE 2019*, Moscow, 20–22 ноября 2019 года. – Moscow: EDP Sciences, 2020. – P. 10008. – DOI 10.1051/e3sconf/202016410008.
6. Improvement of the procedure for assessing the personnel of the agricultural organization / A. Zakirova, G. Klychova, O. Doroshina [et al.] // *E3S Web of Conferences: 2018 International Science Conference on Business Technologies for Sustainable Urban Development, SPbWOSCE 2018*, St. Petersburg, 10–12 декабря 2018 года. – St. Petersburg: EDP Sciences, 2019. – P. 02073. – DOI 10.1051/e3sconf/201911002073.

APPLICATION OF INFORMATION PROCESSING TECHNOLOGIES FOR LARGE DATA IN AGRICULTURE

Zalilova Zariya Alfirovna

candidate of economic sciences, associate professor, head of department
Bashkir State Agrarian University

Today, when every member of the society has access to the media and the Internet, to which there are answers to almost any questions, there may arise problems in analysing information that was received. Often, information is given in long-term dynamics and in a wide spatial aspect, which in turn, makes it difficult for the users to draw the right conclusions on their own in short periods of time. To analyse the resulting array of information, we have to face a number of new issues that arise in the process of studying any question.

Large data sets are huge amounts of information that are stored on any storage medium. At the same time, they are so large that it is impractical to process them using conventional software or hardware, and in some cases it is completely unrealistic.

An example of large data can be social networks - where each profile, or each user page, is a tiny drop in a huge ocean of information that is not structured in any way.

At the same time, we should not forget that, when each of us is submitting any documents at kindergartens, in school, at work, at the clinic, or anywhere else, we always fill a document that gives permission to process personal data consequently sending all our information to the general information storage. This, too, is a real example of large data, which accumulate in virtually every sphere of human life.

In the agricultural sector, there is also a constant collection of information from agricultural producers of all forms of ownership. In some cases, researchers can not just get exactly what interest them as sometimes the same information is fragmented and varies in the manner of submission by different opponents.

Day by day this process goes on continuously and thus the information around us and about us becomes big data.

In the educational process when teaching a number of economic disciplines, such as statistics, econometrics, methods of multidimensional analysis of statistical data, the lecturer's task is to teach students not only the calculation of the parameters using statistical and mathematical tools and the use of certain methods of the discipline, but first and foremost - the correct, competent search necessary for the analysis of information. In connection with the specifics of our agrarian university, lecturers bring their subjects as close as possible to the branches of agriculture, so that our graduates are ready to work in their specialty. The implementation of many calculations occurs in Microsoft Excel.

For example, a grouping of districts of the Republic of Bashkortostan by the number of bee colonies, in a process by which it is possible to identify which areas are leading this in this criteria, and in which areas have no bee colonies at all. Also, a simultaneous calculation of their productivity, gross output, marketable and fodder output is made, the average indicators are calculated by districts, by groups and in the

whole republic. Then the results of the grouping are analysed and conclusions are formulated. When performing this study, students together with the teacher use in-depth methods of analysis, which involve the use of mathematical tools with advances of the field of information technology.

When conducting sample surveys of agricultural producers, students often use the split testing method, when a control population is selected from the available total data (by agricultural producers), which is alternately compared with other similar populations where a change is made. Conducting such tests helps to determine which of the parameters fluctuations have the greatest impact on the control population. A huge number of iterations can be carried out due to the large volumes of data, with each of them closer to the most reliable results.

The method of predictive analytics is also actively used in the educational process. Lecturers introduce students to various forecasting techniques in order to identify how a process or object of research will develop in the future, so that you can always apply leverage for successful development.

At the moment, the importance and value of processing large amounts of data is increasing every day. Leading information technology manufacturers are trying to develop new products in order to meet the demand of not only giant organizations, but also representatives of small and medium businesses. To do this, storage is created in the form of clouds which are more financially beneficial; there is an active use of “dark data”, where all non-digitized information about a particular object is stored despite not playing a key role in its direct use, but may serve as a reason for switching to a new information storage format; artificial intelligence technologies are being developed, etc.

All these, of course, will facilitate the process of collecting, storing and obtaining necessary information not only to University students, but also to all users. It will help to quickly create new projects that may become more popular in society; there will be an opportunity to correlate customer requirements with existing services and to receive as soon as possible all the necessary information or to correct it; it will be possible to assess the level of current satisfaction of all users, as well as each individual; will help in attracting the target audience to the Internet, as it will be able to control huge amounts of data.

References

1. Strategic Development and Use of Agro-Food Sector's Potential in Rural Areas / Z. Zalilova, M. Lukyanova, V. Kovshov, A. Sharafutdinov // *Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the Ecological-Socio-Economic Systems: Models of Competition and Cooperation (ESES 2019)*, Kurgan, Russia, 24 октября 2019 года. – Kurgan, Russia: Atlantis Press, 2020. – P. 156-161.
2. Scenario Method of Strategic Planning and Forecasting the Development of the Rural Economy in Agricultural Complex / M. T. Lukyanova, V. A. Kovshov, Z. A. Galin [et al.] // *Scientifica*. – 2020. – Vol. 2020. – P. 9124641. – DOI 10.1155/2020/9124641.
3. Залилова, З. А. Экономические факторы и организационные вопросы устойчивого развития отрасли пчеловодства / З. А. Залилова, А. Г. Маннапов //

Вестник Оренбургского государственного университета. – 2008. – № 8(90). – С. 123-127.

4. Лукьянова, М. Т. Практика стратегического планирования отрасли пчеловодства в Республике Башкортостан через маркетинговый и экономический анализ / М. Т. Лукьянова, В. А. Ковшов, З. А. Залилова // Роль аграрной науки в устойчивом развитии сельских территорий: Сборник III Всероссийской (национальной) научной конференции, Новосибирск, 20 декабря 2018 года. – Новосибирск: Новосибирский государственный аграрный университет, 2018. – С. 1102-1107.

5. Маннапова, Р. А. Статистический анализ развития пчеловодства в разрезе категорий хозяйств / Р. А. Маннапова, З. А. Залилова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2012. – № 7. – С. 92-93.

6. Analytical support of management accounting in managing sustainable development of agricultural organizations / A. Zakirova, G. Klychova, G. Ostaev [et al.] // E3S Web of Conferences: Topical Problems of Green Architecture, Civil and Environmental Engineering, TPACEE 2019, Moscow, 20–22 ноября 2019 года. – Moscow: EDP Sciences, 2020. – P. 10008. – DOI 10.1051/e3sconf/202016410008.

7. Improvement of the procedure for assessing the personnel of the agricultural organization / A. Zakirova, G. Klychova, O. Doroshina [et al.] // E3S Web of Conferences: 2018 International Science Conference on Business Technologies for Sustainable Urban Development, SPbWOSCE 2018, St. Petersburg, 10–12 декабря 2018 года. – St. Petersburg: EDP Sciences, 2019. – P. 02073. – DOI 10.1051/e3sconf/201911002073.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ

Артеменко Ірина Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної
економіки та міжнародних
економічних відносин

Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Манько Еліна Іллівна

студентка IV курсу

Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Анотація. В статті розглядається зовнішня торгівля підприємств України на сучасному етапі. Акцентовано увагу на основних тенденціях щодо змін в об'ємах експорту та імпорту.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішня торгівля.

Foreign trade of Ukrainian enterprises: current problems of exports and imports

Abstract. The article considers the foreign trade of Ukrainian enterprises at the present stage. Emphasis is placed on the main trends in changes in exports and imports.

Key words: export, import, foreign trade

Постановка проблеми. В сучасних умовах, як і протягом майже всієї історії пострадянського періоду зовнішньоторгівельних відносин України, зберігається тенденція щодо переважання імпорту над експортом. Це віддзеркалює недосконалу структуру конкурентних переваг української економіки, яка базується передусім на цінових факторах та порівняльних перевагах у вартості природних ресурсів та робочої сили. При цьому не використовуються належним чином наявні високотехнологічні можливості окремих галузей промисловості.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням діагностики зовнішньої торгівлі підприємств України значну увагу у своїх роботах приділяли такі вчені, як: Акімов О.В., Буковинський А. Е., Бункин М.К., Мазаракі А.А., Макогон Ю.В.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз зовнішньої торгівлі підприємств України та визначення сучасних проблем їх експорту та імпорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній міжнародній економіці наростаючі процеси глобалізації роблять усі країни залежними від світових ринків товарів, капіталу та послуг. Темпи та способи розвитку більшості

країн сьогодні залежать від успіху чи провалу розвитку їх зовнішньоекономічних відносин.

Загалом за даними Державної митної служби України, товарообіг суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у 2020 році склав \$103,4 млрд, що на \$7 млрд менше, ніж у попередньому (у 2019 році — \$110,5 млрд).[1]

За 12 місяців 2020 року в Україну імпортували товарів на \$54,2 млрд (у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. імпорт зменшився на \$6,2 млрд або на 10,3%). Експортували з України на \$49,2 млрд (зменшення експорту склало \$0,85 млрд або 1,7%). Сальдо (різниця між експортом та імпортом) — від'ємне — \$5 млрд.[2]

Країнами, з яких найбільше імпортували до України, є наступні:

- Китай — \$8,3 млрд;
- Німеччина — \$5,1 млрд;
- Росія — \$4.6 млрд.

Найбільше імпортували до України наступні категорії товарів:

- палива мінеральні, нафта та продукти її перегонки — \$8 млрд
- реактори, котли, машини, обладнання і механічні пристрої — \$6,1 млрд
- засоби наземного транспорту — \$5,5 млрд

Експортували з України найбільше до Китаю — на \$7.1 млрд, Польщі — на \$3.3 млрд, Росії — \$2.7 млрд.[3]

До трійки найбільш експортованих з України товарів належать:

- зернові — на \$9,4 млрд
- чорні метали — на \$7,7 млрд
- жири та олії тваринного або рослинного походження — на \$5,8 млрд.

Відчутний обвал темпів зовнішньоекономічної діяльності України був зафіксований вже в першій половині 2020 року. Причиною стали введені на території країни карантинні заходи в сукупності із загальносвітовою економічною кризою. Постраждали не тільки підприємці України, а й торгові партнери з інших держав.

В результаті митна статистика України показує, що сальдо зовнішньої торгівлі змінилося. Негативне сальдо скоротилося між сумою експорту і імпорту, порівняно зі значенням 2019 року. Різниця склала 2 мільярди 491 мільйон.

Схоже, спостерігається тенденція до зрівнювання обсягів експорту та імпорту в країні. Таким чином усе йде до того, що обсяги експорту й імпорту України можуть зрівнятися.

На доказ того, що саме пандемія коронавірусу вплинула на ситуацію, що склалася, йде зростання імпорту і експорту на території України в період з січня по лютий поточного року. А падіння показників зафіксовано з березня, причому найнижчі цифри були в травні.[4]

Але говорити про якісні зміни ефективності української економіки поки що рано. У більшості українських підприємств низька сприйнятливість до інновацій і модернізації.

Аналіз свідчить про негативні тенденції щодо участі держави в зовнішньоекономічній діяльності. Серед них негативне сальдо балансу зовнішньої торгівлі товарами і низький коефіцієнт покриття імпорту.

Висновки В Україні необхідно перейти на ефективні у світовій практиці форми державної підтримки національного виробництва. Цілком характерно, що третина національного виробництва України опосередковується діями зовнішньоекономічних відносин. Це підкреслює надзвичайне значення цієї галузі для системи життєзабезпечення держави та для виходу з найскладнішої та найбільшої кризи.

Необхідно оптимізувати структуру імпорту. Імпорт має значний вплив на економічну та соціальну ситуацію в країні, тому його активне регулювання, скорочення неенергетичного та, певною мірою, імпорту енергії можуть сприяти соціально-економічному розвитку та інтенсивному економічному зростанню.

Для України пріоритетом є зворотна тенденція збільшення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного сальдо з метою підтримання динамічного зростання експорту, запровадження адекватних обмежень на імпорт та розвиток імпортозаміщення.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Електронний ресурс - <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi>
2. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Електронний ресурс - <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98-7fe59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi&isSpecial=true>
3. Названо найбільших для України імпортерів та експортерів. Електронний ресурс - <https://news.finance.ua/ua/news/-/485326/nazvano-najbilshyh-dlya-ukrayiny-importeriv-ta-eksporteriv>

4. Про зміну під час світової кризи експорту та імпорту України у 2020 році.
Електронний ресурс - <https://www.cbw.com.ua/uk/ob-izmenenii-vo-vremya-mirovogo-krizisa-eksporta-i-importa-ukrainy-ua.html>

THE LATEST TECHNOLOGIES IN THE INSURANCE INDUSTRY AND IN INSURANCE PRODUCTS

Бридун Ігор Євгенійович,
Аспірант, спеціальності 072 – фінанси,
банківська справа та страхування
Інституту економіки та
прогнозування НАН України, Україна

Faced with new opportunities and challenges, the insurance industry is creating an extremely new system. Factors that include macroeconomic development, increased consumption, population growth and technological innovation have brought new opportunities to the insurance industry. At the same time, there are many challenges and uncertainties in the industry, both internally and externally. In this age of change and reform, the insurance industry must accelerate its transformations. In addition, the value creation system needs to be restructured, making InsurTech an important part of this effort.

The development of new technologies that create the infrastructure necessary for new insurance is critical for the formation of a new system of insurance value, insurance products. Technologies such as cloud computing, big data, artificial intelligence, blockchain and online goods serve as the technological foundation for the insurance industry to develop new production methods. Until now, insurance companies in Ukraine have focused on the effectiveness of InsurTech programs at the micro level. On the other hand, it is more important to build a healthy infrastructure to support sustainable and rapid industrial development.

Ukraine's recent economic development has demonstrated a similar theme in that the construction of modern transport infrastructure, telecommunications networks and other facilities have been an important step in stimulating overall economic growth. Built in the context of a new technological revolution, the new insurance systems will take advantage of their core infrastructure to maximize the benefits offered by insurers, "hardware," a technology that provides a systematic industry. This technical infrastructure ensures the efficient and stable operation of high-level applications.

Ultimately, technology helps the insurance industry to better perform its protective functions, better serve the real economy, national strategy, and better serve as an economic and social stabilizer. At the same time, at the infrastructure level, insurance technologies provide industrial and regulatory software to facilitate the development of regulatory technologies, strengthen active supervision and regulation, and maintain the systematic stability of financial and insurance markets.

Modernizing and improving the insurance industry, insurers and regulators are constantly changing to create a new, more efficient, compatible, balanced and humane insurance ecosystem. Ukraine's insurance market needs to improve its ability to respond to consumer needs and market structures in a rapidly evolving environment. As an important part of the future development of the insurance industry, insurers can effectively empower market participants and regulators by creating a strong support

base for the industry. This allows participants and regulators to work closely together to optimize the market and promote industry development. In this way, both the needs of economic development and the needs of market regulation can meet. The insurance industry will continue to change and will continue to support the insurance industry in the face of new challenges, ultimately helping the industry to create new insurance services for the future.

Building global insurance technology and technological innovations not only fuel Ukraine's economic transformation, but also pave the way for global economic development. In recent years, as a result of innovation development strategies, Ukraine has taken a prominent position in many economic areas, moving from application-oriented innovations to technology-driven innovations. As an example, it is worth noting about the innovations in car insurance, i.e. every citizen of Ukraine has the opportunity to purchase online a policy of compulsory insurance of civil liability of owners of land vehicles under the license plate of the car. In addition, the state has introduced regulations that regulate and allow monitoring and control of new implementation. The Ministry of Internal Affairs of Ukraine has equipped the Patrol Police of Ukraine with all the technical resources that allow to check the validity of the insurance policy online.

Ukraine's advanced innovation model is gradually being adopted and recognized by developed countries. The Ukrainian insurance industry began by studying and imitating traditional Western models of the insurance business. During the historical economic and social leap in Ukraine, the active development of many technology companies, especially Internet companies, contributed to the further rise of the insurance industry in Ukraine. As a result of more and more innovations and applications in the field of cloud computing, big data, artificial intelligence, blockchain and Internet of Things (IoT), Ukrainian insurers continue to grow significantly. Strategies guided by science and technology not only contribute to national economic and social development, but also serve as the basis and driving force of international competitiveness. The Ukrainian insurance industry should take advantage of these historic opportunities for development, increase investment in insurance technology and strengthen its leading position in the field of insurance technology.

The technologies of the new Insurtech systems support the operation of insurance systems in the infrastructure along with the market regulations and standards. The "hardware" component, a technology that allows market participants to shape the market more efficiently, diversely and more easily for users. At the same time, market norms and rules as software components of the infrastructure ensure reliable, stable and secure market operations with the help of technology. By creating a comprehensive system and using technology as a key component of the infrastructure, it allows to expand the opportunities of market participants. Insurers, regulators and consumers have a wide range of tools at their disposal to operate and promote the new insurance system, which ultimately benefits all market participants.

References

1. Knejsler, O.V., 2013. Insurance mediation in the reinsurance market. Actual problems of the economy. 1(139), pp. 154-159.

2. Foreign experience: Life insurance in Switzerland: official site of the insurance company Swiss Life. Online resource: <http://www.swisscl.com/helpful/Experience/>
3. Mnatsakanova, A., 2014. Life insurance: foreign experience and the need for development in Russia. Legal Sciences "Theory and practice of social development", 5, p. 137-139.
4. IAIS Global Insurance Market Report (GIMAR) (2016): International association of insurance supervisors. Online resource: <http://www.google.com.ua/url?q=https://www.iaisweb.org>
5. Lewis, R, Gillam, S., 2013. Back to the market: yet more reform of the National Health Service. International Journal of Health Services, 33, p.77–84
6. Franklin, Allen, 2016. Market liquidity – An overview, Presentation at the SAFE Summer Academy. Brussels. Online resource: <http://safe-frankfurt.de/>
7. Ryan, Smith. Big data a \$2.4 billion opportunity for insurance industry – report. Online resource: <https://www.insurancebusinessmag.com/us/news/technology/big-dataa-2-4-billion-opportunity-for-insurance-industry-report-108037.aspx>.
8. Insurance Technology: 11 Disruptive Ideas to Transform Traditional Insurance Company with Machine Learning, APIs, Blockchain, and Telematics. Online resource: <https://www.altexsoft.com/blog/finance/ins>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ РОЗВИТКУ АУТСОРСИНГУ

Зима Юлія Олександрівна,
аспірант кафедри економіки,
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет
м. Дніпро, Україна

В сучасних умовах господарювання аутсорсинг виступає дієвим інструментом поділу праці та розподілу процесу виробництва. Аутсорсинг реалізує переваги спеціалізації і поділу праці у виробничому процесі, поділу відповідальності та повноважень в управлінні, що важливі для ефективного функціонування в умовах сучасної конкуренції.

Поступово інструментарій виробничого аутсорсингу, як нову більш ефективну систему організації бізнесових процесів, стали використовувати світові товаровиробники. Світовою практикою нагромаджено різноманітний досвід та дієвий інструментарій формування інституціонального простору, сприятливого для розвитку нових підходів господарювання [2; 3].

Причинами низького рівня розвитку аутсорсингу в національній економіці є відсутність достатньої нормативної бази або інституціонального регулювання формальними нормами. Даний термін фактично відсутній в нормативних актах і вживається тільки в окремих випадках, хоча за сутнісним змістом він означає договір з надання послуг за відшкодування. Ще однією причиною є доволі поверхневе вивчення менеджментом компаній даної бізнес-технології й відсутність опрацювання перспективних пропозицій з розширення аутсорсингу. Окремі товаровиробники й власники компаній не бажають втрачати контроль над бізнес-процесами і переконані, що це послаблює вплив на діяльність структури в цілому. Існують також окремі застереження щодо кваліфікації аутсорсера та ризиків витоку інформації. Проблеми з розвитком аутсорсингової діяльності обумовлені також неготовністю частки виробників до його реалізації, відсутністю нормативно-правової бази й низьким рівнем знань з аутсорсингу.

На вітчизняному ринку у аутсорсинга є перспективний потенціал для зростання, обумовлений низьким рівнем його проникнення в систему виробничих відносин і міжфірмових зв'язків. Ефективним шляхом розвитку аутсорсингу може стати й входження в світові виробничі процеси й ланцюги. Низька розвиненість ринку аутсорсингу досі перешкоджає максимальному отриманню переваг від його використання, але можна припустити, що дана проблема буде вирішена за рахунок природного зростання ринку аутсорсингу і розширення діяльності компаній-аутсорсерів.

Для забезпечення подальшого розвитку аутсорсингу в економіці необхідно реалізувати низку заходів, спрямованих на формування відповідних інституціональних умов, пов'язаних з розробкою законопроектів, які регламентують аутсорсингову діяльність; розвитком вітчизняних структур за

прикладом міжнародних інституцій аутсорсингу; прийняттям міжнародних стандартів аутсорсингу; наданням ширшого спектру податкових пільг в сфері аутсорсингової діяльності; підготовкою фахівців з управління аутсорсинговими проектами й процесами; формуванням ефективних й актуальних інформаційних баз даних та єдиного інформаційного середовища аутсорсингу; розвитком державно-приватного партнерства у проведенні наукових розробок для перспективних інноваційних напрямів.

Список літератури:

1. Институциональные проблемы эффективного государства / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуреева. – Донецк: ДонНТУ, 2011. – 372 с.
2. Дж. К. Лайкер. Дао Toyota. 14 принципов менеджмента ведущей компании мира / пер. с англ. Т. Гутман. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2005. 402 с.
3. Крейнер С. Ключевые идеи менеджмента / пер. с англ. Москва: Инфра-М, 2002. 348 с.

ТЕНДЕНЦИИ РОСТА ДОХОДОВ БЮДЖЕТОВ СУБЪЕКТОВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Меликсетян Светлана Николаевна

Кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры финансов
Ростовский государственный экономический университет (РИНХ), Россия

Баштыгова Амина Тимирболатовна

студент
Ростовский государственный экономический университет (РИНХ), Россия

Бюджеты субъектов РФ являются основной составной частью территориальных финансов и немаловажным элементом всей бюджетной системы государства. Через региональные бюджеты государство активно реализует социально-экономическую политику. Роль бюджетов субъектов РФ в решении экономических и социальных задач заключается в концентрации финансовых ресурсов для реализации органами власти регионов их полномочий, обеспечения планомерного развития образовательных и медицинских учреждений, учреждений культуры и искусства, жилищного фонда и дорожного хозяйства, для выравнивания уровней экономического и социального развития территорий, решения стратегических задач, развития в соответствующих регионах приоритетных отраслей экономики и социальной сферы.

Доходы бюджетов субъектов РФ формируются за счет: налоговых доходов от региональных налогов, от федеральных налогов и сборов и налогов, предусмотренных специальными налоговыми режимами; неналоговых доходов; безвозмездных и безвозвратных перечислений. В последнее время в доходах региональных бюджетов преобладают отчисления от федеральных налогов.

Проблема формирования доходной базы бюджетов приобретает особую значимость в связи с объективной необходимостью реформирования федеративных отношений в России, вызванной процессами децентрализации государственного управления и переходом регионов к финансовой самостоятельности. Субъекты федерации получили определенные права в области налогообложения и распоряжения региональной собственностью. Государство, используя финансовые отношения, осуществляет перераспределение валового внутреннего продукта и национального дохода и формирует фонды денежных средств, которые выступают в виде доходов бюджетов.

Основу формирования бюджетов субъектов РФ будем рассматривать на примере Республики Ингушетия. Доходная база бюджета республики является отражением уровня развития реального сектора экономики. Формирование собственной доходной базы бюджета республики в последние годы

осуществляется в условиях стабилизации и роста реального сектора экономики.

Объем безвозмездных поступлений запланирован на уровне 26 843,8 млн. рублей, и соответствует объемам, распределенным федеральным бюджетом на соответствующий финансовый год.

Однако данное сокращение в 2023 году по сравнению с 2022 резко уменьшается практически до 1%. Казалось бы, судя по такой динамике, должны наблюдаться положительные тенденции в вопросе доходов регионального бюджета, однако для полноты анализа необходимо проанализировать и динамику общих доходов, которые снизились практически на те же проценты. Иными словами, снижение безвозмездных поступлений связано с тем, что сократился сам бюджет Ингушетии, поскольку уменьшились и неналоговые доходы, налоги продемонстрировали либо слабый рост, либо спад (например, налог на имущество организаций). Таким образом, дотационный характер бюджета прослеживается не один год, и данная проблема будет иметь место еще долгие годы, поскольку решить её в короткий период невозможно. Данный факт требует разработки эффективных мер по снижению дотационности и укреплению собственной доходной базы.

Стоит отметить, что действующее в современной действительности финансовое выравнивание предусматривает сглаживание неравенства в уровне доходной базы территориальных бюджетов посредством механизма распределения налоговых доходов, аккумулируемых в федеральном бюджете, что не обеспечивает условий для снижения дотационности и повышения финансовой самостоятельности региональных органов власти.

В этом контексте заслуживает внимания позиция, согласно которой необходимо задействовать выравнивание доходов через налоговую базу. В результате произойдет перенос центра тяжести от осуществляемого через механизм межбюджетных трансфертов распределения налоговых поступлений, аккумулируемых в федеральном бюджете, к осуществляемому через децентрализацию налоговых полномочий распределению прав на управление налоговой базой, формируемой на определенной территории.

При этом на уровне РФ следовало бы установить принципы разграничения доходов от федеральных и региональных налогов между региональными и местными бюджетами. Ясно, что они должны быть едиными для всех местных бюджетов соответствующего субъекта РФ. Но федеральное законодательство должно устанавливать четкие границы этих нормативов только по федеральным налогам.

В настоящее время практически все зачисляемые в региональные бюджеты от федеральных налогов и сборов закреплены на основе долговременных нормативов. Исключением являются акцизы на алкогольную продукцию и на автомобильное горючее, установленные бюджетным кодексом РФ нормативы отчислений, от доходов которых ежегодно пересматриваются в разрезе субъектов РФ. На наш взгляд для решения проблемы укрепления финансовой самостоятельности региональных бюджетов необходим перевод налога на доходы физических лиц в число региональных, а также за счет установления на постоянной основе дифференцированного по регионам норматива

отчислений в региональные бюджеты от налога на добавленную стоимость.

Что касается региональных налогов, то стабильные нормативы распределения доходов и принципы их формирования должны устанавливаться законодательством субъектов Федерации.

Реализация указанных мер позволит создать для региональных органов твердую финансовую базу для наращивания налогового потенциала и роста налоговых поступлений, поскольку у них появится уверенность в незыблемости законодательства, а также экономическая заинтересованность в развитии производства и роста ВВП.

Таким образом, снижение дотационности зависит от эффективности бюджетной политики, обеспечивающей необходимость дальнейшего изменения процессов формирования доходной части с позиции наиболее полного обеспечения региональных органов власти собственными доходными источниками. Одновременно важно повышать их ответственность за надлежащее исполнение бюджетов по доходам. Кроме того, нужно увеличивать результативность и эффективность бюджетных расходов и повышать качество и доступность государственных услуг. При этом именно в процессе планирования и исполнения регионального бюджета решается основная задача – получение максимального объема благ в условиях ограниченности ресурсов, а рациональные объемы и их соотношение являются действенным инструментом влияния на экономику, поскольку, формируя приоритеты и структуру бюджетных расходов, субъект РФ реализует выработанную политику социально-экономического развития.

Список литературы:

1. Когденко В.Г. Учетно-аналитическое обеспечение госзакупок в электронной промышленности в условиях цифровизации // Учет. Анализ. Аудит. 2021. Т. 8. № 2. С. 48-61.
2. Дадашев А.З., Топчи Ю.А. Структурные изменения в налоговых доходах консолидированных бюджетов субъектов Российской Федерации и в механизме их распределения между региональными и местными бюджетами // Финансы и кредит. 2019. № 39. С. 30-36.
3. Новикова Е.С., Сигарев А.В. Образование в цифровую эпоху: возможности и угрозы для экономики // Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2019. Т. 9. № 6-1. С. 171-179.
4. Сугарова И.В. О дотационности регионального бюджета // Бюджетное регулирование. 2020. №17. С.38-43.

МЕХАНИЗМЫ ТРАНСФЕРА ТЕХНОЛОГИЙ В РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Пятаева Ольга Алексеевна,

кандидат экономических наук, доцент,

Российская государственная академия интеллектуальной собственности,

Москва

Эффективность инновационного процесса, производство высокотехнологичной продукции связаны с трансфером новых технологий от участника к участнику (разработчики, потенциальные покупатели, инвесторы). Таким образом, трансфер технологий является ключевым элементом инновационной системы и способствует преобразованию знаний и технологий в новые продукты и услуги.

Трансфер технологий представляет собой комплекс экономических связей; результатом этого процесса является преобразование технологий, созданных в одной организации, в коммерческий продукт или процесс, используемый другой организацией. Иными словами, трансфер представляет собой процесс передачи информации для выполнения задачи во всех имеющихся формах. Распространение знаний о новых технологиях способствует более активному осуществлению государственных инновационных программ в области управления инновационной деятельностью в промышленности. Эффективный трансфер технологий позволяет сформировать научно-технологические и производственные сети и укрепить позиции государства на мировом технологическом рынке за счет повышения конкурентоспособности продукции.

Инфраструктурными элементами трансфера являются набор элементов и взаимосвязей, которые способствуют инновационному процессу: внедрение новых технологий на предприятиях и преобразование любого нового продукта в новый рынок [1]. В то же время национальная инновационная система играет важную роль, поскольку центры интеллектуальной собственности, экспертные центры и консультационные центры определяют успех внедрения новых технологий на внутреннем и внешнем рынках, и рассматриваются в качестве организационных и экономических форм осуществления инновационной деятельности [2]. Важно, чтобы оценка и продвижение новых разработок основывались на взаимосвязях возрастов с индивидуальными подсистемами национальной инновационной системы.

Необходимость устранения незаполненных пробелов в проектах передачи технологии, разработка показателей экономической эффективности в рамках процедуры оценки инновационных технологий, оценка перспектив процессов передачи цифровых технологий требуют комплексного подхода ко всем возникающим вопросам [3]. Особенно актуальными представляются такие вопросы, как оценка технологических перспектив, эффективность инвестиций на

различных этапах процесса передачи и создание оптимальной структуры финансирования для разработки и внедрения инновационных технологий. Еще одним важным аспектом этого вопроса является оценка перспектив перевода технологий в цифровую форму для процессов и процедур передачи технологии.

Трансфер технологий включает ряд элементов, связанных с различными видами инновационной деятельности. Речь может идти о передаче ноу-хау путем проведения совместных мероприятий, обмена информацией на конференциях, выставках, семинарах, передаче технологической документации, торговле изобретениями, не имеющими патентов, передаче технологической информации, связанной с приобретением или арендой (лизингом) технического оборудования и машин, научных исследований и разработок в обмен на ученых и экспертов, организации совместного производства или предприятия и т.д. [5]

Таким образом, цикл трансфера включает следующие этапы: 1) отбор технологии; 2) оценка технологического потенциала; 3) оценка метода приобретения технологии; 4) установление контрольных параметров вариантов приобретения технологии; 5) оценка результативности проекта на основе инвестиционного и финансового анализа; 6) принятие решений.

Процесс распространения технологий с участием экспертов по передаче технологии, технологических брокеров, разработчиков и пользователей технологии был определен как передача информации об инновациях, освоении технологии и активное участие; как источники информации, так и получатели, уделяют основное внимание субъектам, участвующим в передаче технологии.

Система передачи технологии, рассмотренная выше, может включать следующие виды предприятий: центры информационных технологий, центры предпринимательства, центр трансфера технологий, промышленные предприятия, инновационные кластеры. Такая «сеть» должна включать всю инновационную цепочку от разработки фундаментальной научной идеи до производства и распределения конечной продукции.

Актуальны следующие варианты передачи технологии для разработки и дальнейшего использования: а) контракты на проведение исследований; б) технические и аналитические услуги; в) консультативные услуги; г) лицензионные соглашения; д) услуги по проектированию; е) создание новых высокотехнологичных компаний; ж) производство; з) использование индивидуального оборудования промышленными предприятиями.

Особенно перспективными должны быть следующие виды элементов системы передачи [3]:

1) Центры трансфера технологий, которые являются широко распространенной, но в настоящее время неэффективной формой трансфера. Их основная задача должна заключаться во внедрении инноваций в высокотехнологичные отрасли, производящие стратегически важную продукцию.

2) Инновационные кластеры. Создание экономических объединений является инструментом предпринимательской деятельности, поскольку имеются данные, свидетельствующие о глобальном спросе на инновационные продукты кластеров [2], [3].

Инструменты развития кластеров включают поддержку развития сетей знаний и технологий и их передачи; содействие созданию специализированных предприятий; и разработку программ переподготовки и переподготовки инновационного персонала; развитие брендинга; поощрение технического перевооружения предприятий; развитие межрегионального и международного обмена инновациями; организация централизованного привлечения инвестиций и субсидирование инновационных проектов [5].

В этой связи интерес представляет опыт Московского кластера, который представляет собой гибкую группировку различных отраслей в одном географическом районе для достижения целей общего рынка. В связи с высокой концентрацией научного потенциала в Москве здесь зарегистрировано 43% от российского уровня патентов на изобретения [2], [3]. Особенностью межсекторального кластера является разнообразие компетенций и квалификации, постоянный обмен идеями и профессиональными знаниями между специалистами различных направлений. Взаимодействие родственных предприятий, учреждений, занимающихся различными видами деятельности, но способных сформировать единую цепь - от творческого агентства и конструкторского бюро до торговой компании-экспортера - создает эффект синергизма и общность возможностей участников.

3. Создание совместных исследовательских комплексов является важным инструментом трансфера технологий, и взаимодействие осуществляется с участием научно-исследовательских институтов, компаний и правительственных учреждений [4], [5].

Важно также обеспечить, чтобы они были конкурентоспособными и имели потенциал для осуществления в приоритетном порядке. Например, совместные исследовательские комплексы могут быть «виртуальными центрами» (как, например, сетевые организации). Решения в области цифровых технологий [3] обеспечивают совместную разработку в режиме реального времени за счет интеграции структурированной и неструктурированной информации и обеспечения конструктивного обзора данных и информации организации из внешних источников. Одним из цифровых технологических решений в области распространения инноваций может быть платформа для передачи технологии [4].

Платформа должна накапливать данные о технологических ресурсах поставщиков интеллектуальной собственности, сообщать о потребностях получателей материальных знаний, заинтересованных в получении инновационных решений, предлагает опыт, который может быть использован в процессе передачи интеллектуальной собственности.

Использование цифровых инструментов в процессе планирования инновационного продукта, проектирование высокотехнологичного производства обеспечивает детальное виртуальное представление, основанное на сочетании физического объектно-ориентированного моделирования и анализа данных [3], [4]. Это сокращает количество реальных прототипов и, при необходимости, оптимизирует наукоемкие разработки и процессы на ранних стадиях реализации инновационного проекта.

Преимуществом цифровых технологических решений является возможность моделирования систем управления и выполнения виртуального ввода в эксплуатацию изобретения, а также генерация машинных данных, которые могут быть использованы для оптимизации производства на постоянной основе. Цифровые технологии обеспечивают согласованность действий всех участников инновационного процесса как внутри компании, так и за ее пределами. Для обеспечения максимальной прозрачности процессов принятия решений и внесения необходимых корректировок в инновационную деятельность важное значение имеет постоянное информирование участников на всех этапах осуществления передачи интеллектуальной собственности.

Таким образом, передача технологии на основе цифровых технологических решений позволяет организациям вовлекать партнеров в непрерывный процесс обмена данными, адаптироваться к постоянно меняющейся деловой среде, повышать способность к инновациям в цифровой среде.

Список литературы

1. Передача технологии и технологический аудит российских корпораций в условиях присоединения к ВТО. – М.: Высшая школа экономики, 2012.
2. Агеева Е. Проблема передачи технологии в России / Инновации в науке: материалы XXXI Международной конференции. – Новосибирск, 2014.
3. Терехова С.В. Центр трансфера технологии как инструмент инновационного развития территории // Креативная экономика. – 2015. - №7.
4. Бабикина А.В., Ханина А.В. Развитие научно-технической инфраструктуры как фактор интенсификации инновационных процессов // Креативная экономика. – 2017. - №12.
5. Устинова Л.Н. Технологическое развитие промышленности на основе поощрения результатов интеллектуальной деятельности/ Великая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество. – 2019.

МЕТОДЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Пятаева Ольга Алексеевна,

кандидат экономических наук, доцент,

Российская государственная академия интеллектуальной собственности,
Москва

В отношении экономических систем, показателей, объектов в исследовании будущего применяется обширный и многообразный арсенал научных методов, специальных методик, логических и технических средств познания. В отношении инвестиционно-инновационной деятельности в отраслях промышленного производства существует ряд специфических методов, которые максимально учитывают характер таких проектов. Текущие оценки экономической эффективности инвестиционно-инвестиционной деятельности необходимы для принятия управленческих решений краткосрочного характера. Однако для средне- и долгосрочной перспективы традиционных расчетов коммерческой эффективности недостаточно — их следует дополнять оценками перспективности проектов, адекватными природе инновационной продукции и услуг.

Основным отличием оценки эффективности проектов с инновационными характеристиками от обычных расчетов эффективности инвестиционных проектов состоит в том, что необходимо, помимо основных показателей, учитывать необходимость сохранения перспективности того или иного проекта. Под «перспективностью» проектного решения инновационного характера понимается способность проекта сохранять на максимально длительный срок конкурентные преимущества перед возможными альтернативными решениями, а также обеспечивать высокий уровень востребованности рынком результатов осуществления проекта — экономических, социальных, экологических, инновационных и др. Перспективность проекта (приоритетность, важность, полезность) является основным принципом научно-технического эффекта, наряду с принципами технического уровня предметных результатов, возможным масштабом внедрения, степенью вероятности успеха внедрения [1, с. 78]. Целесообразность оценки перспективности инновационных проектов объясняется в первую очередь неустойчивостью и нестабильностью экономической ситуации в переходный период, неразвитостью обмена высокими технологиями в стране, чрезвычайным разнообразием условий.

В практике оценки инновационных проектов часто встречается ситуация, когда более перспективным, с учетом результатов оценки инновации по традиционным методикам и полученных при этом значений финансовых показателей, оказывается внедрение оборудования, год разработки и начала серийного выпуска которого меньше, чем у альтернативного, т.е. технология

либо оборудование оказываются более устаревшим морально, нежели аналогичные показатели для другого проекта.

Данное противоречие, на первый взгляд, является неразрешимым; однако ряд авторов предлагали учитывать данный факт дополнением методики расчета эффективности нововведений показателем морального износа оборудования, который оказывает исключительно большое влияние на показатели эффективности инноваций [2, с. 45].

В нашей стране одним из первых образцов прогноза параметров инновационной деятельности является ленинский «Набросок научно-технических работ», составленный в апреле 1918 г. Этот документ сыграл огромную роль в подготовке плана ГОЭЛРО, и именно с него началась история временного научно-технического и экономического прогнозирования.

За рубежом же изучение хозяйственных механизмов, обеспечивающих влияние научно-технического прогресса (НТП) на развитие экономики (то есть, по сути, инновационного прогнозирования) началось в 30-е гг. XX в. в связи с исследованиями «интенсивного» типа развития, т.е. развития экономики, основанного на применении более совершенных средств производства и форм его организации. Его основой служит теория инноваций австрийского ученого Йозефа Шумпетера (ее основные положения были сформулированы в работе 1912 г. *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* (рус. пер. Й.Шумпетер. Теория экономического развития, 1982), которая впоследствии была развита в трудах Н.Кондратьева, П.Сорокина, С.Кузнецца, Г.Менша, Ю.Яковца и других ученых. Огромную роль в развитии теории инноваций сыграла разработанная Н.Д. Кондратьевым и П. Сорокиным теория предвидения и методологии перспективного планирования. Одна из первых попыток сформулировать условия количественного измерения НТП была предпринята в 1942 г. Я. Тинбергеном на основе модификации производственной функции Кобба-Дугласа. Однако до 50-х годов XX в. прогнозирование и планирование были тесно связаны между собой, и потребности рассматривать прогнозирование как самостоятельное направление, выделять его как самостоятельный процесс, предшествующий планированию, не возникало.

Параллельно с развитием методологии долгосрочного макростратегического прогнозирования велись исследования по альтернативным направлениям. Так, Дж.Мартино в своей работе «*Technological Forecasting For Decisionmaking*» (рус. пер. Дж.Мартино. Технологическое прогнозирование. 1977) отмечал: «...Мы имеем дело с прогнозированием технологии, когда технология должна рассматриваться в широком смысле. В частности, технологический прогноз представляет собой предсказание будущих характеристик полезных машин, процедур или методов работы». В исследовании были определены основные методы прогнозирования параметров новой техники: метод Дельфи, прогнозирование по аналогии, кривые роста, экстраполяция, аналитические модели, их возможности и ограничения.

В настоящее время вопросами разработки методик прогнозирования, в том числе экономических и технологических параметров нововведений в отношении предприятий, отраслей и комплексов, занимаются Институт

народнохозяйственного прогнозирования РАН (Лаборатория прогнозирования топливно-энергетического комплекса, Лаборатория организационно-экономических проблем управления научно-техническим развитием, Лаборатория анализа и прогнозирования наукоемких, высокотехнологичных производств и рынков) и некоторые другие организации.

Пример использования балльных оценок приведен в Программе инновационного развития ОАО «ФСК ЕЭС» до 2016 года с перспективой до 2020 года [3]: предварительную оценку, но достаточную для выражения мнения о качестве инновационной деятельности энергокомпании, целесообразно производить на основании полноты признаков, содержащихся в каждом из аспектов инновационного аудита по трех балльной системе (неудовлетворительно, удовлетворительно, хорошо). При этом «эффективность инновационной деятельности» понимается в документе как комплексная аудиторская оценка результатов инновационной деятельности по итогам изучения административно-технических и финансово-экономических показателей.

Далее представлена предлагаемая к использованию процедура оценки перспективности инновационно-инвестиционных проектов в энергетической отрасли.

На первом этапе производится формирование группы экспертов, проверка их компетентности. При этом необходимо исходить из того, что следует привлекать не более 20 специалистов по соответствующему направлению инновационной деятельности. После получения результатов проводится статистическая обработка результатов. Анализ полученных в результате проведения ретроспективной оценки параметров инновации, которая является аналогом, положенным в основу разрабатываемого инновационно-инвестиционного проекта (он выполняется посредством сравнения индивидуальных экспертных оценок показателей аналога с фактическими значениями этих параметров). Состав группы экспертов, опрос которых и проводится в дальнейшем, устанавливается в количестве 20 человек, которые являются наиболее компетентными специалистами по соответствующему направлению инновационной деятельности.

На втором этапе проводится опрос экспертов для получения их оценок возможного периода сохранения конкурентных преимуществ и степени востребованности инновации. Также определяются индивидуальные показатели инновации, их отклонения от средней оценки и выполняется статистическая обработка полученных результатов.

Анализ полученных результатов анкетного опроса начинается с составления сводной таблицы. На пересечении каждой строки и столбца указывается место, присвоенное 1-му признаку 1-экспертом. После сводки результатов анкетного опроса проводится их статистическая обработка.

Предлагаемая к использованию методика позволяет оценить срок сохранения конкурентных преимуществ, начиная с определенного расчетного года (года начала реализации проекта), не учитывая этап жизненного цикла нововведения. В итоге модель расчета упрощается; рассматривается частный случай –

фиксированный год начала внедрения инновации, соответствующий определенному этапу ее жизненного цикла.

Список литературы

1. Инновационный менеджмент в электроэнергетике: Практическое пособие / Коллектив авторов под ред. В.П. Воронина, А.П. Ливинского, Г.А. Салтанова. – М.: РАО «ЕЭС России», ВИПКэнерго, 2018.

2. Шарнопольский Б.П., Пятаева О.А. Основные подходы к оценке и прогнозированию эффективности инновационной деятельности предприятий энергетической отрасли // Экономика и финансы электроэнергетики. – 2019. - №12.

3. Программа инновационного развития ОАО «ФСК ЕЭС» до 2016 года с перспективой до 2020 года. Утверждена Советом директоров ОАО «ФСК ЕЭС» (протокол от 07.04.2011 № 128). – М., 2011.

АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Ситдикова Гузалия Загировна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики и менеджмента
Башкирский государственный аграрный университет, Россия

Приведенный анализ финансового состояния и эффективности деятельности ООО «Тепловик» Шаранского района выполнен за период 2019–2020 гг. на основе данных бухгалтерской отчетности.

Рассмотрим структуру имущества и источники его формирования за анализируемый период в таблице 1.

Таблица 1.
Структура имущества ООО «Тепловик» Шаранского района

Показатели	Значение показателя					Изменение за анализируемый период	
	в тыс. руб.			в % к валюте баланса		тыс. руб	± %
	2018 год	2019 год	2020 год	на начало периода	на конец периода		
1	2	3	4	5	6	7	8
Актив							
1. Внеоборотные активы	151	1 907	1 663	6,1	19,4	+1 512	+11
в том числе:							
основные средства	151	1 907	1 663	6,1	19,4	+1 512	+11
нематериальные активы	–	–	–	–	–	–	–
2.оборотные, всего	2 308	6 587	6 912	93,9	80,6	+4 604	+199,5
в том числе:							
запасы	–	1 008	1 639	–	19,1	+1 639	–
дебиторская задолженность	2 250	2 273	2 256	91,5	26,3	+6	+0,3
денежные средства и краткосрочные финансовые вложения	58	3 306	3 017	2,4	35,2	+2 959	+52
Пассив							
1. Собственный капитал	-409	8 165	8 513	-16,6	99,3	+8 922	↑
2. Долгосрочные обязательства	–	–	–	–	–	–	–
в том числе:							
заемные средства	–	–	–	–	–	–	–
3. Краткосрочные обязательства	2 868	329	62	116,6	0,7	-2 806	-97,8
в том числе:							
заемные средства	463	–	–	18,8	–	-463	-100
Валюта баланса	2 459	8 494	8 575	100	100	+6 116	+3,5

По данным таблицы 1, структура активов на 31 декабря 2020 г. характеризуется соотношением: 19,4% внеоборотных активов и 80,6% текущих. Активы за весь период увеличились в 3,5 раза. Собственный капитал увеличился в 22,8 раза. Опережающее увеличение собственного капитала относительно общего изменения активов – фактор положительный.

Основные финансовые результаты деятельности исследуемого предприятия приведены в таблице 2.

Таблица 2.
Анализ финансовых результатов предприятия

Показатели	Значение показателя, тыс. руб.		Изменение показателя		Среднегодовая величина, тыс. руб.
	2019 г.	2020 г.	тыс. руб	± %	
1	2	3	4	5	6
1. Выручка	31 447	28 686	-2 761	-8,8	30 067
2. Себестоимость	29 890	28 338	-1 552	-5,2	29 114
3. Прибыль (убыток) от продаж (1-2)	1 557	348	-1 209	-77,6	953
4. Прочие доходы и расходы, кроме процентов к уплате	7 017	–	-7 017	-100	3 509
5. прибыль до уплаты процентов и налогов (3+4)	8 574	348	-8 226	-95,9	4 461
6. Проценты к уплате	–	–	–	–	–
7. Налог на прибыль, изменение налоговых активов и прочее	–	–	–	–	–
8. Чистая прибыль (убыток) (5-6+7)	8 574	348	-8 226	-95,9	4 461

За последний год годовая выручка равнялась 28 686 тыс. руб. Снижение выручки за анализируемый период составило 2 761 тыс. руб.

За последний год прибыль от продаж равнялась 348 тыс. руб. За два последних года отмечено очень сильное уменьшение финансового результата от продаж – на 1 209 тыс. руб.

Чистая прибыль за анализируемый период значительно уменьшилась на 8 226 тыс. руб. и составило за последний год 348 тыс. руб.

Изучая расходы по обычным видам деятельности, следует отметить, что организация не использовала возможность учитывать общехозяйственные расходы в качестве условно-постоянных, включая их ежемесячно в себестоимость производимой продукции (выполняемых работ, оказываемых услуг).

Показатели рентабельности предприятия представлены в таблице 3.

Таблица 3.

Анализ рентабельности деятельности предприятия

Показатели рентабельности	Значения показателя (в %, или в копейках с рубля)		Изменение показателя	
	2019 г.	2020 г.	коп.,	± %
1	2	3	4	5
1. Рентабельность продаж	5	1,2	-3,8	-75,5
2. Рентабельность продаж до уплаты процентов и налогов	27,3	1,2	-26,1	-95,6
3. Рентабельность продаж по чистой прибыли	27,3	1,2	-26,1	-95,6
Прибыль от продаж на рубль, вложенный в производство и реализацию продукции	5,2	1,2	-4	-76,4

Представленные в таблице 3 показатели рентабельности имеют положительные значения как следствие прибыльной деятельности.

Список литературы

1. Improving the efficiency of Russian horticulture / G. Z. Sitdikova, V. A. Kovshov, F. A. Tukayeva [et al.] // International Journal of Environmental Studies. – 2021. – DOI 10.1080/00207233.2021.1920322.
2. Ситдикова, Г. З. Повышение эффективности производства в садоводстве / Г. З. Ситдикова // Экономика и управление: научно-практический журнал. – 2009. – № 5(91). – С. 50-54
3. Ситдикова, Г. З. Повышение экономической эффективности производства продукции садоводства : специальность 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности, в т.ч.: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами; управление инновациями; региональная экономика; логистика; экономика труда; экономика народонаселения и демография; экономика природопользования; экономика предпринимательства; маркетинг; менеджмент; ценообразование; экономическая безопасность; стандартизация и управление качеством продукции; землеустройство; рекреация и туризм)" : диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук / Ситдикова Гузалия Загировна. – Воронеж, 2016. – 172 с.
4. Ситдикова, Г. З. Факторы эффективности производства в садоводстве / Г. З. Ситдикова // Региональная экономика: теория и практика. – 2009. – № 38. – С. 66-69.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ УСТАНОВАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

Цятковська Олена Віталіївна,

к.е.н., доцент кафедри податкового менеджменту та
фінансового моніторингу,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

Установи державного сектору є досить різноплановими в чому і проявляється їх функціональна спрямованість та важливість у сучасному стані економіки загалом. Від ефективності управління установами державного сектору залежить загальні результати виконання бюджету країни. В історичному проміжку часу як сам підхід до поділу та функціонального призначення установ державного сектору, так і процес управління цими установами потребує детального опрацювання та дослідження.

О. Длугопольський у своїх дослідження неодноразово досліджував концептуальні засади функціонування державного сектору, зокрема автор відзначає, що державний сектор є каталізатором нової рушійної сили економіки й громадянського суспільства (створення конкурентного середовища, досягнення високої якості життя, вироблення соціальних стандартів), а важливими інституційними обмеженнями для експансії держави є незалежність центрального банку та встановлення верхньої межі для окремих податків (свої перерозподільчі акції держава повинна планувати таким чином, щоб не виходити за межі оподаткування та не “послаблювати” стійкість національної грошової одиниці) [1, с.22].

Євроінтеграційні процеси в Україні та міжнародне співробітництво є одними з ключових причин для модернізації бухгалтерського обліку в установах державного сектору. Оскільки установи державного сектору мають розгалужену функціональну спрямованість, тому до кожної установи мають застосовуватися індивідуальні методи та способи управління. І найчастіше головним інформаційним джерелом для аналізу та прийняття ефективних управлінських рішень є саме бухгалтерська інформація.

Бухгалтерські інформаційні джерела – це первинні документи, систематизовані інформаційні дані бухгалтерського обліку, проміжна та підсумкова звітність. Варто відзначити, що кожна господарська операція, яка має місце у діяльності установи обов'язково має бути підтверджена первинним документом. На підставі первинного документу інформація відображається на субрахунках бухгалтерського обліку та в регістрах синтетичного обліку. А на підставі інформації з Книги Журнал-Головна інформація систематизується та узагальнюється у звітності установи.

Перш ніж інформація має бути прийнятна до аналізу та узагальнення, вона має бути опрацьована та узагальнена. І саме на цьому етапі виникає найбільше проблемних питань та неспівставності. Саме для уникнення цих питань і затверджено до використання усіма суб'єктами державного сектору єдиних підходів до ведення бухгалтерського обліку та складання звітності. Зокрема до цих єдиних підходів можна віднести План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [2] та Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі.

Для ефективного управління установами державного сектору необхідні рішення приймаються керівництвом установ на основі даних бухгалтерського обліку, які узагальнюються у звітності. Саме тому, щоб облікова інформація була прийнятною, зрозумілою та доречною для використання, як вітчизняними, так і зарубіжними користувачами необхідною умовою є те, що національні НП(С)БОДС відповідали основним вимогам МСБОДС.

За результатами аналізу чинного законодавства та основних вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі можна зробити певні висновки та рекомендації. Зокрема, варто відзначити, що національні стандарти відповідають основним положенням МСБОДС, а інколи і повністю імплементовано, як вітчизняні НП(С)БОДС, але з врахуванням певних національних особливостей. Як приклад можна навести НП(С)БОДС 124 «Доходи», в якому один із видів доходів від обмінних операцій є бюджетні асигнування. А в МСБОДС як такого виду доходів не виокремлено.

Іншою відмінністю також є інформація щодо суб'єктів державного сектору. Зокрема в МСБОДС визначено виключення, тобто ті суб'єкти державного сектору, які не застосовують МСБОДС. В кожному МСБОДС визначено, що норми стандарту застосовуються на всі суб'єкти державного сектору, крім державних комерційних підприємств.

А в НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» визначено конкретний перелік суб'єктів державного сектору, які застосовують у практичній діяльності ці стандарти. Зокрема визначено, що суб'єкти державного сектору - суб'єкти бухгалтерського обліку в державному секторі, зокрема розпорядники бюджетних коштів, Державне казначейство та державні цільові фонди [3].

Отже, існує прямий взаємозв'язок між бухгалтерським обліком та управлінням установами державного сектору. Оскільки, саме на основі аналізу та узагальнення інформації з облікових реєстрів та узагальненої інформації у звітності і приймаються управлінські рішення керівництвом установ. А також на основі облікової інформації міжнародні партнери також аналізують ефективність діяльності установ, що впливає на інвестиційну привабливість та міжнародне співробітництво вітчизняних установ державного сектору з міжнародними установами та організаціями щодо фінансових, освітніх, оборонних, соціальних, гуманітарних та інших аспектів діяльності. Відповідно від правильності, достовірності та своєчасності відображення інформації про діяльність установи в бухгалтерському обліку та звітності і залежить ефективність управлінських рішень.

Список літератури

1. Длугопольський О. В. Концептуальні засади функціонування державного сектору у глобалізованій економіці / О. В. Длугопольський // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С.11–22.

2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12. 2013 р. № 1203. Дата оновлення 21.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 12.11.2020).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629. Дата оновлення 01.01.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text> (дата звернення 05.06.2021)

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО САМВИДАВУ ЧЕРЕЗ ПІДПІЛЬНЕ ВИДАВНИЦТВО «ХРИСТІЯНИН» ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН- БАПТИСТІВ У СРСР

Лахно Олександр Петрович,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії та
методики викладання історії

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка, Україна

Початок релігійного самвидаву в Радянському Союзі випадає на 1960 рік. Примітно, що підпільний друк уперше був заснований у межах конфесії Євангельських християн-баптистів (ЄХБ). Утворена цього року „Ініціативна група зі скликання надзвичайного з'їзду ЄХБ” почала поширювати між віруючими нелегальні листівки та звернення, надруковані шляхом використання друкарської машинки чи гектографа. З часом Оргкомітет ЄХБ уже друкував газету „Братський листок”, журнал „Вісник спасіння/істини”, щомісячник „Бюлетень Ради родичів в'язнів ЄХБ” та деякі інші періодичні нелегальні видання [4, с. 72; 1, с. 147-148].

Уже з 1965 року новостворена Рада Церков ЄХБ (РЦ ЄХБ) розпочала розробляти власну видавничу програму діяльності. Утворене таємно від каральних і контролюючих органів нелегальне видавництво отримало назву „Християнин” [6, с.4; 5, арк. 94-95].

Починаючи з 1971 року у видавництві друкувалася більша частина накладу „Братського листка”. З часом тут було розпочато двохсторонній друк, що стало значним досягненням підпільних друкарів, які були вимушені всіляко приховувати свою діяльність, самостійно конструювати та виготовляти друкарські станки, оскільки в Радянському Союзі будь-яка копіювальна та розмножувальна техніка підлягала реєстрації, а за постачанням паперу постійно спостерігали.

Як зазначає відомий зарубіжний дослідник В.Заватські, видавництво „Християнин” було наполовину незалежним. Воно мало більше спільного з РЦ ЄХБ, аніж із РРВ ЄХБ. Також видавничий центр виконував замовлення й інших євангельських організацій [3, с.290].

У 70–80-х роках минулого століття в умовах незмінної державної стратегії на викорінення так званої „нелегальної діяльності” підпільного видавництва „Християнин” каральні органи продовжували свою перевірену часом репресивну тактику.

У свою чергу, як зазначає В.Арестов, у цей же час протиріччя й боротьба РЦ ЄХБ із Всесоюзною Радою ЄХБ (ВР ЄХБ) відступають на другий план. Найбільшого значення для опозиційної церкви ЄХБ набуває діяльність підпільного видавництва „Християнин”, на конспіративність якого спрямовувалися великі кошти [2, с.24].

Організацією роботи видавництва „Християнин” займалися Г.Вінс (до арешту в 1974 році) та Г.Крючков. Поряд із ними багато провідних діячів ініціативного руху віруючих ЄХБ віддали своє життя видавничій роботі, але їх імена, як правило, ставали відомими лише після їхнього арешту. Місцеві общини ВР ЄХБ також часто і таємно підтримували цю діяльність та брали участь у поширенні нелегальної релігійної літератури, видрукованої видавництвом „Християнин”.

Ініціатори підпільного релігійного друку постійно мали справу з ризиком для власної волі та штучними перепонами з боку держави.

У пошуках способу друку віруючим довелося випробувати різноманітні способи друкування: трафаретний, склографічний, фототипічний, гектографічний (так звана „синька”) і, нарешті, офсетний [4, с. 63-71].

У цілому важко знайти статистичні дані, які свідчили б про справжній масштаб діяльності видавництва „Християнин”. Воно видало кілька книг, включаючи „Мандрівка Пілігрима”, Новий Заповіт, збірки гімнів та кілька творів Ч.Сперджена. У 1968 році було видруковано перший наклад Євангелія від Іоанна (кожна община віруючих отримала по 15 екземплярів). А навесні 1978 року нарешті вийшло перше видання Біблії [3, с.291].

Про масштабність і продуктивність видавництва „Християнин” говорить хоча б статистика, яку, посилаючись на „Бюлетень Ради родичів в’язнів ЄХБ” за №111 від 1983 року, наводить відома російська дослідниця дисидентського руху в СРСР Л.Алексеева. Зокрема, вона зазначає, що станом на 1983 рік видавництво віддрукувало біля 0,5 млн. Євангелій і духовних збірок російською, українською, молдавською, грузинською, осетинською, німецькою та іншими мовами [1, с.148].

У подальші роки, насамперед, із початком так званих „перебудовчих процесів” у Радянському Союзі, накладі друкованої релігійної літератури видавництва „Християнин” постійно зростали. І в якісному, і в кількісному відношенні.

Таким чином, підпільна видавнича діяльність общин СЦ ЄХБ була найважливішою ланкою опозиційної боротьби РЦ ЄХБ з державною атеїстичною машиною та її окремим гвинтиком — ВР ЄХБ. Громади віруючих реформованого євангельсько-баптистського віровчення стали творцями унікального явища радянського суспільства — релігійного самвидаву.

Список літератури

1. Алексеева Л.М. История инакомыслия в СССР: Новейший период. Вильнюс-М.: Весть, 1992. 352 с.
2. Арестов В.Н. Религиозный экстремизм. Содержание, причины и формы проявления, пути преодоления. Харьков: Вища школа, 1987. 148 с.
3. Заватски В. Евангелическое движение в СССР после второй мировой войны.

М.: ИЦ-Гарант, 1995. 560 с.

4. Крючков Ю.К. Создание подпольной печати СЦ ЕХБ в Советском Союзе начала 60-х годов. Сакраменто (США), 2001. 162 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 4648, оп. 5, спр. 281.
6. Юбилейное послание всем Евангельским христианам-баптистам. *Братский листок*. 1971. №7-8. С. 1-4.

HOLDERSHIP OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY: ACTUAL STATUS OR SUBJECTIVE LAW

Guyvan Petro Dmytrovych,

Professor of Poltava Institute of Business,
Cand. jurid. Sciences, Honored Lawyer of Ukraine.

If the property is in the possession of a person who has illegally seized it from the owner or the titular owner, or has acquired it in another way without having proper grounds for this acquisition, it is customary to qualify such holder as an illegal (untitled) owner. Historically, the concept of illegal possession has been assessed unequivocally. For example, GF Shershenevich believed that legal possession is based on some legal fact, which by law determines the method of acquiring property, but in this case, given the lack of any prerequisite, did not create it. Thus, the scientist noted, if one person received a thing from another as a gift, but the donor did not have the right of ownership, so he could not transfer it, the purchaser has only possession, not ownership, but legal possession, because it is based on gift [1, p. 154-155]. The acquisition of property with a defect in the right of the alienator was considered approximately the same by other Soviet and modern civilians [2, p. 224; 3, c. 17, 21].

However, this position did not receive regulatory support, in the future the exact criteria of the term “illegal (untitled) possession. At the same time, in the legal literature and civil law, the division of illegal possession into bona fide and dishonest has long been carried out. In particular, even in Roman law, the qualification of possession as bona fide or dishonest was established depending on whether the purchaser was aware (should have been aware) of the fact of illegality of possession of the thing or not [4, p. 80]. Conscientious according to this classification is possession (*possessio bonae fidei*), when the subject did not know and could not know that he owns someone else's thing. An example of such illegal possession of property is a situation where the buyer had no reason to believe that he was buying a thing that did not belong to the seller. Thus, the good conscience of a person is a state of his will, which is characterized by an apologetic ignorance of the objective obstacles to achieving the legal goal, in particular the acquisition of private law [5, p. 81]. Accordingly, an unscrupulous owner (*malae fidei possessor*) knows or must know that he owns someone else's property. Thus, at present, it is the criterion of good faith that attaches significant importance to the claims of the participants in these relationships for the acquisition or preservation of private property rights.

However, the formulation of legal definitions is not enough, it is often necessary to establish their specific content, taking into account certain features of a particular situation. Thus, from the above definitions it can be assumed that the purchaser should be considered unscrupulous in cases where he first legally received the property (for example, by deed), but then these grounds ceased and it was not returned. However, in

our opinion, the doctrinal definition of an unscrupulous illegal owner should not be interpreted so broadly. And that's why: the owner may demand the return of property that is illegally in the possession of other persons, using either mandatory legal or special property remedies. In this case, the virtually identical claim mechanism for the implementation of the security claim addressed to a particular violator is implemented. After all, although regulatory property rights are absolute, the rights and obligations arising from their violation, which are inherent in certain requirements for a particular infringer, are relative, ie the authorized person is responsible for a certain obligated entity. Therefore, harassment is always a relative subjective right. As for the substantive indicators of protection of the violated right of possession, they may in some cases differ significantly. The factor of illegal possession of another's property determines only a certain similarity, but not the identity of the methods of protection of property rights (property, title ownership), resulting from the violation of absolute and relative legal relations [6, p. 102]. Thus, a creditor who has not been returned the thing due to him after the expiration of the civil contract, can not apply vindication requirements, and must use the mandatory legal remedies. Instead, a person whose right of possession has been terminated as a result of a violation of property rights, in most cases, protects by claiming his property from someone else's illegal possession (Article 388 of the CCU).

In addition to the above, we also have different essential characteristics of the subjects of the offense in property and contractual relations. In case of non-return of the property acquired under the contract, the violator is clearly known from the very beginning of the interaction - it is the counterparty of the right holder. Claims are addressed to him, and the statute of limitations for them begins immediately after the non-fulfillment of the obligation to return the thing. At the same time, as follows from the content of Art. 388 of the CCU, vindication claim is sent to a person who without proper legal grounds received someone else's property. That is, the law considers a violator of property law as an entity that in good faith or in bad faith illegally owns property, and not only and not so much a person who directly took action to terminate the possibility of realization by the owner of their property rights. The latter can be understood as an infringer only when she continues to hold the thing. Thus, taking into account the provisions of Part 1 of Article 261 of the Civil Code that the statute of limitations may begin from the day when the victim learned about the person who violated his right, the addressee of the claim may not be known at the time of violation.

In view of the above, we can conclude that the classification division of persons whose property ownership is not based on legal title, bona fide and dishonest, really applies only to relations governed by property law. As for the status of illegal unscrupulous owner of a person who took possession of another's property on the basis of a contract and did not return it in time, granting such an entity an additional qualification will be superfluous, because it will not affect its legal status. Therefore, in order not to confuse it with the infringer of property rights, we consider the definition of "illegal holder" sufficient to characterize him as a person who illegally owns someone else's property as a result of non-performance. Instead, the division of illegal possession in property relations into bona fide and dishonest is of greater practical importance, as it depends on the possibility of applying the relevant rules of civil law,

for example, to satisfy vindication claims. The question of the meaning, content and fate of a subjective right during the course of illegal possession, including after the expiration of the terms for judicial protection, is closely related to the problem of determining the title of property that belongs to one person but is in another. The legal title, which is the property of the actual owner, decides a lot. In particular, it determines whether such possession is subject to legal protection at all, and if so, from what moment, in what way and on what grounds it should take place.

At one time, attempts were made to streamline legislation in this area. However, they concerned only the legal status of the thing and the person who holds it, after the expiration of the right to sue for the seizure of such property. In civilization, it was proposed to determine them taking into account the well-known rule, which is now enshrined in Part 1 of Art. 267 CCU. When applied to our situation, it looks like this: the untitled holder is obliged to return the thing to the owner, and this obligation does not end with the loss of the last claim. If this commitment is made voluntarily, such fulfillment is appropriate. Thus the specified instruction, as a rule, was interpreted extended. In order to eliminate the distinction between claims from the law of obligations and property law, it was proposed to use the word "obligation" in a broad sense in the sense of civil law obligation [7, p. 7]. Today, such a legal construction is enshrined, for example, in Art. 400 of the Ukrainian Civil Code.

At the same time, the understanding of the legal status of a non-titular holder solely as a civil obligation is clearly narrow. It happens that the property comes to the owner after the expiration of the statute of limitations on the requirements for its return is not the result of transfer by the holder: it was selected by the owner, received by chance or from third parties and so on. In this case, there are no legal grounds to apply the provisions of Part 1 of Art. 267 CCU. There is a termination of actual possession against the will of the owner. Depending on how the legal title of illegal possession should be qualified, the question of its legal characteristics and the consequences of this termination of possession will be resolved. In addition, the relationship of unjustified possession of another's property occurs not only after the expiration, but also during the duration of the claim of the owner, and they are not subject to the provisions of the commented rule at all.

References:

1. Shershenevich G.F. Textbook of Russian civil law (published in 1907). Moscow: Spark, 1995. 556 p.
2. Cherepakhin B.B. Vindication claims in Soviet law. Works on civil law. Moscow, 2001. P. 171 - 224.
3. Bogacheva T.M. Recognition of bona fide possession as a way to protect civil rights: Abstract. dis. ... cand. jurid. Science. Moscow, 2007. 22 p.
4. Omelchenko O.A. Roman law. Ed. 2nd, correct. and add. Moscow: ТОН. Остожье, 2000. 208 p.
5. Sklovsky K.I. Application of norms of good conscience in Russian civil law. Хозяйство и право. 2002. №9. Pp. 79-94.
6. Stoyakin G.Ya. Restorative sanctions as measures to protect subjective civil rights. Civil law and ways to protect it. Collection of scientific works. Issue. 33. Sverdlovsk, 1974. P.101-111.

7. Popov B.V. Statute of limitations. Text and commentary to Art. Art. 44-51 of the Civil Code of the RSFSR. Moscow: Право и жизнь, 1926. 32 p.

ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИРОБЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ КІБЕРБЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Діордіца Ігор Володимирович

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну

Екстраполяція когнітивної діяльності у сфері вироблення концептів кібербезпекової політики цілком укладається в *теорію семіотичного простору*, запропоновану Ю. С. Степановим [1]. Відповідно до цієї теорії метамова функціонує у тримірному просторі, що представлений через категорії семантики, синтактики і прагматики.

Семантика (від гр. *semantikos* – означальний – *лінгв.*) значення, смисл слова або мовного звороту» [2, с. 551] виступає як невід’ємний первинний компонент метамови. Лінгвістична компетентність фахівця з кібербезпеки повинна охоплювати поняття полісемії термінів, їх етимології, вимог до норм слововживання і т.ін.

Продемонструю це на прикладі ключового терміна «**кібербезпека**».

За словотворчою структурою це складноскорочене слово, перша частина якого – інтернаціоналізм, друга – загальноживане українське слово. Його можна розглядати як часткову кальку з інтернаціонального терміна «*Cybersecurity*». Проте семантика даної лексичної одиниці згідно із дефініціями, що містяться у нормативних документах різних країн, суттєво різниться.

Для порівняльного аналізу скористаємося матеріалами інформаційної довідки «Законодавство та стратегії у сфері кібербезпеки країн Європейського Союзу, США, Канади та інших», підготовленої Європейським інформаційно-дослідницьким центром [3].

Згідно з даними довідки сутність поняття «кібербезпека» в деяких державах передається через ключове слово «*заходи*»: сукупність організаційних, правових, технічних та освітніх заходів, спрямованих на забезпечення безперервного функціонування кіберпростору (Політика захисту кіберпростору Республіки Польща); заходи з попередження шкоди від збоїв в роботі ІКТ та в її усуненні (Національна стратегія кібербезпеки Королівства Нідерланди).

Інші держави у своїх нормативних актах будують дефініцію, спираючись на лексему «*стан*»: бажаний стан безпеки інформаційних технологій, за якого ризику для кіберпростору скорочені до прийняттого мінімуму (Стратегія кібербезпеки Німеччини); бажаний стан інформаційної системи, за якого вона може протидіяти викликам кіберпростору, які можуть негативно вплинути на достовірність, цілісність та конфіденційність даних, що зберігаються або обробляються даною системою (Стратегія безпеки та оборони інформаційних систем Франції).

Для не чутливої до мови особи взагалі незрозуміла різниця між станом і заходами, проте при формуванні концептів кібербезпекової політики принципово важливим є розрізнення цих понять, вибір пріоритетів, а можливо – й пошуку своїх підходів. Зокрема, як мені вбачається, виходячи з конотації об'єктів, концепт кібербезпеки може бути зорієнтований, у першу чергу, не тільки на технічну й технологічну складові (як це представлено у наведених вище дефініціях), а й містити значний гуманітарний компонент, що методологічно підпорядкований принципам антропоцентризму, адже врешті-решт важливим є не просто безперебійне функціонування механізмів і систем, а безпечне існування людей, які живуть у цьому просторі.

Другий аспект тримірного простору метамови – **синтактика** «(від гр. *syntaktikos* – порядок) – розділ семіотики, що вивчає синтаксис різних знакових систем» [2, с. 561]. Її можна умовно порівняти із «алхімією» слів, адже поєднання мовних одиниць на рівні словосполучень, мікротекстів і текстів створює нові інтенціональні простори. Відповідно до законів функціонування метамови мікротексти і тексти можуть утворюватися лише на підставі взаємодії окремих складових цього інформаційно-комунікативного обширу.

В якості ілюстрації можна порівняти семантику ключових для сфери кібербезпеки споріднених термінологічних сполучень «*кібербезпекова політика*» і «*політика кібербезпеки*». Справа не лише у формально-граматичних ознаках, за якими одне з них являє собою поєднання атрибутива з номінативом, а інше виступає іменною конструкцією. Головне – це нові лексико-семантичні смисли, що передаються поєднанням співзвучних слів.

Так, синтаксичні конструкції, створені за моделлю «номінатив плюс номінатив у родовому відмінку» ($N + N_2$), вирізняються своєю конкретизованістю об'єктних відносин. На відміну від них конструкції типу «атрибутив + номінатив» ($Ad + N$) передають більш узагальнені характеристики, що взагалі спроможні абстрагувати й масштабувати сутність поняття. Достатньо порівняти з аналогом подібних конструкцій синтаксичні пари «громадянське суспільство» – «суспільство громад» або ж «інформаційне право» і «право на інформацію».

Повертаючись до термінології сфери кібербезпеки, зазначимо, що саме методи юридичної лінгвістики дозволяють диференціювати семантику досліджуваних терміносполучень. Тож поняття «*політика кібербезпеки*» є більш конкретизованим і вузьким. Воно може вживатися (і, до речі, вживається) у діяльності окремих установ, організацій, закладів, комерційних структур на позначення управлінських вимог щодо безпечного користування комп'ютерною технікою з дотриманням норм конфіденційності інформації, правил службової поведінки у мережі Інтернет тощо.

Якщо ж йдеться про «*кібербезпекову політику*», то розуміється системна діяльність держави з протидії інформаційним загрозам, що розповсюджуються через кібернетичний простір, координація діяльності усіх державних і недержавних структур, задіяних у забезпеченні кібернетичної безпеки, убезпеченні від можливих протиправних дій у даній сфері тощо.

Врешті-решт, **прагматика** (гр. *pragmatikos* – діловий) – 1) розділ семіотики, що вивчає відношення між знаковими системами та їх користувачами, а також самі ці відносини; 2) вчення про діяльність, практика» [2, с. 491]) у контексті формування концептосфери переслідує вирішення за допомогою мовних засобів прикладних аспектів проблеми.

Прагматика певною мірою віддзеркалює правничий дискурс, оскільки вбирає в себе не тільки константні характеристики, більшою мірою властиві семантиці й синтактиці, а й спроможна чітко реагувати на динаміку швидкоплинних змін у суспільстві, появу нових реалій і сучасних викликів. Знову ж таки, якщо семантика й синтактика здебільшого зосереджені на точності формулювання інформації, то прагматика привносить компоненти *перцепції* (взаєморозуміння, врахування особливостей сприйняття інших осіб) та *інтерації* (способів організації комунікативної взаємодії).

Специфіка взаємодії розглянутої умовної системи координат, які покладені в основу моделі дослідження, полягає в тому, що кожна з них, попри свою певну автономність, проявляється у взаємозв'язку і при формуванні концептосфери реалізується у невід'ємній єдності. Доволі рельєфно це можна простежити на рівні віддзеркалення термінологією кібербезпеки пріоритетів політичної стратегії і тактики різних держав.

Скористаємося прикладом з наукової статті за авторством *О. В. Булавина*, який, проводячи порівняльний аналіз кібербезпекової політики США і Китаю, звернув увагу на те, що у Сполучених Штатах здебільшого віддається перевага терміну «кібербезпека», тобто основний акцент робиться на безпеці архітектури Інтернету. У той же час Китай та Росія значно частіше використовують поняття «інформаційна безпека» з наголосом на обмеження у розповсюдженні інформації, цензурування текстів [4, с. 28]. Таким чином здійснений аналіз уможливорює формувати парадигмальну полівекторність інтерпретації базових концептів, натомість ідентифікувати спрямованість кібербезпекової політики з методів формування умов для реалізації національних інтересів на заборонювальні та обмежувальні методи.

Список літератури:

1. Степанов Ю. С. Функции и глубинное. *Вопросы языкознания*. 2002. № 5. С. 3–18.
2. Новий словник іншомовних слів : більше 40 000 сл. і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк ; за ред Л. І. Шевченко. Київ : АРІЙ, 2008. 672 с.
3. Законодавство та стратегії у сфері кібербезпеки країн Європейського Союзу, США, Канади та інших. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28982.pdf>
4. Булавин А. В. О подходах США и Китая к обеспечению кибербезопасности. *Общество: политика, экономика, право*. 2014. № 3. С. 27–31.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Поп Степан Михайлович

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Ужгородський національний університет

Поп Василь Михайлович

студент 4 курсу юридичного факультету
Ужгородський національний університет

Цивільно-правовий механізм захисту авторських прав в мережі Інтернет – це сукупність способів матеріально-правового впливу на порушника з метою припинити порушення авторського права та відшкодувати завдані таким порушенням збитки.

Вважаємо за доцільне відзначити, що в Україні цивільно-правовий механізм захисту авторських прав в мережі Інтернет формувався під значним впливом глобалізаційних процесів, оскільки відповідає міжнародним стандартам правового регулювання та будувався на їх основі.

Зокрема, стаття 41 Конституції України передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1].

Крім цього, стаття 54 Конституції України передбачає, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1].

Такий правовий підхід Українського законодавця за своєю суттю відповідає ч. 2 ст. 27 Загальної декларації прав людини 1948 року. Згідно якої кожна людина має право на захист її майнових та особистих немайнових інтересів, що є результатом наукових, літературних чи художніх праць, автором яких вона є [2].

Заборовський В.В. відзначає, що найпоширенішим способом захисту права інтелектуальної власності є цивільно-правовий, який полягає в застосуванні специфічних матеріально-правових методів та засобів примусового характеру, які істотно відрізняються від тих, що наявні в інших галузях права. За допомогою таких засобів, насамперед, забезпечується визнання права (наприклад, авторства), відновлення порушених прав на результати інтелектуальної творчої діяльності, припинення порушення права інтелектуальної власності, а також здійснюється майновий вплив на особу, яка здійснила таке правопорушення [3, с. 355].

Ми цілком погоджуємось з такою позицією, оскільки в більшості випадках при порушенні авторських прав, потерпіла особа зацікавлена не у притягненні

злочинця до кримінальної відповідальності, а у відновленні її порушеного права та відшкодуванні заподіяних збитків, що досягається засобами цивільного права.

Традиційно способи цивільно-правового захисту авторських прав у юридичній доктрині прийнято розділяти на загальні та спеціальні.

На нашу думку, такий підхід до поділу способів цивільно-правового захисту авторських прав в мережі Інтернет є найбільш доцільним та май найбільше практичне значення. Аналогічний підхід до критеріїв класифікації способів цивільно-правового захисту авторських прав передбачений в п. 38 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 4 червня 2010 року[4], відповідно до якого перераховані в ст. 16 ЦК України загальні способи захисту цивільних прав та інтересів поширюються на захист авторського права і (або) суміжних прав, разом з тим, спеціальні способи захисту таких прав передбачені ст. 432 ЦК України та ст. 52 Закону України «Про авторське права і суміжні права». Подібна правова позиція міститься в п. 2 постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 року [5].

Загальні способи цивільно-правового захисту авторських прав в мережі Інтерне передбачені цивільним законодавством та можуть використовуватися для захисту будь-якого порушеного, невизнаного чи оспорюваного цивільного права. Так, в ст. 16 ЦК України закріплена норма, згідно з якою кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Також вказується на те, що способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [6].

Разом з тим, зазначається, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках. Тобто, законодавець констатує що цей перелік способів захисту не є вичерпним.

Спеціальні способи передбачені галузевими нормативно правовими актами та використовуються для захисту виключно авторських прав. В Україні використовується спеціальний цивільно-правовий підхід до захисту авторських прав в мережі Інтерне, який відомий міжнародній спільноті під назвою «система безпечної гавані». Нормативне закріплення даний механізм отримав у статтях 52, 52-1, 52-2 Закону України Про авторське право та суміжні права.

У загальних рисах відповідна процедура передбачає такі етапи: 1) Звернення до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в

інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення; 2) Направлення копії заяви постачальнику послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту; 3) Розгляд відповідної заяви власником веб-сторінки чи веб-сайту; 4) Можливе видалення власником веб-сайту чи веб-сторінки матеріалів, які ймовірно порушують авторське право (протягом 48 годин) або відмова від такого видалення; 5) Можливе звернення заявника з відповідною вимогою до постачальника послуг хостингу у разі відмови власника веб-сторінки чи веб-сайту видалити інформацію, яка ймовірно порушує авторське право; 6) Можливе видалення інформації, яка ймовірно порушує авторське право, постачальником послуг хостингу; 7) Можливе поновлення інформації, яка ймовірно порушує авторське право, постачальником послуг хостингу, якщо протягом десяти робочих днів заявник не надав йому підтвердження відкриття судового провадження про захист його прав на об'єкт (об'єкти) авторського права і (або) суміжних прав, щодо якого (яких) подавалася заява про припинення порушення [7].

Список літератури:

1. Конституція України : Конституція України; *Відомості Верховної Ради України*. від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. 1996, № 30, ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 89.
3. Право інтелектуальної власності: Підручник / За заг. ред. Булеци С.Б., Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
4. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Верховного суду України від 04.06.2010 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0005700-10>
5. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду № 12 від 17.10.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v001260-12>
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994, № 13, ст.64

СИСТЕМА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Поп Степан Михайлович

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Ужгородський національний університет

Поп Василь Михайлович

студент 4 курсу юридичного факультету
Ужгородський національний університет

Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Тобто, дане правове явище має своєю основною метою об'єднання та уніфікацію економічних політичних та культурних здобутків значної кількості різних держав.

На нашу думку, система захисту авторських прав в мережі Інтернет в країнах Європейського Союзу є яскравим прикладом правового явища сформованого в умовах глобалізації. Доказом, даного твердження може слугувати внутрішня будова (структура) системи захисту авторських прав в мережі Інтернет в країнах Європейського Союзу, яку прийнято розподіляти на три рівні: 1)Перший (конвенційний) – конвенції ратифіковані країнами; 2) Другий (союзний) – нормативно правові акти Європейського Союзу. 3)Третій (державний) - законодавство конкретної держави.

Ми вважаємо, що саме перший (конвенційний) рівень захисту авторських прав зазнав найбільшого впливу глобалізаційних процесів, оскільки покликаний врегулювати суспільні відносини в сфері захисту авторських прав з урахування економічної, політичної та культурної сфери не лише країн Європейського Союзу, а й будь-яких інших держав, які ратифікували відповідну конвенцію.

До числа основних актів першого (конвенційного) рівня належать: Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року.

Норми Паризької конвенція про охорону промислової власності передбачають так зване «право режиму держави, яка підписала дану конвенцію». Воно полягає в тому, що держави учасниці можуть укласти між собою окремі договори, але вони не повинні суперечити цій Конвенції, разом з тим, держава, яка підписала цю конвенцію зобов'язана сприяти захисту авторських прав осіб іноземних держав, зокрема країн які підписали цю конвенцію так само як і громадянам своєї держави [1].

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів встановлює основи правового регулювання в сфері авторства. Мета даної конвенції полягає

у забезпеченні охорони прав авторів максимальним чином. Вона передбачає основні принципи правового регулювання охорони авторського права [2].

Всесвітня конвенція про авторське право, так звана Женевська конвенція від 1952 року встановлює основи регулювання та охорони авторства, проте значним чином дублює зміст Бернської конвенції, разом з тим, має декілька відмінностей. Вона не містить переліку творів, яким надається правова охорона, проте наявні приблизні списки творів. У той же час нею не передбачено, як теоретичного так і практичного аспектів захисту особистих немайнових прав [3].

Другий (союзний) рівень захисту авторських прав, зазнав меншого впливу глобалізаційних процесів, оскільки спрямований на врегулювання суспільних відносин в сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет в межах правового поля Європейського Союзу.

Одним з основних нормативно правових актів Європейського союзу, що регулює правовідносини у сфері авторського права є Директива «Про електронну комерцію» від 8 червня 2000 року № 2000/31/ЄС.

Відповідно до ст.13, ст.15 даної Директиви на інтернет провайдера покладається обов'язок обмежити (видалити або відключити) доступ до інформації, яку він зберігав у випадку якщо суд чи інший адміністративний орган прийняв рішення про відключення чи видалення такої інформації. На провайдера не покладається ні обов'язку щодо моніторингу інформації, яка ними передається чи зберігається, ні обов'язку виявляти обставини що вказують на незаконну діяльність. Тобто, провайдер лише зобов'язаний зреагувати на відповідні повідомлення [4].

Вищенаведене свідчить, що Директива встановлює для провайдерів досить сприятливий правовий режим їх діяльності. До того ж від провайдера не вимагається моніторинг та виявлення відповідних порушень, а лише припинення або запобігання порушенню законодавства.

Третій (державний) рівень формується під найменшим впливом глобалізаційних процесів, оскільки спрямований на врегулювання суспільних відносин в сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет в межах правового поля виключно однієї держави.

У 2009 році у Франції було прийнято HADOPI Law. Основною метою такого закону було впровадження підходу «поступових заходів» – який полягає в тому, що суб'єкт авторського права у разі виявлення дій в мережі Інтерне, які порушують його авторські права, звертається до Вищої ради з розповсюдження творів і захисту прав в Інтернет (далі – Рада). У свою чергу, Рада направляє перше повідомлення порушнику в якому повідомляє про відповідні санкції та пропонує дотримуватися вимог законодавства. Якщо ж особа протягом шести місяці повторно вчинить дії, що являють собою порушення авторських прав в мережі Інтернет, Рада направляє порушнику друге повідомлення попереджувального змісту. Якщо ж користувач протягом року з дня отримання другого повідомлення не дотримається вимог законодавства тоді Рада може застосувати до нього одну з таких санкцій: 1) обмежити доступ до Інтернет мережі тривалістю від двох місяців до одного року, забороняючи при цьому абоненту підписати протягом цього періоду інший договір доступу до Інтернету

з будь-яким іншим оператором; 2) попередити про можливість застосування визначених заходів із запобігання відновлення можливості вчинення порушень протягом певного часу [5].

Разом з тим, в 2010 році Національною асамблеєю Франції було прийнято Закон Республіки Франції «Про три кроки», який за своїм змістом відповідав HADOPI Law, та доповнював його. Зокрема положеннями, що зобов'язували Інтернет-провайдерів перехоплювати і передавати органам державної влади дані про людей, які займаються розповсюдженням піратських матеріалів. Відносно цих осіб порушуються кримінальні справи [6]. Радою відзначається, що завдяки прийнятим заходам рівень піратства в музиці в файлшерингових системах знизився на 66% відсотків [7].

28 жовтня 2014 року в Іспанії був прийнятий так званий закон Лассалія або «закон про податок на Google». Даний закон вимагав сплату комісії за розміщення гіперпосилань на новини чи витяги з новин. Комісія відраховувалася до організації колективного управління, яка репрезентує інтереси іспанських газет (Асоціація редакторів іспанських щоденників (Association of Editor of Spanish Dailies). У випадку не виконання даної умови штраф за таке порушення міг становити до 600 000 євро. Google News після цього перестав працювати в Іспанії [8].

Список літератури:

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. Конвенція; Ліга Націй від 20.03.1883 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_123
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_051
3. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року : Конвенція; ЮНЕСКО від 06.09.1952 *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_052
4. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради "Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку" від 08.06.2000 № 2000/31/ЄС URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_224
5. Haute Autorité pour la diffusion des œuvres et la protection des droits sur internet : № 2009-1773. 31.02.09 р
6. Закон Республіки Франції «Про три кроки» від 1 жовтня 2010 року URL: <http://livresfrancaisgratuit.narod.ru>
7. France's Hadopi law not seen as real boost to music sales. URL: <http://www.electronista.com/articles/12/03/31/french.three.strikes.law.not.leading.to.sales.help>
8. Spain moves to protect domestic media with new “Google tax” URL: <http://www.theguardian.com/technology/2014/oct/31/spain-newspaper-google-tex>.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Самойлович Артур Андрійович

Старший викладач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківський національний аграрний університет,
Україна

На сьогоднішній день система адміністративних судів являється довготривалим еволюційним розвитком суспільства, держави. Для подальшого розвитку та ефективного реформування інститутів права в українській державі та загального розуміння суспільних процесів у сфері юриспруденції, а саме в адміністративному судочинстві необхідні не тільки знання чинного законодавства, але й аналіз історичних аспектів його розвитку. Це підкріплюється тим, що адміністративне судочинство в Україні має невеликий досвід, оскільки Кодекс адміністративного судочинства України був прийнятий у 2005 році. А тривалий час домінуючим інструментом вирішення адміністративних спорів було адміністративне право. Розгляд історико-правових аспектів адміністративного судочинства сприяє вдосконаленню та покращенню функціонування даної процесуальної галузі, та як наслідок більш ефективно вирішую захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб.

Миколаєць В.А. визначає чотири етапи розвитку адміністративного судочинства:

1. Початковий етап (XVIII – 1917 рік) характеризується прийняттям в Австрійській та Російській імперіях нормативно-правових актів, які встановлювали норми, близькі за змістом до адміністративних, а розгляд справ відбувався або в адміністративних судах (Австрійська імперія), або в спеціально створених для цього органах (Російська імперія);

2. Поворотний етап (1917–1927 роки) відбувався на зламі історичних епох, а його кінцевий результат обумовив регулювання справ в адміністративному судочинстві на довгі роки наперед – було безуспішно прийнято спробу втілити в життя велику кількість законопроектів, покликаних врегулювати питання адміністративного судочинства, і, як наслідок, прийнято перший в історії України законодавчий акт, покликаний кодифікувати норми адміністративного права – Адміністративний кодекс УСРР, який, власне, і врегулював провадження адміністративних справ протягом багатьох років радянського режиму;

3. Радянський етап (1927–1991 роки) характеризується фактичною відсутністю розвитку нормативно-правового регулювання адміністративного судочинства, розглядом адміністративних справ у порядку господарського чи цивільного судочинства, а адміністративні справи не могли бути пов'язані з оскарженням до суду дій службових осіб, державних і громадських органів;

4. Сучасний етап (починаючи від 1991 року) пов'язується із розглядом справ щодо захисту прав та інтересів особи, порушених державою в особі її органів

управління, в адміністративному судочинстві адміністративними судами на основі адміністративного законодавства, а також із розвитком окремих категорій справ в адміністративному судочинстві, зокрема таких як зразкові та типові справи [4, с. 66-67].

Протягом XVIII – першої половини XIX ст. елементи адміністративної юстиції розвивалися з «влади нагляду», яку представляли Сенат і прокуратура – органи, що приймали скарги на чиновників і здійснювали нагляд за їхньою діяльністю. По-справжньому до Росії перші ідеї адміністративної юстиції у тій формі, в якій вони вже були утілені у Франції і Пруссії, проникли в 60–70-х роках XIX ст. разом із судовою реформою 1864 р. Відокремлення судової влади від адміністративної в результаті проведеної реформи, створення земських та міських органів самоврядування загострили питання про судовий контроль за діяльністю земської і міської адміністрації [6, с. 44].

Однак, на думку В. В. Головки і С. С. Москаленко, найбільший розвиток теорії адміністративного права та його практичне застосування на території Російській імперії пов'язані з виходом в 1879 році монографії М. О. Куплеваського «Адміністративна юстиція в Західній Європі», яка привернула увагу вчених-юристів в імперії до питань адміністративної юстиції, внаслідок чого до кінця XIX – початку XX ст. жоден підручник адміністративного (поліцейського) права не видавався без розділу про цей інститут [1, с. 79].

Перший проект створення адміністративного суду відноситься ще до 1918 р. У 1921 р. Інститутом радянського права при МДУ було розроблено проект Декрету про адміністративну юстицію РРФСР, дещо пізніше Інститутом радянського права в Україні також було підготовлено проект Положення про Верховний адміністративний суд і про обласні та губернські адміністративні суди. Пункт 19 цього Положення передбачав такі підстави адміністративного позову:

- протириччя змісту адміністративного акта законів ;
- спотворення актом істотної суті та цілей закону;
- недотримання законної форми та порядку вчинення акта управління тощо

[5, с. 25].

У другій половині 20 ст. В СРСР в юридичній літературі узяв початок термін «адміністративна юстиція», але оскільки він існував на докторальному рівні якоїсь загальної думки відносно нього не існувало.

На думку Лорія В. А. «адміністративна юстиція» не поєднується з принципом демократичного централізму, вона суперечить засадам соціалістичного державного управління, головним чином тому, що органи управління в СРСР засновані за широкої участі народних мас та виражають інтереси трудящих, відповідно, ці органи й без спеціальних органів адміністративної юстиції забезпечують законні права та інтереси громадян [3, с. 20-21].

На законодавчому рівні в Україні, у 2005 році був прийнятий Кодекс адміністративного судочинства України, а ще раніше у 2002 році у Законі України «Про судоустрій України», було відображено створення адміністративного суду, згідно з яким надавалося три роки на втілення його у життя.

Серед зарубіжних країн, відносно найдавніше коріння має Французька адміністративна юстиція, її становлення сягає кінця XVIII ст. На думку Г. Бребан та Корфя С.О., зародження адміністративної юстиції у Франції стало результатом недовіри революціонерів до суддів звичайних судів, які представляли аристократію. На законодавчому рівні таким суддям було заборонено контролювати діяльність адміністрації. Інститут адміністративної юстиції у Франції характеризується міцним зв'язком між органами адміністративної юстиції і адміністрацією. Як вбачається з книги другої французького Кодексу про адміністративну юстицію, який набрав чинності 1 січня 2001 р., цей зв'язок проявляється, зокрема, у тому, що адміністративні суди поряд із судовими повноваженнями здійснюють і окремі адміністративні. Державна рада, яка є найвищим судовим органом адміністративної юстиції, одночасно наділена повноваженнями у сфері законодавчої і виконавчої влади. Судді адміністративних судів одночасно є радниками і виконують консультативні функції щодо діяльності адміністрації. Як вважає Г. Бребан, такий досвід є запорукою ефективності державного управління і сприяє розвитку адміністративного права, хоч поєднання в одному органі функцій судового й адміністративного органу нерідко критикується з позицій доктрини розподілу влади [2, с. 18-19].

Таким чином, здійснюючи реформування державного управління, адміністративного судочинства тощо, держава та суспільство сприяють запобіганню свавілля з боку органів державної влади, місцевого самоврядування по відношенню до фізичних та юридичних осіб. Таке реформування не повинно мати застій, оскільки в довготривалій адміністративній практиці знаходяться шляхи порушення адміністративного законодавства, де потенційно існує порушення прав фізичних та юридичних осіб.

Список літератури

1. Бортник Н. Підґрунтя становлення та розвитку адміністративних судів: історико-правовий аспект / Н. Бортник, О. Корчинський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. - 2018. - Вип. 20. - С. 77-84.
2. Кравчук Т.О. Становлення, розвиток і завдання адміністративної юстиції в Україні та в деяких зарубіжних країнах / Т.О. Кравчук // Вісник Вищої ради юстиції. – № 4 (8). – 2011. – С. 15-25.
3. Лория В. А. Некоторые вопросы теории кодификации административно-процессуального законодательства. Тбилиси, 1974.
4. Миколаєць В.А. Генезис справ в адміністративному судочинстві / В. А. Миколаєць // Південноукраїнський правничий часопис. — 2018. — № 4, т. 2. — С. 66-68.
5. Пипяк М. І. Адміністративний суд в системі державних органів України : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Микола

Іванович Пипяк ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2016.

6. Свида О. Г. Адміністративні суди в Україні: становлення та перспективи розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2008. 232 с.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РОБОТУ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Тарновська Ірина Віталіївна,

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Державний університет інфраструктури та технологій, Україна

Суржиков Владислав Юрійович

Студент III курсу
Державний університет інфраструктури та технологій, Україна

Світова транспортна галузь є однією з найбільш постраждалих внаслідок пандемії COVID-19. Такі негативні наслідки зумовлені введенням обмежувальних протиепідемічних заходів в більшості країн світу, а саме: закриттям державних кордонів, введенням обмежень на пересування людей та вантажів, розірванням виробничо-збутових ланцюгів, зниженням попиту та купівельної спроможності [1].

Вплив зазначених чинників позначився на всіх видах транспортних перевезень - від використання особистого і громадського транспорту в містах до здійснення пасажирських і вантажних перевезень як всередині країн, так і між ними. Це продемонструвало надзвичайну вразливість світових транспортних систем до поширення інфекційних захворювань [2].

Масштаби негативних наслідків залежать від типу транспорту і ступеню інтегрованості держави у світову транспортно-логістичну систему. Так, під час пандемії в країнах ЄС фіксувалася скасування 90% авіарейсів, спостерігалася зниження обсягу пасажирських перевезень легковими автомобілями на 60 - 90%, а громадським транспортом - на 50% [1].

Найбільш очевидними негативними наслідками пандемії COVID-19 для галузі водного транспорту стали падіння ставок морського фрахту, надлишок вільних контейнерів і швидке введення нових екологічних вимог. Водночас морські перевізники зіграли важливу роль в контексті негайного реагування на поширення коронавірусної інфекції, забезпечивши поставки продуктів харчування, лікарських засобів та інших життєво важливих товарів на тлі дефіциту. Незважаючи на складність ситуації, більшість портів в світі залишилися відкритими для вантажного звернення, хоча як і раніше недоступні для пасажирів.

Втім, на світову круїзну індустрію поширення коронавірусної інфекції мало катастрофічний вплив, оскільки багато суден стали вогнищами зараження, що ментально призвело до репутаційних витрат і падіння ринкової вартості круїзних операторів ще до введення обмежувальних заходів по боротьбі з

інфекцією і наступних економічних збитків через неможливість продовження комерційної діяльності.

За оцінками експертів, світова цивільна авіація втратила через пандемію COVID-19 113 мільярдів доларів [3]. В умовах скорочення кількості рейсів і пасажирів авіакомпанії вдавалися до переобладнання літаків для розміщення комерційних вантажів в салоні, а не тільки в багажному відсіку, що спричинило збільшення ставок повітряного фрахту в декілька разів.

Разом з тим, авіакомпанії понесли величезні збитки, непорівнянні з іншими видами транспорту, оскільки на авіатранспорт припадає основна частка міжнародного пасажиропотоку, який фактично був поставлений на паузу введенням жорстких протиепідемічних заходів.

Аналітики вважають, що може статися перерозподіл обсягів перевезень в сторону сухопутних перевезень [1]. Багато підприємств почали міняти автотранспорт на залізничний - такий загальносвітовий тренд.

Проте автотранспорт є сполучною ланкою всієї економіки, а в період пандемії він став особливо важливою сферою, адже саме на ньому перевозяться товари народного споживання. Незважаючи на зниження обсягу перевезень (переважно міжнародних), цей ринок продемонстрував стійкість в кризовий момент.

Підсумовуючи можна сказати, що світ виявився не готовим до таких глобальних викликів як поширення інфекції COVID-19. Внаслідок введення обмежуючих протиепідемічних заходів світова транспортна галузь зазнала величезних втрат. За нашими прогнозами, обсяги перевезень за видами транспорту поступово відновлюватимуться, однак із дотриманням суворих карантинних вимог.

Список літератури

1. Дайджест «Транспортная сфера в контексте COVID-19», 2020. 54 с.
2. Оценка устойчивости сектора внутреннего транспорта к пандемиям и международным чрезвычайным ситуациям. Записка Секретариата по внутреннему транспорту Европейской экономической комиссии ECE/TRANS/2021/4. 25 с.
3. Коронавірус vs транспорт: нокдаун чи лише хук з аперкотом? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2896098-koronavirus-vs-transport-nokdaun-ci-lise-huk-z-aperkotom.html>

AIR POLLUTION BY HEAVY METALS AS A CRITERION FOR ECOLOGICAL DISADVANTAGES OF URBAN AREAS

Holovkova Tetiana Arkadiivna

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Hygiene,
Ecology and Occupational safety of the
Dnipro State Medical University

Introduction Technogenic pressure, which is associated with the process of global industrialization, increases the risk of environmental pathology in the population of urban areas [1], have recently made air pollution as a major environmental problem around the world [2]. Nowadays the environment has been seriously polluted by several pollutants such as inorganic ions, organic pollutants, organometallic compounds, radioactive isotopes, gaseous pollutants and nanoparticles [3].

Heavy metal compounds among the many pollutants in the atmosphere attract special attention due to their biochemical properties and negative biological effects [4, 5]. Heavy metals contamination is becoming a serious issue of concern around the world as it has gained momentum due to the increase in the use and processing of heavy metals during various activities to meet the needs of the rapidly growing population [6].

Therefore, **the aim of the study** is to conduct monitoring of heavy metals in the atmospheric air of contrasting observation areas of Dnipropetrovsk Region for the purpose of hygienic assessment.

Material and Methods. The research was carried out during the last decade for the assessment of up-to-date environmental condition, by sampling air in the surface layer of the atmosphere of a residential zone of 2 industrial districts of the Dnipro city and one control area – Novomoskovsk, and determining the content of heavy metals by atomic absorption spectrophotometry.

The hygienic assessment is made in relation to their maximum permissible and background values for the unpolluted areas.

Results and their discussion. The following metals: Pb, Cd, Mn, Cr, Ni, Cu, Zn, Fe, which average monthly and average annual concentrations did not exceed maximum permissible, were registered in the atmospheric air of the study areas.

The significant increase of heavy metals content in the air of the study areas compared to the control one was found ($p < 0.01$). It was found that the content of heavy metals in the atmospheric air of industrial areas was 2-30 times higher than the background values for almost all study metals, while the concentrations of heavy

metals in the control region were only 8 and 11 times higher than the background ones for Pb and Cd, respectively.

The total indicator of air pollution of industrial areas is 0.87 and 0.52 units, and the control one is only 0.11 units. This situation confirms the position of industrial ecotoxicology and may be due to the fact that, among other things, heavy metals such as group 1 metals (Cu, Cd, Pb), group 2 metals (Cr, Mn, Ni, V and Zn) and metals groups 3 (Na, K, Ca, Ti, Al, Mg, Fe) come from industrial sources, transport and natural sources, respectively [7].

Conclusion. The average monthly concentrations of heavy metals in the air of the residential area of the study regions do not exceed the maximum permissible concentrations but is much higher than the background values. This indicates their anthropogenic origin and forms a higher aerogenic load compared to the control area.

References

1. Beletskaya E.N., Onul N.M. Ecological-hygienic assessment of the anthropogenic load of the environment as a risk factor for the health of the population of the Dnipropetrovsk region. Dnepropetrovsk: Aktsent PP. 2016:140.
2. Vhahangwele Masindi, Khathutshelo L. Muedi . Environmental Contamination by Heavy Metals, Heavy Metals, Hosam El-Din M. Saleh and Refaat F. Aglan, IntechOpen, 2018. DOI: 10.5772/intechopen.76082. Available from: <https://www.intechopen.com/books/heavy-metals/environmental-contamination-by-heavy-metals>
3. Jessica Briffa, Emmanuel Sinagra, Renald Blundell. Heavy metal pollution in the environment and their toxicological effects on humans // Heliyon, 2020; 6(9): e04691.
4. Antonova O.V., Golovkova T.A. Features of the microelemental status of the children's populations of the industrial region // World science. 2018;5(33): 42-44.
5. P.B. Tchounwou, C.G. Yedjou, A.K. Patlolla, D.J. Sutton Heavy metal toxicity and the environment // EXS, 2012; 101:133-164.
6. Wong MH. Environmental Contamination: Health Risks and Ecological Restoration. United States of America: Taylor & Francis Group, 2012.
7. Ventura LMB, Mateus VL, de Almeida ACSL, Wanderley KB, Taira FT, Saint’Pierre TD, Gioda A. Chemical composition of fine particles (PM_{2.5}): Water-soluble organic fraction and trace metals. Air Quality, Atmosphere and Health. 2017;10:845-852.

VIDEO EXAMINATIONS USE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE DOCTORS

Karpenko Yuliia Petrovna,
Teacher,
Cherkasy Medical Academy, Ukraine

In the context of economic, social challenges and problems related to the pandemic, the problem of professional training of future doctors in the context of distance learning is relevant. There are a number of requirements for a modern medical specialist, in particular to be competitive in the profession, which means to have a set of general, integral and professional competencies. The doctor must be educated, oriented in the changes of medicine and science, strive for self-education and self-realization. All of the above can be achieved by studying in a higher medical education institution, where the applicant will be able not only to acquire knowledge, but also to form the ability to make optimal use of them in the profession.

Optimally organized experimental activity of medical education students allows the teacher to develop future doctors' motivation to acquire knowledge, increase cognitive activity, develop research skills, learn to work with modern sources of information, use technological teaching aids.

The educational program "Medicine", in which future doctors study, states that the formation of integrated competence involves the acquisition of the ability to conduct research and / or innovation in medicine. To achieve this goal it is necessary during training, not only during the study of special medical disciplines, but in the process of studying subjects of the general cycle to develop students' ability to conduct independent research, including stages such as: organization of experience, definition of tools and equipment. , own experiment and summarizing.

In the conditions of online training it is necessary to pay special attention to drawing up algorithms of such activity that, firstly, to draw attention to importance of practical work, secondly, to form ability to draw conclusions from experiment carried out not independently.

During online training, it is impossible to follow traditional classes, especially when studying medical chemistry. The lack of opportunities for practical demonstration significantly reduces the impact on students, so the teacher must teach students to develop video experiments to implement research competencies.

For example, when studying the discipline "Medical Chemistry", future doctors work on the topic "Biogenic elements; biological role, application in medicine ". During the development of practical skills, it is planned to perform qualitative reactions on cations and anions. During the online classes, the teacher invites students to watch videos using the Google Meet platform, Moodle, the social network You Tub.

Because without access to the laboratory it is impossible to conduct research data. Future physicians have the opportunity to repeatedly review the experiment, make records of relevant chemical reactions, analyze the results and draw conclusions. During the first year classes, the teacher gives an algorithm according to which the students work, in the second year they have the opportunity to practice the acquired skills in processing video experiments. Here are the tasks for future doctors during the study of biogenic p-elements: "Study a qualitative reaction to carbonate ion."

The algorithm for students was prepared by the teacher as follows: review a video experiment, determine the purpose and stages, identify reagents and equipment, write the chemical equation of the reaction, record observations, draw conclusions, describe the application in medical practice; prepare a theoretical description of a similar experiment for qualitative detection of sulfate ion. When processing the results of the work, students demonstrate the formation of integrated skills, research skills, mastery of active learning methods and modern tools.

Here is an algorithm for processing video experiments when working on the topic "Complex creation in biological systems" in the context of studying the discipline "Medical Chemistry": compile a glossary of terms, process video, record the chemical reaction of the process, record observations and describe the practical application of the experiment.

Given the professional characteristics of future physicians, it is important to develop an algorithm so that the experiment was preceded by a theoretical study of the literature on the topic of work, and only then a review of practical experience. Under such conditions, students not only determine the result, but also clearly emphasize the practical significance of the study. Chemical experiments cannot be performed without the uses of reagents and special equipment, so video experiments are especially important in the context of home schooling.

Thus, the video experiment and the experiment itself are of great importance for the formation of professional competencies of future doctors and promote self-development and reflection.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТАРДЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУГЕ ДАЙЫНДАУ

Тилеубаева Назгул Найзабековна

Педагогика ғылымдарының магистрі

Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті

Қазіргі кездегі қоғамдағы қайта құрулар, экономиканы дамытудағы жаңа стратегиялық бағдарлар, қоғамның ашықтығы және оның жедел ақпараттануы мен қарқынды дамуы білім беру жүйесінде де қойылатын талаптарды түбегейлі өзгертті. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі жас ұрпаққа сапалы білім және саналы тәрбие беруде үлкен жетістіктерге қол жеткізуде. Сонымен бірге, шетел мемлекеттерінің инновациялық тәжірибесін қолдану барысында белсенділік танытуда.

2017 жылдың 12 сәуірінде Елбасы Н. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында: «ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс. Абайдың даналығы, Әуезовтің ғұламалығы, Жамбылдың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні – бұлар біздің рухани мәдениетіміздің бір парасы ғана...» деп болашақ ұрпақтың ұлттық құндылықтарға эстетикалық көзқарасын қалыптастыруына жол ашады [1].

Эстетика философияның ерекше бір саласы ретінде болмыс теориясымен (онтология), білім теориясымен (эпистемология), этика ғылымдарымен салыстырғанда кеш анықталды. Сонымен бірге эстетикалық сана, эстетикалық тәжірибе, эстетикалық белсенділік өздігінен түсіндірілмейді, әуел бастан мәдениетке тән, эстетикалық ойдың тарихы ежелгі дәуірге мифологиялық мәтіндерінде ғана кездеседі.

Эстетикалық тәрбиенің мақсаты – баланың бойына эстетикалық құндылықтарды сіңіруді қажетсіну, оған деген қызығушылығын, эстетикалық талғамын дамыту, эстетикалық іскерлік пен дағдысын қалыптастыру. Эстетикалық ұғымды, пайымдауды, баға беруді қалыптастыру – эстетикалық тәрбиенің тағы да бір міндеті. Әдемілікті сүю, оған түсіну үшін балаға негізінен көмектесетін білім. Сондықтан бала бейнелеу өнері саласындағы ырғақ, үндестік, музыка мен әндегі дыбыстарды және өнер әдістері туралы білімді игеруі қажет. Осыған байланысты ол эстетикалық терең түсінуге тырысады, пайымдай және бағалай алады.

Ресейлік ғалым Б.Т.Лихачев «эстетикалық тәрбиені - көркемдікті қабылдауға, сезінуге, бағалауға және көркемдік құндылықтарды құруға қабілетті шығармашылық тұлғаның бағытталған процесі» деп анықтайды [2].

В.Н. Шацкая эстетикалық тәрбие ұғымына келесі анықтаманы береді: «эстетикалық тәрбие өнер туындыларына белсенді эстетикалық жақындау қабілетін қалыптастыруға қызмет етеді, сонымен қатар әдемілік заңдарына

сәйкес өнерде, жұмыста және шығармашылықта сұлулықты құруға ынталандырады» [3].

А.И.Буров «Эстетикалық тәрбие жүйесі мәселелері» атты мақаласында балаларға эстетикалық білім бере отырып, тәрбиелеу процесін іске асыруда тәрбиеші тарапынан танып-білуге тиісті үш бағыт ұсынады[4]:

1. тәрбиешіде жұмыс істеу үшін, қажетті оқу-тәрбие материалдарының болуы.

2. эстетикалық тәрбиенің кезеңдік мөлшерін ескеріп, эстетикалық тәрбие қортындысын бағдарлай білу.

3. осы негізге лайықты педагогикалық процесс құрып, оқу-әдістемелік құралдардың анықтамаларын жасау.

С.А.Козлова мен Т.А.Куликова эстетикалық тәрбиенің міндеттерінің екі тобын ажыратады:

- балалардың қоршаған ортаға эстетикалық қатынасын қалыптастыру (табиғаттағы сұлулықты, іс-әрекетті, өнерді көру және сезіну қабілеттерін дамыту, сұлулықты түсіну; көркемдік талғамға тәрбиелеу, әсемдікті білу қажеттілігі);

- әртүрлі өнер саласындағы көркемдік дағдыларды қалыптастыру (балаларды сурет салуға, мүсіндеуге, дизайн жасауға, ән айтуға, музыкаға, ауызша шығармашылықты дамытуға үйрету) [5].

Эстетикалық тәрбие дегеніміз – қоршаған дүниенің, өнердің сұлулығын баланың көру және сұлулыққа талпыну қабілетін дамыту мақсатымен оның жеке басына ықпал етуге бағытталған жүйелі үрдіс. Балаларды өнер құралдарымен тәрбиелеу – эстетикалық тәрбие пәнін құрайды. Тәрбиеші баланы сұлулықты қабылдауға, оған эмоциялық ықлас білдіруге, сондай-ақ, эстетикалық ұғым, эстетикалық пікір, эстетикалық баға беру қасиетін қалыптастыруға жағдай жасау керек.

Балаға эстетикалық тәрбие беру үшін сана-сезімнің, мінездің, дүниетанымдық тәжірибенің, дамып келе жатқан жеке тұлғаның мүдделерінің құрылымын ескеру қажет. Осы жастағы балаларды эстетикалық тәрбиелеудің түпкі мақсаты - эстетикалық эмоциялардан эстетикалық саналы әрекетке көшу, яғни ішкі эстетикалық көзқарастар мен өлшемдерді баланың практикалық іс-әрекетіне айналдыру болып табылады.

Эстетикалық тәрбиенің мақсатына орай, оның мынадай міндеттерін іске асыру белгіленген:

- эстетикалық қабылдау өнердегі және өмірдегі құбылыстардың эстетикалық қасиеттерін көре білу және жақсы- жаман тұстарын ажырату арқылы эстетикалық сезім әсерлерін бастан кешіру;

- құндылық эстетикалық сезім өмір мен өнер құбылыстары тұрғысынан бағалауда туындайтын эмоционалды ахуал, адамның көңіл күйі көрген, естіген, оқыған, т.б. жағдайлардан әсерлену арқылы пайда болады;

- эстетикалық қажеттілік - эстетикалық сезімдерді бастан өткізу, көркем-эстетикалық құндылықтардың туындауы, өздігінен көркем істерге ұмтылысы;

- эстетикалық талғам - эстетикалық құбылыстар мен көркем өнер туындыларын эстетикалық мұрат және эстетикалық біліктілікпен бағалау қабілеті;

- эстетикалық мұрат - қоғам, табиғат, өнердегі, адам болмысындағы құбылыстарды жетілген көркемдік тұрғысынан бейнелеу, бұл тұлғаның әлеуметтік, жеке-психикалық ерекшеліктерімен тығыз байланысты.

Ғылыми педагогиканың қағидаларына сүйенетін болсақ, эстетикалық тәрбие отбасынан басталып, оқу - тәрбие мекемелерінде сабақтасады. Эстетикалық тәрбие беруде кескіндеме, музыка, бейнелеу өнерінің алғы шарттарын теориялық тұрғыдан қарастырумен шектеп қана қоюға болмайды. Өйткені, эстетикалық тәрбие өнермен айналысу, жалпы адамдардың қабілеттері мен мүдделеріне сәйкес келетін көлемдердегі шығармашылық әрекет. Көркем айғақтар мен құбылыстарды тек ғана эстетикалық цикл пәндерін зерттеу процесінде ғана игеру мен сезіну жеткілікті болмайтыны баршаға мәлім. Мектепке дейінгі жастағы балалардың эстетикалық шығармашылық дарындарын дамыту шынайы сезім арқылы, көру-көрнекілік және дыбыстық бейнелеудің көмегі арқылы ұсына отырып, олардың икемділіктері мен дағдыларын қалыптастыру көзделген жағдайда диалектикалық аспектілерін қарастыра отырып, эстетикалық цикл пәндерін оқытудың мақсаты әрекетсіз теория көмегімен ғана мүмкін болмайды деп тұжырымдай аламыз.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылғы 12 сәуірдегі «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы. Астана, 2017ж. 12 сәуір.
2. Лихачев, Б. Т. Педагогика : курс лекций / Б. Т. Лихачев ; под ред. В. А. Слостенина. — М. : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2010. — 647 с.
3. Шацкая, В. Н. Общие вопросы эстетического воспитания в школе / В. Н. Шацкая. – М. : Советская педагогика, 1976. – С. 22.
4. Буров, А. И. Эстетика: проблемы и споры. Методологические основы дискуссий в эстетике / А. И. Буров. – М.: Искусство, 1975г.
5. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - 3-е изд., исправ. и доп. - М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 416 с. ISBN 5-7695-0816-7

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В КЛАССИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Бубен Ирина Васильевна

Методист факультета прикладной математики и информатики
Белорусский государственный университет, Беларусь

В настоящее время процесс информатизации общества стал одним из наиболее значимых глобальных процессов. Новые информационные технологии стали неотъемлемой частью жизни современного человека. Этот факт не мог не найти отражения и в образовании. Одним из приоритетных направлений информатизации общества стала информатизация образования. В связи с этим, во всем мире меняется и отношение к образованию вообще, и к высшему образованию в частности, качество которого становится одним из самых главных показателей развития той или иной страны.

На сегодняшний день главной задачей модернизации высшего образования является обеспечение современного качества образования на основе сохранения его фундаментальности и соответствия актуальным и перспективным потребностям личности, общества и государства. Процессы развития в обществе приводят к трансформации многих, традиционно сложившихся технологий преподавания в высших учебных заведениях различных стран, и переориентации на инновационные способы обучения, ведущую роль в которых занимают информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).

Однако есть определённые проблемы с полномасштабным внедрением ИКТ в высшие учебные заведения. Перечислим некоторые из них.

1. Отсутствие нормативной базы, при реализации дистанционного обучения в учебном заведении.

2. Существует разрыв между академическими ценностями традиционного высшего образования, фундаментальной наукой и аспектами, связанными с внедрением ИКТ, с коммерциализацией знания и его практической ориентацией.

3. Далеко не все специальности в принципе подразумевают онлайн-подготовку.

4. Не всегда университеты имеют техническую готовность к применению ИКТ, финансовую возможность по разработке и внедрению современных информационных технологий и дальнейшему их развитию.

В настоящее время для организации дистанционного или смешанного обучения чаще используется образовательная платформа LMS Moodle, также известная, как система управления обучением или виртуальная обучающая среда. Понятие Moodle представляет собой аббревиатуру от англ. Modular Object-

Oriented Dynamic Learning Environment (модульная объектно-ориентированная динамическая обучающая среда) и является общедоступным веб-приложением, позволяющим преподавателям создавать качественные современные online-курсы для организации онлайн-обучения.

К наиболее значимым особенностям Moodle относятся возможности системы организовывать коммуникацию между преподавателем и студентами, а также между самими студентами:

- оперативно информировать участников курса о текущих или предстоящих событиях;
- активно взаимодействовать в режиме реального времени;
- осуществлять индивидуальную работу в процессе рецензирования работ, в том числе курсовых проектов;
- обмениваться файлами любых форматов;
- оценивать результаты обучения, в том числе в автоматическом режиме;
- контролировать посещаемость, активность студентов, время их учебной работы в сети;
- создавать портфолио каждого обучающегося [1].

Использование системы Moodle в образовательном процессе позволяет формировать у обучающихся способность к самостоятельному поиску, к постоянному, непрерывному самообразованию, стремление к творческому использованию знаний на практике, что обеспечивает более высокое качество освоения содержания учебной дисциплины при более рациональном использовании времени обучающегося.

Одной из причин широкого использования дистанционного обучения в БГУ явилась неблагоприятная эпидемиологическая ситуация и часть учебных занятий проводилось с использованием образовательного портала БГУ. Для обеспечения учебного процесса были использованы возможности, предоставляемые платформой Moodle, кроме того, создана собственная система видеоконференцсвязи, основанная на корпоративных сервисах Skype for Business и BigBlueButton, позволяющие осуществлять и контролировать академическую деятельность студентов и преподавателей.

Список литературы

1. Интернет-ресурсы: Открытые технологии. Преимущества Moodle <http://www.opentechnology.ru>

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ БІЛЬЯРДНОГО СПОРТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Буров Ю.В.

Ст. викладач кафедри медико-біологічних
основ охорони життя та цивільного захисту
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Досить важливою проблемою сучасного освітнього процесу є поступове погіршення стану здоров'я студентської молоді. За останні роки спостерігається негативна тенденція збільшення кількості молодих людей з відхиленнями по стану здоров'я, його загально низьким рівнем. Незважаючи на запроваджені заняття з фізичної культури у навчальних закладах стан здоров'я студентів здебільше залишається незадовільним. Це може бути обумовлено різними факторами: недостатнім навантаженням на заняттях з фізичної культури, неправильним розподілом фізичних вправ, формальністю занять, високими спортивними вимогами, зниженням або відсутністю жаги до спортивних ігор тощо.

На всіх етапах багаторічної фізичної підготовки студентів у закладах вищої освіти найбільш головними завданнями завжди повинні бути: зацікавленість студентів спортом і активним способом життя, зміцнення фізичного і психічного здоров'я, сприяння фізичному розвитку і різнобічній фізичній підготовленості, розвитку психологічних умінь і інтелектуальних здібностей, впровадження в освітній процес нових, цікавих і сучасних методів фізичного виховання. Навчальна теоретична і практична робота в кожній студентській групі повинна забезпечувати загальну фізичну, психологічну й спеціальну підготовку студента.

Б. Шиян відзначає, що першою потребою, яка спонукає людину до руху, є біологічна потреба, пов'язана з розвитком рухового апарату в певному віці. Вона з'являється в ранньому дитинстві поступово згасає, починаючи з підліткового періоду. Надзвичайної шкоди дорослі завдають процесу розвитку дитині, якщо обмежують її рухову активність. М'язовий «голод» для здоров'я молодої людини такий же небезпечний, як нестача кисню або харчування. В наші дні вже з'ясовано, що від рівня розвитку рухової функції значною мірою залежать найважливіші етапи вікового дозрівання організму [1, с. 55-56].

Сучасні наукові дослідження щодо впливу на здоров'я молодої людини системних і різноманітних засобів фізичної культури та спорту, говорять про те, що сьогодні це один із найперспективніших напрямів, який ефективно та кардинально вирішує питання покращення здоров'я. Фізичний розвиток, який тісно пов'язаний зі здоров'ям – це процес зміни та становлення природних якостей організму людини протягом її життя. Отже за допомогою заходів з використанням фізичних вправ та різних видів спорту, можна у широкому

діапазоні змінювати в необхідному напрямку показники фізичного розвитку і функціональної підготовки організму [1, с. 55-56].

Останнім часом в закладах вищої освіти набирає обертів модний тренд щодо впровадження в освітній процес сучасних, креативних, оздоровчих та фізкультурних технологій, впроваджуються нові види спортивних вправ, різноманітні види рухової активності, сучасні спортивні ігри, що добре сприяє підвищенню рівня здоров'я студентів у процесі професійної підготовки. Але, не зважаючи на це, впровадження саме більярдного спорту залишається досить низьким. Вивчаючи досвід деяких закладів вищої освіти України ми дійшли висновку, що значущими перепонами для цього є відсутність відповідної дисципліни в навчальних планах, відсутність викладачів і тренерів, відсутність приміщень і достатнього простору для розміщення більярдних столів, висока коштовність матеріального забезпечення та обслуговування, стереотипне прирівнювання більярду до азартних ігор тощо. Разом з цим популярність цього виду спорту, як у студентів так і у викладачів, досить велика. Нами було проведено анонімне анкетування студентів другого і третього курсів факультету фізичного виховання ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» у кількості 65 осіб. Єдиним питанням було: «Чи хотіли би Ви впровадити в освітній процес з фізичної підготовки дисципліну «Більярдний спорт»?» Результати: «Так» - відповіли 51 чоловік, «Ні» - 10 чоловік, «Не впевнений» - 4 чоловіка, що становить 78%, 15% та 6% відповідно. Дивлячись на результати анкетування можна зробити і відповідні висновки.

У наукових колах сучасних теоретиків і практиків, які орієнтовані на дослідження впливу сучасної більярдної гри на фізичний розвиток студентів, можна виділити таких відомих науковців як: В. Нагорна, О. Титовський, О. Мамонова, І. Моторин та ін..

Більярд, як вид спорту, привабливий тим, що в ньому розкриваються фізичні, розумові й інтелектуальні можливості особистості, вміння перемикатися з одного виду інтелектуальної діяльності на інший [2].

Разом з тим, гра із суперником змушує підвищувати активність мозкової діяльності пов'язаної з умінням концентруватися в певні тимчасові проміжки, використовувати методи аналізу і синтезу для швидкої оцінки ігрової ситуації (А. Титовський, Г. Кондраков, С. Вітько, І. Моторін) [3].

Більярд, насамперед, відпочинок і розвага. Він здатен зняти нервову напругу, відволіктися від повсякденних проблем. Гра врівноважує емоції й виробляє ряд якостей, необхідних людині у повсякденному житті. Тому вміння йти до мети, відкидаючи все непотрібне, в остаточному підсумку формує цілеспрямованість і наполегливість у досягненні перемоги.

Таким чином, ми навели деякі результати наших спостережень, що дозволяють судити про позитивний вплив більярду на загальне самопочуття, рівень фізичного і психоемоційного здоров'я студентів. У цьому плані активне застосування більярдного спорту в освітній діяльності актуально та покликано сприяти більш якісній і різноманітній підготовці з фізичної культури. І тому позитивний вплив більярдної гри на розвиток фізичної культури сучасної молоді не підлягає сумніву.

Роблячи висновки можна підсумувати, що впровадження більярдного спорту в освітній процес більшості закладів вищої освіти, на нашу думку, залежить від подальшої популяризації цього виду спорту серед молоді, якісної підготовки спеціалістів, матеріального благополуччя закладів вищої освіти, як зокрема, так і країни в цілому, і звичайно ж, від бажання!

Список літератури

1. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів навчальна книга. Частина 1. Тернопіль: Богдан, 2006. 272 с.
2. Вишне夫斯基 В. А. Бильярд как вид адаптивного спорта. *Теория и практика физической культуры*. № 3. 2017. С. 86–88.
3. Титовский А. В., Кондраков Г. Б., Витько С. В., Моторин И. Н. Направление «бильярд» в учебном процессе дисциплины «физическая культура». *Современные наукоемкие технологии*, № 10-2. 2016. С. 388–391.

ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ПОБУДОВИ ЗМАГАЛЬНИХ КОМПОЗИЦІЙ ГІМНАСТОК НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ НА ОСНОВІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЕНСОМОТОРНОЇ КООРДИНАЦІЇ

Коваленко Яна Олегівна

Кандидат наук з фізичного виховання та спорту України, викладач кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання та спорту України

Одні з основних структурних елементів змагальних композицій – орієнтування в просторі і в часі повинні вдосконалюватись в навчально-тренувальному процесі гімнасток етапу спеціалізованої базової підготовки. Мета програми – удосконалення структурних елементів змагальних композицій гімнасток етапу спеціалізованої базової підготовки шляхом підвищення рівня сенсомоторної координації та розробка покрокового алгоритму побудови змагальних композицій (рис. 1).

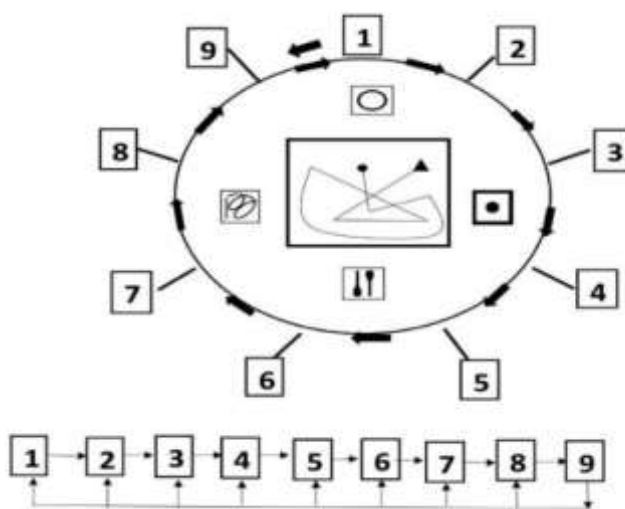

Рис. 1. Покроковий лінійно-розгалужений алгоритм побудови змагальних композицій на основі вдосконалення сенсомоторної координації:

1 – Мета. Побудувати змагальні композиції художнім гімнасткам основної групи етапу спеціалізованої базової підготовки.

2 – Педагогічні завдання; рухові завдання (1-11): 1. Удосконалювати координацію рухів гімнасток симетричного і асиметричного характеру. 2. Удосконалювати орієнтування в просторі, в тому числі навички точних переміщень по змагальному майданчику відповідно до плану змагальної композиції. 3. Удосконалювати вестибулярну стійкість, чутливість і спритність. 4. Удосконалювати статодинамічне стійкість тіла гімнастки і системи тіл «гімнастка-предмет». 5. Удосконалювати тимчасові показники

рухових дій, в тому числі темпо-ритмічну структуру виконання гімнастичних вправ. 6. Удосконалювати відчуття музики і рухів. 7. Розвинути специфічні фізичні (рухові) якості гімнасток - швидкісно-силові можливості і їх інтегральні показники стрибучість, гнучкість - рухливість, координаційну витривалість. 8. Підвищити рівень показників техніки рухових дій гімнасток в процесі освоєння рухових умінь і навичок взаємодії рухів тіла і предметів; формувати рухові вміння, використовувати специфічні особливості виконання вправ з обручем, м'ячем, булавами, стрічкою. 9. Досягнути високого рівня виконання базових і підвищеної складності, важких елементів, пов'язаних з вдосконаленням орієнтування в просторі і почуття часу шляхом застосування розроблених комплексів вправ, що виконуються методом покрокового програмування навчальних завдань. 10. Повне і безумовне впровадження вправ експериментальної програми в процесі роботи над побудовою змагальних композицій шляхом використання наявних технологій і в певній мірі модифікованих під розв'язувані мета і завдання цього експерименту. 11. Впровадити технологію покрокового алгоритму формування знань, рухових умінь і навичок побудови змагальних композицій художніх гімнасток експериментальної групи етапу спеціалізованої базової підготовки в навчально-тренувальний процес.

3 – Дидактичні принципи (науковості, індивідуалізації, посиленої труднощі); дидактичні правила (навчай енергійно, порівняй, повтори, зацікав, координаційні здібності не однакові).

4 – Методи (метод демонстрації вправи висококваліфікованої гімнасткою, метод проводки з руху, метод лінійного програмування навчального матеріалу, метод евристичний - креативність, мистецтво знаходження технічно точного виконання рухового завдання, проблемний метод повторного виконання контрольних завдань, метод строго регламентованого вправи, метод цілісного і вроздріб проходження змагальної композиції).

5 – Засоби етапу спеціалізованої базової підготовки художніх гімнасток; зміст експериментальної програми побудови змагальної композиції.

6 – Форми занять і способи організації художніх гімнасток (навчальне заняття, тренувальне заняття, заняття із загальної та спеціальної фізичної підготовки, заняття з хореографії, контрольне заняття; заняття групові, заняття в парах, групах, індивідуальне заняття).

7 – Регламентація, контроль (контрольні тести, експертний контроль), корекція (БЗЗ - Біологічно зворотний зв'язок).

8 – Покрокове вдосконалення змагальної композиції з використанням сучасних технологій управління формуванням умінь і навичок [1,2]. На основі аналізу змагальних композицій (40 композицій) гімнасток ЕСБП, а також методичних рекомендацій викладених в експериментальній програмі побудови змагальних композицій (ЕППЗК) художніх гімнасток на основі вдосконалення сенсомоторної координації, було побудовано 20 змагальних композицій і вдосконалено 20 змагальних композицій 10 гімнасток ОГ у 4-ох видах багатоборства. Протягом 152 навчально-тренувальних занять, гімнастки вдосконалювали сенсомоторну координацію шляхом освоєння завдань

першого і другого етапу ЕППЗК. Вправи, спрямовані на вдосконалення взаємодії системи «гімнастка-предмет, гімнастка-гімнастка» сприяли формуванню рухових умінь і навичок виконання змагальних композицій. Було використано трансферну технологію. Усі вивчені елементи вправи з одним предметом, були перенесені на елементи вправ з іншим предметом, акробатичні елементи, що вивчалися окремо, були успішно реалізовані, як у комбінаціях, так і в подальшому в композиціях [3]. Майже у всіх спортсменок відзначено набір елементів, який вони трансформують в чотирьох видах багатоборства. На третьому етапі ЕППЗК тренер проводить роботу, пов'язану з узгодженням структурного складу змагальної композиції: вибір теми, вибір музичного супроводу, підбір елементів «Труднощі тіла» і елементів «Труднощі предмета», вибір ракурсів і розміщення даних елементів, а також план переміщення в структурі індивідуальної вправи. У процесі складання всі елементи були першочергово випробувані з гімнасткою і розучені по деталях і в цілому. Був спланований алгоритм переміщення гімнастки в змагальній композиції. Складена композиція піддавалася редагуванню протягом двох навчально-тренувальних занять, а також навчання протягом 7-10 навчально-тренувальних занять. У процесі редагування вносилися корективи, такі як заміна елемента «Труднощі тіла або предмета», ракурс обраного елемента. Процес навчання був розділений на три етапи: 1 – навчання змагальної композиції в цілому; 2 – вивчення змагальної композиції за елементами, частинами; 3 – уточнення деталей переміщення в змагальній композиції. Виконувалися вправи, коли тренер був координатором під час проходження цілісного прогону, тобто здійснював проводку по руху «в ручному режимі» (4 позиція алгоритму). При проходженні змагальної композиції з предметом і без предмета (гімнастка імітувала предмет, тим самим маючи можливість зосередитися на музичному супроводі, а також правильності в переміщенні по змагальному майданчику). В процесі навчання гімнасткам рекомендували вдома включати музичний супровід змагальної композиції, закривати очі і ідеомоторним тренуванням проходити вправу. Циклічність зміни вправ має характер, але вправи підлягають кординальним змінам один раз на два роки. За цей час гімнастка встигає розкрити повністю свій образ та відчути технічну легкість виконання.

9 – Результат. Змагальні композиції, які були побудовані і вдосконалені за рекомендаціями, викладеними в ЕППЗК були випробувані на Чемпіонаті ЦР ФСТ «Україна».

Список літератури

1. Болобан В. Современные технологии формирования умений и навыков в процессе обучения сложнокоординационным спортивным упражнениям. Наука в олимпийском спорте. 2017;(4):45-56.
2. Гавердовский ЮК. Обучение спортивным упражнениям. Биомеханика. Методология. Дидактика. Москва: Физкультура и спорт; 2007. 912 с.
3. Коваленко ЯО, Болобан ВН. Структурные элементы построения соревновательных композиций индивидуальных и групповых упражнений в художественной гимнастике. Физическое воспитание студентов. 2016;(1):12-20.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО- ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мельничук Лілія Борисівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені акад.
С. Дем'янчука», м. Рівне

Крічфалуші Надія Михайлівна,

студентка магістратури,

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені акад.
С. Дем'янчука», м. Рівне

Орієнтація сучасної педагогіки на гуманізацію освіти, розвиваюче навчання, особистісно орієнтований підхід зумовлює створення умов для розвитку особистості кожної дитини, її здібностей, інтересів, творчого самовираження в різних видах діяльності. Особливо актуальною проблема розвитку творчості є на етапі дошкільної освіти як першооснови соціокультурного становлення особистості. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні в освітній лінії «Дитина у світі культури» однією із змістових складових визначає мистецтво, яке спрямоване на формування естетичного ставлення дошкільника до реального світу та передбачає його художньо-практичну та творчу діяльність [1].

Під музично-творчим розвитком дитини мається на увазі поєднання її музичних здібностей і творчої активності. У спеціальних психологічних і педагогічних дослідженнях (В. Бехтерев, І. Волков, О. Запорожець, М. Кузнецов, В. Моляко, П. Сімонов, Б. Теплов та ін.) музичному вихованню надається принципово важливе значення в загальному розвитку дітей дошкільного віку; розкриваються різні питання, які пов'язані з розвитком творчих здібностей дітей. На думку дослідників, для творчості дитини важливий не скільки результат, скільки сам процес творчої діяльності.

Музично-ігрова діяльність одна з найдоступніших видів залучення дітей дошкільного віку до творчості, музичного мистецтва. У цій діяльності поєднуються музика, рух і слово, що є засобами розвитку дітей. Музично-ігрова діяльність дітей дошкільного віку – це різні способи, ігрові прийоми, засоби пізнання дітьми музичного мистецтва через гру, за допомогою яких здійснюється музичний і загальний розвиток.

Існують такі види музичної творчості, які використовуються в музично-ігровій діяльності з дошкільниками: сприйняття музики, пісенна творчість, музично-ритмічна діяльність (танець), гра на дитячих музичних інструментах, музично-дидактична гра. У кожного з цих видів творчості існує безліч форм вираження. Крім того, кожен вид діяльності служить засобом розвитку будь-якої

музичної здібності. За допомогою сприйняття музики, розрізнення емоційного забарвлення формується відчуття ладу. Звуковисотний слух (музично-слухові уявлення) розвивається в двох видах виконавства – пісенній творчості й грі на дитячих музичних інструментах на слух. Ритмічне почуття виражається в музично-ритмічних рухах, відтворенні ритмічного малюнка в оплесках, на дитячих музичних інструментах, в співі. Спів сприяє розвитку, зміцненню легень і голосового апарату, виробленню правильної постави у дітей. Музично-ритмічні рухи при систематичних заняттях набувають витонченості, грації. Гра на дитячих музичних інструментах розвиває слух, сприяє творчому музикуванню та ін. Емоційна чутливість до музики розвивається в процесі всіх видів музичної діяльності, найбільшою мірою – в процесі сприйняття музики і музично-ритмічних рухах [2, с. 425].

Таким чином, всі види музичної діяльності є засобами музично-творчого розвитку дітей, які взаємозбагачують та взаємодоповнюють один одного. У виконавській діяльності (спів, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах) дитина під керівництвом педагога намагається знайти найбільш виразні способи передачі, втілення музичного образу. У процесі сприйняття музики початкові уявлення уточнюються й поглиблюються.

Музично-ігрова діяльність проводиться у вигляді невеликих театралізованих мініатюр, головними героями яких виступають іграшки. Діти мають можливість потанцювати, поспівати, помузикувати на шумових, нетрадиційних музичних інструментах, пограти в пальчикові і музично-рухливі ігри. Слухання класичної музики збагачує враження дітей, знайомлячи їх з різноманітними музичними забарвленнями і засобами музичної виразності, тим самим сприяє початковому розвитку музичного смаку. Так само розвивається мовна активність дитини за рахунок розширення словникового запасу, роботи з вдосконалення апарату артикуляції і розширення зони спілкування (з іграшками, однолітками, дорослими) [3].

Музично-ігрова діяльність поділяється на два найважливіших виховних засоби: гру і музичне мистецтво. Тут музика виступає як емоційно-образний звуковий контекст, який посилює емоційне переживання дитиною тієї чи іншої ігрової ролі. Музичні ігри виступають як тренінги з виховання в дитині базових якостей особистості.

У музично-ігровій діяльності для розвитку творчих здібностей так само широко використовується імпровізація. Існує кілька видів імпровізації: інструментальні (ритмічні); творчі завдання різного ступеня складності; танцювальні (пластичні етюди з емоційно-забарвленими рухами); вокальні (педагог починає пісню – діти вигадують кінцівку); драматичні (маленькі й нескладні музичні сценки). Дає хороший результат використання в імпровізаціях знайомих казкових персонажів і поетичних образів з дитячої літератури та фольклору, що дозволяє опиратися на образне сприйняття дитиною світу.

Музично-дидактичні ігри, спрямовані на розвиток творчих здібностей дошкільників, мають наступну класифікацію (за О. Радиною):

– ігри для розвитку ладового чуття, які сприяють впізнаванню знайомих мелодій, визначенню характеру музики, зміни настрою та ін. Тут можуть

застосовуватися всі види музично-дидактичних ігор (настільні, рухливі, хороводні), діти узгоджують рухи персонажів з характером музики та ін.,

– ігри для розвитку музично-слухових уявлень, пов'язані з розрізненням і відтворенням звуковисотного руху. Для розвитку цієї здатності використовуються музично-дидактичні ігри, що моделюють відношення звуків по висоті, напрямку руху мелодії (голосом або на музичному інструменті),

– ігри для розвитку почуття ритму, які дають змогу активно (в рухах) переживати музику, емоційну виразність музичного ритму і точно його відтворювати. Для розвитку почуття ритму передбачається використання музично-дидактичних ігор, пов'язаних з відтворенням ритмічного малюнка мелодії в оплесках, на дитячих музичних інструментах і передачі зміни характеру музики за допомогою рухів [4].

Отже, музично-дидактичні ігри, які використовуються в музично-ігровій діяльності, сприяють розвитку у дітей основних музичних здібностей: ладового почуття, музично-слухових уявлень і почуття ритму. Основне їх призначення – в доступній ігровій формі прищепити дітям любов до музики, зацікавити основами музичної грамоти, збагатити новими враженнями, розвинути у них ініціативу, самостійність і творчість [4].

Музично-ігрова діяльність є ефективним засобом розвитку музично-творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Застосування музично-ігрової діяльності створює умови, що сприяють підвищенню рівня розвиненості музично-творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, забезпечує збагачення музичного досвіду, розвиває творчу уяву дітей, розширює кругозір і виховує естетичний смак.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Настільна кни-га керівника дошкільного навчального закладу. Частина 5 / упоряд. : Т. В. Панасюк, С. І. Нерянова, А. А. Грищенко. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

2. Кривошея Н.Б. Педагогічні умови розвитку творчих музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць. Розділ 5. Методика початкового навчання і дошкільного виховання*, 2015. С. 425-434.

3. Науменко С. І. Музично-естетичне виховання дошкільнят. Програма та методичні рекомендації. Київ : Магістр, 1996. 96 с.

4. Радынова О.П. Мониторинг музыкального развития детей от 3 до 7 лет. URL : <https://docplayer.ru/235451-Monitoring-muzykalnogo-razvitiya-detey-ot-3-do-7-let.html>

ГЕНДЕРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ ДОШКОЛЬНИКОВ В STEM-ТЕХНОЛОГИЯХ

Пенкина Виктория

Магистрант - 1 курс

Специальность 7М01201-«Дошкольное обучение и воспитание»

Казахский национальный женский педагогический университет,

г.Алматы, Казахстан

Аннотация: В данной статье рассматривается значимость внедрения обучающих программ для дошкольников по освоению базовых знаний о науке, технологиях, инженерии и математике (STEM-знания) как научной основы происходящего в современном мире технологического перехода. Доказывается, что обучение дошкольников STEM-знаниям дает им большой потенциал для дальнейшего развития в начальной и средней школе. Учет гендерных различий должен приводить не к развитию гендерной дихотомии в образовании, а к выравниванию мотивации и позитивного отношения мальчиков и девочек к освоению STEM-знаний.

Ключевые слова: STEM, технологическое развитие, дошкольное образование, гендерная идентичность, гендерные различия в дошкольном развитии, мальчики и девочки.

На сегодняшний день за последние четверть века произошел кардинальный научно-технологический переворот благодаря развитию компьютерных и информационно-коммуникационных технологий. Этот переворот привел к новому формату человеческой жизни, пронизав новыми знаниями, умениями и технологиями как профессиональные сферы, так и рутинную повседневность. Изменения коснулись каждого, но особенно чувствительным к ним оказалось молодое поколение, наиболее активно включающееся в освоение новых, только еще разрабатываемых технологий. Это касается и дошкольного детства, которое в силу особенностей дошкольного развития человека закладывает возможности для развития в начальной и средней школе, а в перспективе — для дальнейшего шага в развитии технологий. [1]

Концепция STEM как интегрированная сфера знания современного человека приобретает все большее значение в экономически развитых странах. Впервые данное сокращение было использовано в учебных программах Национального научного фонда США, а на русский его чаще всего переводят как «научно-техническое образование». Ключевыми элементами, способствующими эффективному STEM-образованию, являются образовательные стандарты, учебные программы и высококвалифицированные преподаватели. Исследователи утверждают, что математические знания, заложенные в дошкольном возрасте, оказываются влиятельным фактором даже при

достижении успехов в высшей школе. В 2014 г. Национальная научная ассоциация учителей США признала, что дошкольники имеют прекрасные возможности учиться тому, как устроен мир, и давать этому свои объяснения.

Институционализация интегрированных знаний и умений, касающихся науки, технологий, инженерии и математики, и пересмотр и рефреймирование обучающих программ в сфере основ естественных и технических наук в дошкольном образовании пока еще только начинаются. Приобретают широкую известность мультсериалы, популяризирующие STEM-знания для дошкольного и младшего школьного возраста, среди которых наиболее успешны «Фиксики» и специальный сериал «Пин-код» проекта «Смешарики».

Однако образовательных программ широкого профиля, интегрированно-затрагивающих STEM-знания, которые бы массово внедрялись в детских садах, пока не имеется. Образовательный маршрут и интересы ребенка могут сильно различаться, однако знания о технологиях могут быть полезны везде.

Узость применения математики сформировала стереотипное представление о том, что математика больше подходит мальчикам, именно они становятся призерами олимпиад и далее показывают более высокие достижения в технических вузах. Удивительно, что эти стереотипы формируются в основном женщинами, поскольку именно женщины чаще всего являются учителями математики, не говоря уже о воспитателях детских садов и других специалистах, проводящих занятия с дошкольниками [2]. Применение гендерного подхода к изучению сложившейся ситуации в дошкольном образовании необходимо для того, чтобы подробнее изучить, каким образом формируются образовательные стереотипы в отношении успехов девочек и мальчиков и как они постепенно задают рамки для их индивидуальных образовательных маршрутов и повышения мотивации к обретению STEM-умений.

Ф. Джексон одним из первых обратил внимание на целостность образовательного процесса и скрытых культурных практик, протекающих в пространстве класса. В работе «Жизнь в классной комнате» он описал школьную повседневность и предложил термин «скрытый учебный план», который отражает то, как материал учебников, а также общение во время уроков и на переменах конструирует рамки образовательных интересов девочек и мальчиков и различия в их образовательной направленности [3].

В дошкольном образовании в той модели, которая была сформирована за советский период, многие обучающие практики осознанно создавались не только на занятиях, похожих на уроки в школе, — в соответствии с идеями Л. С. Выготского и других основателей современной детской педагогики [4]. Однако именно этот подход, признающий то, что развитие дошкольника более успешно, когда новые знания он тут же применяет на практике в игровой форме, осваивая окружающую действительность, или же получает знания в контексте практической проблемной ситуации, еще более подтверждает значимость учета гендерных стереотипов и гендерных ролей, которые конструируются в процессе развивающей деятельности в детском саду.

Примеров такого рода методических разработок в современной педагогике нам найти не удалось. Обзор педагогической литературы скорее приводит к

выводу о том, что распространение знаний о гендерном подходе в педагогике чаще закрепляет гендерные стереотипы. Так, гендерный подход применяется для изучения условий смешанного и раздельного обучения мальчиков и девочек. Один из авторов работ этого направления, В. Е. Каган, утверждает, что образование как социальный институт должно воспитывать в детях правильные представления о женственности и мужественности, которые помогут им лучше адаптироваться в обществе и в дальнейшем выбрать соответствующую профессиональную стратегию. Именно в дошкольном возрасте (4—7 лет) у детей начинает формироваться гендерная идентичность, которая закрепляет за ними нормы поведения и личностные качества, свойственные мужчинам и женщинам. Поэтому раздельное обучение лучше воспитывает у детей полорольные нормы и определяет вектор развития личности как мужчины и как женщины. Также делается акцент на том, что в дошкольном возрасте дети скорее усваивают гендерные нормы поведения, а не личностные качества [5].

С. Бем, чья книга «Линзы гендера» [6] стала учебным пособием по социологии и педагогике во многих странах. Она подробно показывает, как происходит социализация детей дошкольного и школьного возраста и как усваиваются рамки нормативных представлений о мужественности и женственности. В разных культурах эти представления различаются, что и говорит об их относительности. С. Бем приходит к противоположному выводу: необходимо в большей степени делать акцент на индивидуализацию ребенка и расширение представлений о гендерных нормах, чтобы эти представления не мешали детям находить свою индивидуальность и уникальную идентичность как в жизни, так и в будущей профессии.

Как было сказано, сфера STEM предполагает интеграцию четырех аспектов. Математика на данный момент признается базовой дисциплиной, позволяющей развивать логику и аргументирование, абстрактное мышление. С ее освоением у будущих школьников возникает больше возможностей для перехода к виртуальному компьютеризированному миру, умение переключаться от виртуального к реальному миру и наоборот. Именно это следовало бы прежде всего сделать для успешного выравнивания мотивации девочек и мальчиков к занятиям математикой. Кроме того, это направление требует разработки специальных программ по повышению квалификации воспитателей.

Естественно-научный подход и исследовательские методы обучения, вплетенные в проблемно-ориентированную педагогику, также задают хорошую базу для реализации интегрированной программы по STEM-знаниям. А. И. Савенков и другие педагоги в своих методиках исходят из того, что дети — это прирожденные исследователи [7,8]. Они умеют задавать вопросы и пытливо ищут на них ответы. Знакомство с алгоритмами исследовательской деятельности систематизирует их любознательность, дает им больше возможностей открывать новое.

Если математика и наука являются базовыми фундаментальными знаниями, то технологии и инженерия — это их применение, и здесь больше стоит говорить о развитии умений применять имеющиеся знания, интерпретировать результаты исследования, пробовать применить результаты на практике, увидеть в реальной

жизни выполнение научных законов, разработать дизайн материальных предметов, помогающих усовершенствовать жизнь. Педагоги утверждают, что для успешного синтезирования математики и инженерии в жизни дошкольника уроки должны носить все более неформальный характер, быть вписаны в игровую деятельность ребенка, в его сюжетно-ролевые игры, в творческое взаимодействие со взрослыми, тогда он сумеет «врастить», согласно Выготскому, полученное знание [9]. Вместе с тем если математика и научный подход имеют согласованное продолжение в начальной школе, то технология и инженерия — нет [10].

Замечательным примером материала для развития инженерных навыков может быть серия «Техникс» корпорации «LEGO». Она позволяет изучать самые разные элементы машины, выполняющие различные функции для ее движения. Однако заинтересованность в изучении работы машин имеется не у всех мальчиков, не говоря уже о девочках. Чтобы расширить возможности для нахождения индивидуальных маршрутов освоения STEM-знаний для мальчиков и девочек, необходимо разрабатывать подобного рода развивающий дидактический материал, открывающий мир других профессиональных сфер человека.

Описанные выше примеры очерчивают лишь в общих чертах возможные темы для разработки курсов по STEM-знаниям для дошкольников. Еще одна важная тема, которая здесь могла бы синтетически быть встроеной, это баланс профессиональной и семейной жизни. Девочки уже в дошкольном возрасте стараются примерить роль матери, играя в «дочки-матери». В ход этой игры можно встраивать обучающие диалоги и проективное ролевое исполнение ситуаций, в которых современные технологии позволяют мальчикам и девочкам совмещать профессию и родительские обязанности, выравнивая их гендерные роли и смягчая нормативные представления о границах принятого поведения.

Современное образование меняется, отвечая возникающим вызовам и формируя новую повестку дальнейшего развития общества. STEM-умения начинают приобретать все большую значимость как конкурентное преимущество, входя в качестве минимальных профессиональных компетенций почти во все сферы занятости. При создании облика будущих профессий систематический анализ равного вовлечения мужчин и женщин — один из ключевых для успешного технологического перехода. Как показывает практика, STEM-умения начинают формироваться в раннем возрасте, и потому они должны стать частью образовательных программ для дошкольников и способствовать достижению основной цели дошкольного образования.

Список использованной литературы:

1. Heckman J. J. Skill formation and the economic of investing in disadvantaged children // *Science*. 2006. № 312 (6). P. 1900—1902.
2. Beilock S. L., Gunderson E. A., Ramirez G., Levine S. C. Female teachers' math anxiety affects girls' math achievement // *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2010. № 107 (2). P. 1860—1863.

3. Jackson Ph. W. *Life in Classrooms*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1968. 183 p.
4. Выготский Л. С. Проблема культурного развития ребенка // Выготский Л. С. *Психология развития человека*. М.: Смысл: Эксмо, 2005. С. 191—207.
5. Каган В. Е. Когнитивные и эмоциональные аспекты гендерных установок у детей 3—7 лет // *Вопросы психологии*. 2000. № 2. С. 66—69.
6. Бем С. *Линзы гендера: трансформация взглядов на проблему неравенства полов*, 2004. 336 с.
7. Савенков А. И. *Методика проведения учебных исследований в детском саду*. Самара: Учеб. лит., 2005. 30 с.
8. Савенков А. И. *Исследовательские методы обучения в детском саду // Дошкольное воспитание*. 2006. № 1. С. 21—30.
9. Clements D. H., Sarama J. *Learning and Teaching Early Math: the Learning Trajectories Approach*. New York (NY): Routledge, 2014. 327 p
10. Дыбина О. В., Рахманова Н. П., Щетинина В. В. *Неизвестное рядом*. М.: Сфера, 2002. 111 с.

РАСТУЩЕЕ ЗНАЧЕНИЕ ВОСПИТАНИЯ ГЛОБАЛЬНОЙ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ В ЭПОХУ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

Тян Виолетта,
Магистрант I курса
Казахский Национальный Женский
Педагогический университет, Казахстан

Со второй половины XX в. человечество вступило в новый период своего развития - эпоху информатизации, что было обусловлено произошедшей в 1970-х годах сменой факторов мирового социально-экономического развития, а именно определением информационных ресурсов и технологических средств как основных факторов научно-технического и общественного прогресса.

Стремительное развитие информационных технологий оказало значительное влияние на все сферы жизни общества: экономическую, социальную, политическую и духовную. К примеру, широкое применение средств информационных технологий дало возможность быстро обрабатывать и передавать большой объём информации, а автоматизация и компьютеризация привели к повышению производительности, но с большой потерей рабочих мест на производстве.

Благодаря информационным технологиям, возникло глобальное информационное пространство, в котором гарантируется взаимодействие людей с большой эффективностью; широкий доступ к мировым ресурсам информации; удовлетворение их потребностей в информационных товарах и услугах. Все это привело к изменению формы современного общества и поспособствовало объединению человечества в единую социокультурную целостность. Это создает предпосылки глобализации человечества, что приводит к растущей значимости воспитания глобальной гражданственности.

В послании Генерального директора ЮНЕСКО Ирины Боковой от 10 декабря 2014 года, первым шагом к устранению неравенства и социальной изоляции, а также построения более справедливого и устойчивого общества, стало образование в области прав человека, содействующее формированию новых форм глобальной гражданственности. Ключевыми элементами повестки дня были обозначены права человека и воспитание глобальной гражданственности [1]. Так, в 2015 году воспитание глобальной гражданственности было включено в качестве одной из основных тем Задачи 4.7 Цели устойчивого развития [2].

Воспитание глобальной гражданственности внесет вклад не только в реализацию индивидуальных и национальных устремлений, но и в обеспечение благополучия всего человечества и мирового сообщества. В 2012 году Глобальная инициатива Генерального секретаря Организации Объединенных Наций «Образование в первую очередь» (ГИОП) обозначила укрепление глобальной гражданственности в качестве одного из трех приоритетов

образования [3]. Эти события послужили стимулом для мирового сообщества обратить внимание на эту конкретную тематическую область на уровне политики.

Глобальная гражданственность предлагает понимать гражданственность в глобальном смысле как социальный договор между всеми гражданами мира в эпоху взаимозависимости и взаимодействия. Распространители концепции определяют ее как представление о том, что у нас есть определенные права и обязанности по отношению друг к другу просто потому, что мы являемся людьми на Земле. То есть, содействие глобальной гражданственности в устойчивом развитии позволит людям принять на себя социальную ответственность за действия в интересах общества, а не только своих собственных интересов.

Дилл предположил, что существует два основных подхода к воспитанию глобальной гражданственности, из которых можно вывести четко разные цели: подход глобальных компетенций, который направлен на обеспечение студентов необходимыми навыками для конкуренции в глобальном обществе; и подход глобального сознания, который направлен на то, чтобы дать учащимся глобальную ориентацию, сочувствие и культурную восприимчивость, исходя из гуманистических ценностей и предположений [4].

ЮНЕСКО в 2015 году выпустил руководство «Воспитание глобальной гражданственности: темы и объекты обучения», призванное помочь государствам-членам обеспечить учащимся любого возраста и социального происхождения возможность стать информированными, критически мыслящими, социально связанными, этически ориентированными и ответственными гражданами мира [5].

Это руководство основывается на публикации ЮНЕСКО «Воспитание глобальной гражданственности: подготовка учащихся к проблемам XXI века» и результатах трех ключевых мероприятий ЮНЕСКО в области воспитания глобальной гражданственности: технической консультации по воспитанию глобальной гражданственности (сентябрь 2013 г.), а также первого и второго форумов ЮНЕСКО по воспитанию глобальной гражданственности, прошедших в декабре 2013 г. и январе 2015 г. Руководство предназначено для использования в качестве ресурса специалистами в области образования, разработчиками программ, воспитателями и политиками, а также будет полезно для других заинтересованных участников процесса образования, работающих в сфере неформального и информального образования [5].

В данном руководстве определены три связанных с воспитанием глобальной гражданственности характеристики учащихся, касающиеся черт характера и качеств, на развитие которых направлен процесс воспитания глобальной гражданственности, и соответствующие указанным выше ключевым результатам обучения, а именно: информированность и умение критически мыслить, наличие социальных связей и уважение разнообразия, этическая ответственность и активность.

Успешное осуществление воспитания глобальной гражданственности зависит от многих факторов, таких как: а) встроенность в политику с активной поддержкой широкого круга заинтересованных сторон; б) долгосрочный

характер и устойчивость; в) целостность, включая различные систематически организованные темы; г) ежегодное укрепление в процессе школьного обучения и, предпочтительно, в обществе в целом, д) охват местных, национальных и глобальных аспектов; е) поддержка путем профессиональной подготовки в ходе обучения учителей до начала трудовой деятельности и в рамках повышения квалификации; ж) разработка и развитие в сотрудничестве с местными сообществами; з) масштабируемость при сохранении качества; и) оценка посредством мониторинга и соответствующих процессов оценки; к) Опора на соглашения о сотрудничестве, обеспечивающие предоставление опыта и знаний в долгосрочной перспективе и проведение периодических обзоров.

Список литературы

1. UNESCO, Message from Irina Bokova, Director-General of UNESCO on the occasion of Human Rights Day: Human Rights 365, 10 December 2014.
2. UN, The Sustainable Development Goals, 2015.
3. UN, The United Nations Secretary-General's [Global Education First Initiative](#), 2012.
4. Dill, J. S. (2013). The longings and limits of global citizenship education: The moral pedagogy of schooling in a cosmopolitan age. New York, NY: Routledge.
5. ЮНЕСКО, Воспитание глобальной гражданственности: темы и объекты обучения, 2015

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРОВАДЖЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Чайковська Ганна Богданівна

кандидат біологічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна

Жаркова Ірина Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна

Освіта в сучасних умовах є не лише ціллю сталого розвитку, а й ключовим фактором, який сприяє досягненню сталого розвитку й забезпечує попередження та вирішення світових криз. Саме освіта виявила необхідність у здатності швидко реагувати на несподівані ризики, співпрацювати в пошуку результативних рішень.

Актуальність проблеми нашого дослідження визначається реформуванням освітньої галузі в Україні та наближенням її до світових стандартів. Фундаментом творення нового освітнього простору на засадах сталого розвитку є його початкова ланка як важливий етап у становленні особистості. У такий спосіб важливим для української школи є питання шляхів реалізації цілей сталого розвитку в освітньому просторі початкової школи.

Мета роботи: дослідити перспективні напрями інтеграції принципів сталого розвитку в освітній процес початкової школи.

Освіту для сталого розвитку ми трактуємо як форму освітньої діяльності, спрямовану на упровадження ідей, принципів та цінностей сталого розвитку в освітній процес початкової школи з метою формування у молодших школярів ключових компетентностей в галузі освіти для сталого розвитку. Відтак метою освіти для сталого розвитку в початковій школі вважаємо формування в молодших школярів компетентностей у галузі сталого розвитку та, як результат, нових моделей поведінки, що відповідають потребам і цілям сталого розвитку.

Аналіз наукової літератури та шкільної практики дали змогу визначити перспективні напрями реалізації принципів сталого розвитку в українській початковій школі.

По-перше, необхідним є посилення інтеграції освіти для сталого розвитку в сучасний освітній простір і, як наслідок, переорієнтація освіти на реалізацію цілей сталого розвитку.

Досягнення цієї мети можливе за умови єдності формальної, неформальної та інформальної освіти в означеному процесі. Важливим у межах формальної освіти є міждисциплінарний підхід, який активно впроваджується в шкільній практиці шляхом введення інтегрованих курсів («Я досліджую світ»), інтеграцію ідей сталого розвитку в різні освітні галузі, зокрема математичну, технологічну, інформатичну, мистецьку тощо. Необхідно зазначити, що сьогодні багато вчителів початкової школи використовують різноманітні елементи освіти для сталого розвитку в межах дисциплін шкільної програми. Проте ці заходи є не систематичними і викладаються у межах лише тих тем дисциплін, які наближені до сталого розвитку.

По-друге, освіта для сталого розвитку в українських школах повинна передбачати важливі зміни в самій організації освітнього процесу. Для педагогів – це перехід від передачі знань про сталий розвиток до створення сприятливих умов їх активного засвоєння й отримання практичних навичок; для учнів – від пасивно засвоєних знань до активного їх пошуку, практичного осмислення рішень задля сталого розвитку; для керівництва закладу освіти – використання ресурсів закладу, упровадження принципів сталості та демократизації в управлінні, налагодженні діалогу із зацікавленими групами громадськості в інтересах сталого розвитку громади міста чи села.

Ці зміни потребують використання сучасних методик навчання сталому розвитку, серед яких педагогіка емпauerменту – гуманістична педагогіка мотивації та натхнення до дії через самопізнання, самонавчання дітей, прийняття ними самостійних рішень у напрямі сталого розвитку. Багаторічний досвід упровадження педагогіки емпauerменту в розвинених країнах переконливо доводить її ефективність як прогресивної філософсько-педагогічної платформи організації та здійснення освітнього процесу в напрямі сталого розвитку [1].

У зміні концепції навчання важливо і змінити методи. Насамперед молодших школярів потрібно вчити діяти, тому і методи слід використовувати такі, що спонукатимуть молодшого школяра до активної діяльності. Серед найбільш ефективних вважаємо технологія ситуативного моделювання (рольова гра, імітаційна гра) колективно-групового навчання (мікрофон, мозковий штурм, навчаючи вчуся, незакінчене речення, дерево рішень), кооперативного навчання (робота в групах, робота в парах, акваріум, коло ідей, проєкт); технологія опрацювання дискусійних питань (займи позицію, зміни позицію, дискусія) [2]. Означені методи сприятимуть формуванню в молодших школярів впевненості у власних силах і можливостях щодо прийняття рішень в інтересах сталого розвитку як власного стилю життя.

Важливою умовою реалізації цілей сталого розвитку в українській школі є готовність вчителя до виконання завдань освіти для сталого розвитку, яка включає прийняття педагогом цінностей сталого розвитку як особистісних якостей та визначає їх готовність втілювати ідеї сталого розвитку в практичній діяльності [3]. Важливим у цьому аспекті вважаємо введення курсів, програм,

тренінгів, присвячених питанню сталого розвитку в освітні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також в освітні програми професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи.

Отже, стратегія освіти для сталого розвитку в початковій школі охоплює такі наукові положення: нагальною потребою сьогодення є формування такого способу життя, який був би основою довготривалого ощадливого гармонійного розвитку людства; важливими складовими методики навчання дітей сталому розвитку є самопізнання, самонавчання дітей через власну практичну діяльність, направлення їх на прийняття самостійних рішень у повсякденному житті, виконання дій у напрямі сталого розвитку. Практична реалізація цієї парадигми можлива завдяки інтеграції ідей сталого розвитку в зміст формальної, неформальної та інформальної освіти, використанню принципів педагогіки емпauerменту, сучасних практичних методів навчання, а також готовності вчителя до роботи в окресленому напрямі.

Список літератури

1. Мельник О.М. Педагогіка емпauerменту – основа організації освітнього процесу в Новій українській школі. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи : матеріали III-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 105–108.

2. Пометун О. І., Пироженко Л. В., Біда О. А. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 304 с.

3. Чайковська Г. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи на засадах сталого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 1 (46). С. 138–142.

NORTH EASTERN VOCALIC DEVIATIONS OF ENGLISH

Maryna Kolisnyk

Ph. D. (Philology), Associate Professor at the Department of English Language for
Humanities № 3, Igor Sikorsky KPI, Ukraine

Yuliia Kornyt'ska

Ph. D. (Education), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language for Humanities № 3, Igor
Sikorsky KPI, Ukraine

Current tendencies in the sphere of linguistics support the idea of including dialect not only to the scope of geographic dialectology but also to the scope of sociolinguistics, as well as aiming to provide the detailed study of functionality characteristics of any dialect and the north-eastern dialect of England as a such [1; 2; 4]. With the regard to the above stated, it was decided to analyse the vocalic system present in the speech of the local men and women who represent low socio-cultural level within the period of 2000-2010 years.

Deviations of the North East vocalic system were determined during the auditory analysis of the experimental material and are the following:

1) the absence of reduction: substitution of the phoneme / \cong / with the half-open fully front phoneme / ε / in an unstressed position;

2) the absence of reduction: substitution of the phoneme / \cong / with / Θ / in an initial, unstressed, closed syllable;

3) the absence of reduction: substitution of the phoneme / \cong / with /Y/ in accessory words, in an unstressed position before the consonant;

4) qualitative reduction of the phoneme / υ :/ in the second singular/plural subject/object personal pronoun *you* – / $\varphi\cong$ / instead of / $\varphi\upsilon$:/;

5) substitution of the central phoneme / ζ / with the back advanced phoneme /Y/;

6) tongue pull-off while pronouncing the phoneme / $\{$ /, that makes it similar to the phoneme /A/;

7) incorrect realization of a horizontal and vertical tongue position in articulation of the phoneme /I/ in the final position before the consonant, which makes it similar to the phoneme / ι /;

8) advanced tongue position while pronouncing an open fully back phoneme /O:/ which qualifies it as a back advanced phoneme;

9) advanced tongue position while pronouncing an open fully back phoneme /A:/ which qualifies it as a back advanced phoneme;

10) substitution of the /E \cong / diphthong nucleus with the phoneme / ε /;

- 11) /εI/ diphthong nucleus shift in a closed syllable or before a toneless consonant;
- 12) /εI/ glide diphthong descent in an open syllable;
- 13) substitution of the diphthong /αI/ with the diphthong /εI/;
- 14) /αI/ glide diphthong descent in the first singular subject pronoun *I* /α/ instead of /αI/;
- 15) /αI/ nucleus diphthong descent in the first singular possessive pronoun *my* /μI/ instead of /μαI/;
- 16) substitution of the diphthong /≅Y/ with the fully back monophthong /ʊ:/;
- 17) substitution of the diphthong /≅Y/ with the fully back monophthong /O:/;
- 18) substitution of the diphthong /≅Y/nucleus with the fully back phoneme /O/;
- 19) complete reduction of vowels in an unstressed syllable and in the words used as a part of an accessory construction.

Moreover, the results of the analysis have shown that the common tendency for all the speakers is the reduction of vowels which we consider to be connected with the small duration that was also proved instrumentally [3].

The frequency rate of the vocalic deviations in the speech of English north east dialect speakers with the low socio-cultural level during 2000-2010 years is shown on Figure 1.

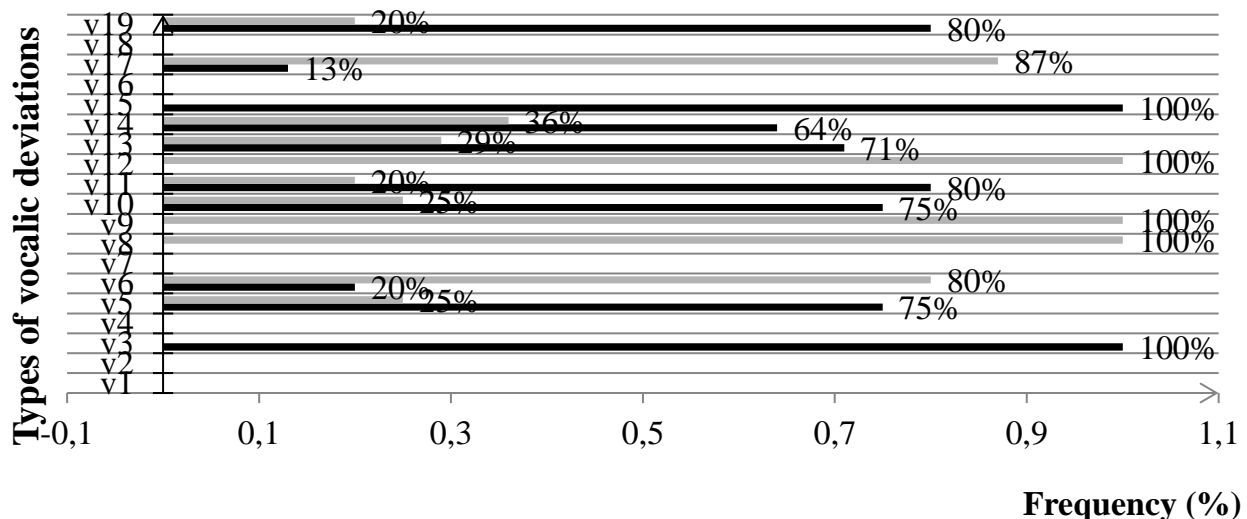

Fig. 1. Frequency of deviations in the vowel sounds system registered in the speech of North-Eastern region representatives with a low sociocultural level within the period of 2000-2010. Explanation: ■ -men, □ - women

During this period the absence of reduction: substitution of the phoneme /≅/ with /Y/ in accessory words, in an unstressed position before the consonant and /αI/ nucleus diphthong descent in the first singular possessive pronoun *my* are exclusively typical (100%) for the speech of men-representatives of the North East of England who have a low socio-cultural level. For example:

but /β≅τ/ (St. Eng.) – *but* /βʊτ/ (NED);

Figure 1 also shows that in the masculine pronunciation such deviations as complete reduction of vowels in an unstressed syllable and in the words used as a part of an accessory construction and /εI/ diphthong nucleus shift in a closed syllable or before a toneless consonant, substitutions of the /E≅/ diphthong nucleus with the

phoneme /ɛ/, the central phoneme /ɔ/ with the back advanced phoneme /Y/, the diphthong /αI/ with the diphthong /εI/, and /αI/ glide diphthong descent in the first singular subject pronoun *I* are less frequent but nevertheless they exceed the number of those present in the speech of women.

At the same time the maximum frequency rate (100%) of phonetic deviations in the north-east dialect vocalic system which were registered in the speech of women with a low socio-cultural level are /εI/ glide diphthong descent in an open syllable and the advanced tongue position while pronouncing open fully back phonemes /O:/ and /A:/ which qualifies them as back advanced phonemes. Quite a high frequency of 87% and 80% respectively is registered in cases of substitution of the diphthong /≅Y/ with the fully back monophthong /O:/ and tongue pull-off while pronouncing the phoneme /ɜ/, that makes it similar to the phoneme /A/ by women. Some of the mentioned deviations examples are:

place /πλɛIσ/ (St. Eng.) – *place* /πλɛσ/ (NED);

know /v≅ʊ/ (St. Eng.) – *know* /vO:/ (NED);

Thereby, during the period of 2000-2010 low socio-cultural level of a speaker may still provide the number of vocalic deviations thus supporting the traditional dialectological point of view.

References

1. Beal J. C., Burbano-Elizondo L., Llamas C. (2012). *Urban North-Eastern English: Tyneside to Teesside*. Edinburgh, 114 p.
2. Dodsworth, R. (2017). Migration and Dialect Contact. *Annual Review of Linguistics*, Vol. 3, Issue 1.
3. Kolisnyk, M. (2019). *Specificity of Vowel System Deviations in the North-Eastern Dialect of England Within the Period of 2000-2010 Years*. Proceedings of the Current trends in Phonetics. (19 april 2019). Kyiv.
4. Llamas, C. (2000). Middlesbrough English: Convergent and divergent trends in a 'part of Britain with no identity'TM, *Leeds Working Papers in Linguistics and Phonetics*, vol. 8, 123-48.

NEURODISCOURSE IN THE MODERN SCIENTIFIC PARADIGM AND ITS IMPACT ON LINGUISTICS

Truba Hanna,

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Applied Linguistics
Odessa I. I. Mechnikov National University

Neuroscience began to be recognized as a separate discipline in itself, rather than as a study of the nervous system within other disciplines in XX century. Eric Kandel and his colleagues cite David Rioch, Francis O. Schmitt and Stephen Kuffler as those who played a critical role in creating the modern field of neuroscience [1].

But for further presentation of opinions and avoidance of confusion it is necessary to outline certain features of terminology. It can be found parallel in the scientific literature and indistinguishable concepts of neuroscience (neuroscience) and neurobiology (neurobiology) to denote this science. In Ukrainian scientific thought, unfortunately, there is no established option, so to avoid confusion in the work we will use the term neuroscience (neuroscience).

Neuroscience is a set of sciences that study the brain from different angles, united under one umbrella [4].

Neuroscience is the scientific study of the nervous system, a multidisciplinary science that combines physiology, anatomy, molecular biology, developmental biology, cytology, mathematical modeling, and psychology to understand the fundamental properties of neurons and neural circuits. Understanding the biological basis of learning, memory, behavior, perception and consciousness has been described by Eric Candela as the "highest challenge" of the biological sciences [2].

The field of neuroscience has later expanded to include various approaches used to study the nervous system at different scales, and the methods used by neuroscience have expanded significantly: from molecular and cellular studies of individual neurons to visualization of sensory, motor and cognitive brain functions.

And the range of scientific horizons extends from such issues of systems neuroscience as the formation of neural circuits, their application from an anatomical and physiological point of view to obtain clear and accurate functions of reflexes, multisensory integration, motor coordination, circadian rhythms, emotional reactions, learning and memory . In other words, they relate to how these neural circuits function in large-scale brain networks and the mechanisms by which behavior is generated [1]. To those who lie in related fields of neuroethology and neuropsychology and consider which neural substrates underlie the specific behavior of animals and humans.

Various technical means are used to study the brain, which have advanced greatly in recent decades. Among such means:

Thus, neuroscience is a very complex conglomeration of sciences, which can be divided into 2 parts: the so-called **hardcycle** and **softcycle** (this is my own terminology).

The **hardcycle** combines those units that directly study brain activity directly on the brain, hence the name by analogy with the hard system (computer system that is

directly related to computer hardware). The hard cycle includes the following divisions of neuroscience: affective neurobiology, behavioral neurobiology, clinical neurology, neurogastronomy, neuroimaging, neurochemistry, neurophysiology, neurophysiology, micropharmacology, cell neurobiology, computational neurobiology, computational neurobiology, computational neurobiology, computational neurobiology, computational neurobiology, computational neuroinformatics, paleoneurobiology, system neurobiology. This section is of interest only for informational purposes.

Among the scientists working in these areas are the following, and their Nobel Prizes testify to the extreme importance and relevance of neuroscience [2]: Camillo Golgi and Santiago Ramon-i-Cajal, Charles Sherrington and Edgar Adrian, Sir Henry Dale and Otto Leui, Joseph Erlanger and Herbert Gasser, Walter Rudolf Hess and Antonio Caetano Egas Moniz, Alan Hodgkin, Andrew Huxley and Sir John Eccles, Sir Bernard Katz, Ulf von Euler and Julius Axelrod, Roger Gilemin and Andrew W. Schall H. Hubel and Thorsten N. Wiesel, Stanley Cohen and Rita Levi-Montalcini, Erwin Neger and Bert Sackmann, Arvid Carlsson, Paul Gringard and Eric Kandel, Richard Axel and Linda B. Buck, Thomas S. Südhof, John O'Keefe, Edward I. Moser and May-Britt Moser, Jeffrey K. Hall, Michael Rosbash and Michael W. Young.

This cycle is extremely productive and provides a solid basis for further research, but it is not relevant in our linguistic discourse.

Softcycle, in contrast to the previous one, unites those units that directly study cognitive functions, hence the name, by analogy with soft system - a computer system that studies software, that is, in other words in this cycle should talk about those sciences who study our human "software". The following fields may belong to this cycle: neuroeconomics, cognitivistics, neurolinguistics, social neurobiology, cognitive neurobiology, cultural neuropsychology, neuroethics. Philological sciences as psycholinguistics organically fit into this cycle.

It is worth talking about it in more detail, because it is the basis for further research.

References:

1. Bear M.F., Connors B., Paradiso M. Neuroscience. Exploring the brain. Official cite – URL:<[https://neuropsychics.ucsd.edu/courses/physics_171/Neuroscience%20Exploring%20the%20Brain%20-%20Bear,%20Mark%20F.%20\[SRG\].pdf](https://neuropsychics.ucsd.edu/courses/physics_171/Neuroscience%20Exploring%20the%20Brain%20-%20Bear,%20Mark%20F.%20[SRG].pdf)>
2. Brain Initiative. Official cite – URL:<<https://www.braininitiative.org>>
3. Blue Brain Project. Official cite – URL:<<https://bluebrain.epfl.ch>>
4. Webster dictionary. Official cite – URL:<<https://www.merriam-webster.com/dictionary/neuroscience>>

«БІЛА ЛАГОДА ЯБЛУНЬ В ЦВІТУ / П'Ю ЖИТТЯ МОЄ СПРАГЛО РАДО» (КОЛІРНИЙ ЕПІТЕТ БІЛИЙ В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА)

Прокопович Лідія Сигізмундівна

к.філол.н., доц.

зав. кафедри філологічних дисциплін

та соціальних комунікацій

Мукачівський державний університет

Життя кожного письменника відбувається в певній часо-просторовій площині. Її виміри, узагальнені і естетизовані, відбиваються в поетичному слові, у сприйнятті і відтворенні мовної картини світу. У поетичних текстах Є. Маланюка не лише відображено національну мовну картину світу українців, але й створено свій образ світу, який ґрунтується на способі мислення, уявлення, світосприйманні і світовідтворенні.

Поетичні тексти Є. Маланюка вже були предметом детальних мовознавчих (О. Семенець, О. Синельникова, Т. Терновська, Л. Ставицька, О. Тищенко) і літературознавчих (М. Неврлий, С. Гординський, І. Дзюба, Ю. Шевельов, Т. Салига) студій. Однак недостатньо праць, де було б представлено характеристику кольорового спектра у проекції на мову поетичних текстів Є. Маланюка, продемонстровано закономірності і особливості образно-естетичного і його експресивного розвитку текстових реалізаторів цього категоріального поняття. Це умотивовує потребу системного опису кольорового спектру в поезії Є. Маланюка; характеристику персонжів, пейзажів, почуттів, образів, поєднуючи стилістичний та семантико-структурний аналіз прикметників на позначення кольору, окреслення його структурно-семантичних і функціонально-стилістичних параметрів, визначення мовно-естетичних функцій лексики з кольоровою семантикою в індивідуальному поетичному дискурсі.

Лексика наближає нас до розуміння мовної особистості письменника. Тому дослідження лексики на позначення кольору видається цілком умотивованим.

Поезія Євгена Маланюка – це гармонія звуку і ритму, думки і слова, змісту і естетики. Його мовотворчість, з одного боку, глибоко закорінена в національній словесній традиції, а з другого – орієнтована на оновлення національної художньо-образної парадигми, її вписання у контекст світової модерної естетики. Як наслідок, авторська система Євгена Маланюка стала знаковою не лише для свого часу (*XX ст.*) і простору (*на теренах діаспори*) функціонування української поетичної мови. Її сприймаємо як помітний етап у розвитку художнього стилю.

Парадигму колірних епітетів у поетичній мовотворчості Євгена Маланюка формують традиційні прикметники на позначення білої, чорної, червоної, синьої,

сірої, золотої, зеленої гама кольорів та новітні індивідуально-авторські засоби текстової репрезентації.

Авторська інтерпретація стану природи загалом далека від традиційного романтизованого пейзажоопису, хоч окремі віршовані фрагменти відтворюють властиву українській словесності елегійну тональність: *Літає біла заметіль,/ Вода в лапатах колах грає* [1, с. 297]; *На чорноті розгойданих борів/ Примарами блукають білі мряки*[2, с. 290]; *Зорі й сузір'я знайомі – білий холодний жар/ лях ген Чуамацький куриться, Віз і Волосожар*[1, с.293]. Колоратив білий виступає і семантично навантаженим в екзистенційно-маркованих контекстах. Природно, що в роки еміграції Євген Маланюк жив болісним почуттям розлуки з рідним краєм, який усе частіше приходить до нього в спогадах дитячих літ та юності: *Маю щоденника листки/ Й квіток життя рожево-білі /Журливо жовкнуть пелюстки* [1, с. 77];*Що мені шепоче акацій білий цвіт?/ Вмираючи на грудях зів'ялих в спеці літ?* [2, с.1 80];;*Досі сниться метелиця маю,/ [...]. А сад вирує в хуртовині цвіту,/ Бушує біла хвиля пелюстків*[1, с. 268]; *Мовчу, стискаю руки милі, / І наскрізь прошиває біль./ Яким же буде світ мій білий В далечині чужинних піль?* [1, с. 273];

Паралельно з пекучим мотивом ностальгії пролягає мотив кохання, інтимних переживань. Поетичний зміст цих складних асоціативних образів визначає естетичне чуття автора, яке, "до певної міри формує у людині своєрідний спектр бачення невербалізованої поетичності, якою наповнений світ"[2,15]. *В померлім серці в шатах сніжних/ смертельно-біла спить весна* [1, с. 81];*Знайшов я Вас, знайшов, єдина на світі-/Лілея біла на зломанім стеблі*[1, с. 94]; *Нащо ж білі? Білих не треба,-/ Хай троянди червоні і чорні*[2, с.145]; *Білих квітів не треба. Покинь./ Мов жалоба їх біла весна*[2, с.145];*Ти стояла у білім завої,/ Воском плакали білі свічки./ Поруч станув поет і воїн, Як рапіра стрункий і дзвінкий* [1, с. 201]; (201); *І, дійсно, лист ваш – подих моря,/Так уявляю:білі дюни, Блакитний віддих глибини* [1, с. 242]; *Морозом спалено сади, /Що так побожно ми садили,/ І зимном мерзлої води / Ось ранок стигле мертво- білий* [1, с. 434].

Негативною експресією послідовно вирізняються мікрообрази, означувані епітетом білий: *біла лілея на зломанім стеблі,у білім завої, білі свічки*, та складними прикметниками *ранок мертво-білий, смертельно-біла весна*.

Оцінно-естетичний зміст співвіднесенень часто визначає репрезентація колірної ознаки в порівняннях: *Як блискавка пекучо-біла/ Вогненна кара крил блисне* [1, с.78);*І золоту красу вітрам/ Розсипле ліс в дощевій січі / І снігу у зими позичить,/ І встане, ніби білий храм* [1, с. 106]; *Білим сонцем встане Страшний суд* [1, с. 260]. Глибокі асоціативно-аксіологічні процеси, що виявляють нерозривний зв'язок у мовній свідомості автора понять батьківщина – земля, об'єднані стилістичним ареолом експресемі ' туга', 'ностальгія' послідовно деталізуються через білий колір: *І квітне буйна степова Деметра.../ Та білим громом перетне стебло/ Та спалить колос чорним суховім* [1, с. 326]. .

Любов поета до батьківщини, лірико-поетичну експресію виявляють наступні контексти : *Від білих хмар лиш смарагдова тінь/Біжить ланами, лиш вітри недобрі /Напружують свій навіженний чвал.../ О, як забудь Тебе, єдину в*

світі!...Моя весна. Моя, моя, Земля! [1, с.372]; **Біла** лагода яблунь в цвіту/ П'ю життя моє спрагнено-радо [1, с.135]; Дніпровська Еллада чекає вже тисячу літ./ Осая, опануй і натхни її древною владоу/ Над білим безмежжям одітої снігом землі [1, с.257].

У поетичному словнику Євгена Маланюка кольоролексема *білий* виконує функціонально-стилістичне навантаження в семантичній площині "війна", "історія": *Степ тремтів від залізного зойку війни/[...].Й знову –плюскіт глухий історичної річки, /день щемить морозно-білявий* [1, с.154]; *Але сонце не згасло. Горить / Незворушене, байдуже–біле, / І освітлює тишу безсилу/ Летаргічних століть*[1, с.196]; *Під морозним вітром – біла тризна/Сніг сліпить, вирує рівнина,- То встає озимина залізна, –/ Крізь крижаний сніг –озимина* [1, с.335]; *Вже замість білої любові /Лютує в жилах чорна кров/ Лиш дим і чад спливають мертво/ Й холоне скудний попіл там*[1, с.428];

Так же вибудована поетична характеристика образу Василя Тютюнника в одноіменній баладі : *І в нестерпно білім світлі, в сяйній тишині/ Кам'яне твоє обличчя й очі кам'яні* [1, с. 323].

Зауважимо, що негативна експресія закладена автором в складних прикметникових утвореннях на основі прикметникових основ: *морозно-білявий*,(компонент *білявий* означає відтінок білого кольору); *байдуже - біле*. (компонент *байдуже* - емотивний (почуттєвий) епітет).

Семантика кольору не завжди мотивується поетом, як авторське намагання розширити значення слова або його сполучуваність – швидше, навпаки, важливо узгодити власне світосприйняття з традицією кольоропозначення в народнопоетичній словесній культурі. У такий спосіб відбувається утвердження приналежності поезики до світу символізованих кольоропозначень, що є важливим складником мовної картини світу українців.

Список літератури

1. Маланюк Є. Поезії. (Упорядк. та передмова Т. Салиги).– Львів: УПІ ім. Івана Федорова" Фенікс Лтд", 1992.
2. Ставицька Л. О. Естетика слова в українській поезії 10-30 років ХХ ст. Київ: Правда Ярославичів,2000.78 с..

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Телкова Оксана Василівна

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри романської філології і перекладу
Запорізького національного університету, Україна

Есперова В.О.

Студентка I курсу магістратури
факультету іноземної філології
Запорізького національного університету, Україна

Інтернет-комунікація є предметом лінгвістичних досліджень кінця ХХ – початку ХХІ століть. Даним питанням займалися такі дослідники як Смишляєва О.В., Виноградова Т.Ю., Кириченко О.А., Ярута А.Г., Попов Д.С., Леонтович О. А., Силаєва В.Л., Бікулов О.С., Лутовінова О.В., Лисенко С.О., Остапенко Г.І., Сидорова М.Ю., Черняєва К.О., Юр'єва М.Д. та ін. Проблема лексико-семантичних особливостей молодіжного сленгу вивчалася на матеріалі англійської, німецької, російської мов, проте на матеріалі іспанської мови це питання недостатньо вивчене. Тому **актуальність** нашого дослідження зумовлюється потребою вивчення лексико-стилістичних особливостей іспанського молодіжного сленгу.

Об'єктом нашого дослідження є сучасний іспанський Інтернет-сленг.

Предметом дослідження – лексико-стилістичні характеристики Інтернет-сленгу в публікаціях і коментарях соціальних мереж.

У питанні визначення поняття сленгу немає однаковості серед дослідників. Якщо ми звернемося до етимології даного поняття, то у Оксфордському словнику англійської етимології [1] знаходимо, що термін «slang» прийшов до нас з англійської мови і означав «образливе слово» та спочатку позначав мову неблагополучних та кримінальних пластів населення. У свою чергу Л. О. Ставицька визначає сленг як «практично відкриту мовну підсистему ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну, оцінну (звичайно негативну) та евфемістичну функції» [2].

Для дослідження лексико-стилістичних особливостей іспанського молодіжного сленгу нами було проаналізовано 80 лексичних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з іспаномовних публікацій в соціальних мережах Twitter, Facebook, Instagram.

У ході нашого дослідження ми виявили наступні лексико-стилістичні особливості іспанського молодіжного Інтернет-сленгу: 1) використання евфемізмів (толерантні слова або вирази, що використовуються для заміни більш грубих, нецензурних або неприємних слів): *jo, jope, jolín, jolines, ostras, mecachis*; 2) використання ненормативної лексики: *me cago en la leche, hijo de puta, de puta madre, joder, estar hasta los cojones, descojonarse, me meo, que te cagas*; 3)

використання скорочень для спрощення та прискорення Інтернет-комунікації: *q tal* (*¿qué tal? – як справи?*), *porq, xq* (*porque – тому що*), *tmb* (*también - також*), *a tenido* (*ha tenido – він мав*), *xfa* (*por favor – будь ласка*), *xlo* (*por lo menos – принаймні*); 4) широке використання неологізмів: *pedo* (*borracho*), *estar pallaao* (*“para estar allá”*), *liarla* (*crear un problema*), *echar la peta* (*la bronca*), *pasarselo pipa* (*pasárselo bien*), *emotición/emoji* (*símbolos de cara humana*), *mogollónico* (*enorme*), *tronco* (*compañero, amigo*), *friki* (*persona extravagante*), *canijo* (*persona débil, baja de estatura*), *picha* (*compañero*); 5) використання «спанглішу» (слова, створені від англійської та іспанської мов): *surfear, browser, porfaplis, wachar, plis, textear, anguear, clickear, flipotear, person, testear*; 6) використання інтенсифікуючих прикметників і прислівників (серед них є безліч термінів табу): *cojonudo, acojonante, molón, alucinante, mogollón, chungo, puto, jodido, de la hostia*; 7) використання англійських запозичень: *es when bro, admins, when haces tus tomos en videos, selfie*; 8) використання інших знаків для передачі емоцій чи слів: *d+* (*demás*), *ade+* (*además*), *salu2* (*saludos*), *;c/:c* (*cara triste*), */* (*emoción de tristeza*), *xD* (*emoción de risa*), *X2* (*yo también o yo tampoco*), *=* (*igual*), *2* (*tú*), *+* (*más*), *100pre* (*siempre*).

Нами зафіксовано також використання сленгових одиниць, утворених за допомогою суфіксів *-ado/a, azo/a, -ero, -ón*, які у багатьох випадках мають іронічну або пейоративну конотацію: *alborotada* (*mujer que gusta demasiado a los muchachos*), *monada* (*persona o cosa atractiva y encantadora*), *colocado* (*eufórico de haber tomado alcohol o droga*), *rollazo* (*algo pesado*), *coñazo* (*algo pesado o molesto*), *motero* (*aficionado a los motos*); *loquero* (*psiquiatra*), *noviero* (*novio*); *rocón* (*hombre soltero entrado en años*), *ganchón* (*nariz grande*), *bajón* (*estar triste*), *mogollón* (*mucho*) та ін.

Отже, досліджені нами лексико-стилістичні особливості іспанського молодіжного сленгу показують, що він має тенденцію до використання англіцизмів, пейоративної лексики, неологізмів. Таким чином, молодь є найбільш продуктивною у створенні сучасного сленгу соціальною групою, адже вони є більш відкритими і чутливими до нових тенденцій, до всього іноземного, до бажання виділитися серед однолітків, епатувати, створювати особливу атмосферу зневажливо-іронічного, емоційного, гумористичного ставлення до навколишньої дійсності, критичного, а іноді навіть нігілістичного ставлення до традиційного.

У перспективі дане дослідження може бути продовжене для подальшого аналізу комунікативно-прагматичних особливостей іспаномовного Інтернет спілкування.

Література

1. Online Etymology Dictionary. URL : <https://www.etymonline.com/> (дата звернення: 17.06.2021).
2. Ставицька Л.О. Арго, жаргон, сленг. К. : Критика, 2005. 462 с.

ОНТОЛОГИЧЕСКИЕ И ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФЕНОМЕНА «ТРЕТЬЕЙ ПРИРОДЫ»

Мелещук Анатолий Анатольевич,
Кандидат философских наук, доцент
Доцент кафедры философии
Днепропетровский национальный университет
Имени Олеся Гончара, Украина

С активным развитием компьютерной техники и ее применением в коммуникационных технологиях, произошли качественные изменения в культуре современного общества. Появились не только новые феномены, на подобие «виртуальной реальности», «электронной культуры», «искусственного интеллекта», но и формируется нечто более онтологически целостное и уникальное – особое цифровое, виртуальное пространство, охватившее все сферы человеческой деятельности, в частности политику, науку, образование, искусство, религию, развлечения. Новый культурный феномен постепенно обретает самостоятельный и значимый онтологический статус, в отношении которого иногда применяют понятие «третья» природа. Однако, учитывая всю сложность явления и незавершенность его формирования, среди исследователей нет согласованного понимания содержания понятия «третья» природа

Решение любой научной проблемы зависит от целесообразности и эффективности методов. Мы полагаем, что основная трудность в определении «третьей природы» состоит не столько в онтологии феномена, сколько в гносеологическом его срезе. Как отмечал Л. Витгенштейн: «Мир – целокупность фактов, а не предметов» [1 -5]. Пытаясь познать явление, мы вынуждены его помыслить и обозначить, тем самым создавая факт. Путем обозначения из совокупности опыта создается феномен, однако, как утверждал Л. Витгенштейн, обозначение не эквивалентно обозначаемому. Возникает разрыв между языком и мышлением с одной стороны, и миром объективной реальности (миром вещей) с другой. И тут задача философии скорректировать, на сколько возможно, этот разрыв. Мы видим два подхода к проблеме определения феномена «третьей природы» – лингвистический и логический, переплетенные между собой.

С лингвистической позиции следует уточнить возникновение и особенности применение понятия «третья природа».

Понятие «природа» происходит из греческого языка, где оно обозначалось термином «φύσις». В античной философии понятие «φύσις» приобрело несколько значений. Ранние упоминания встречаются в работах Гомера, два раза в «Илиаде» и один раз в «Одиссее». Гомер употребляет форму «φύσιζοος» как эпитет к понятию «земля», что означает «рождающая», «хлебородная», указывает на свойство прорасти, зародиться или расти само собой [2, с. 127].

В дальнейшем понятие «φύσις» диалектически противопоставляется различным другим понятиям. Например, Софист Гиппий противопоставляет «φύσις», как естественное состояние вещей, понятию «νομός» — порядку, установленному людьми [3 -119]. Платон, в диалоге «Софист», размышляет о вещах, возникающих двумя путями – одни порождаются божественным актом, а другие создаются человеческой деятельностью [4 -407]. Создаваемое божественным актом, своим «φύσις» отличается от создаваемого человеком, таким образом, «φύσις» мыслится не как сущее, а как исток сущего, способ его вхождения в поток бытия. Для Аристотеля «φύσις» – это источник роста всего живого, сам принцип роста или же сущность без формы, содержащая лишь потенцию: «Природой обладают в себе все [предметы], которые имеют указанное начало. И все такие [предметы] – сущности. Ибо каждый из них есть какой-то субстрат, а в субстрате всегда имеется природа» [5 -83].

В Средневековье распространяется латинский термин «natura», обозначающий понятие аналогичное греческому «φύσις», но получивший существенно иное значение. В контексте христианской теологии, начиная с Аверроэса, возникает раздвоение природ на «natura naturans» и «natura naturata» – природу творящую, Бога и природу сотворенную – чувственный мир [3 -124]. Спиноза же субстанционально объединяет их в пантеистическом понимании мира, чувственный мир становится продолжением, атрибутом божественного мира, что повышает онтологическое значение «natura naturata».

Таким образом, греческое понятие «φύσις» и латинское «natura», легшие в основу понятия «природа», существенно отличались по содержанию. Греческий вариант акцентирован на обозначение первопричины, смысла бытия вещей или определенной их совокупности, обладающей своеобразной целостностью и самодостаточностью. Латинский вариант был приспособлен для обозначение самого факта существования явлений, законов их взаимосвязи, исследуемых эмпирическим путем.

С логической позиции следует определить, что мы мыслим в понятии «природа» и как правильно построить родовидовые отношения между природой вообще и ее видами. Мы выявили два важных признака, входящих в содержание понятия «природа».

Во-первых, это свойство, способность ненамеренно породить, или целенаправленно творить новое сущее без внешней причинности.

Во-вторых, это целокупность определенного рода множеств, имеющих общее происхождение. Природой есть всегда множество, но не единичное сущее.

Применяя приведенные выше соображения к предмету исследования, мы получим следующие выводы. Понятие «природа» возможно поделить на видовые составляющие: первую, вторую и третью. Под «первой природой» мы понимаем множество сущего, возникшее эволюционным путем и представляющее собой различного уровня сложности неживые сущности и структуры. Этот вид природы имеет единый источник происхождения, существует по своим законам и относится к единому роду множеств – неживому.

Под «второй природой» мы понимаем множество живых сущностей, возникших в следствие структурных, эволюционных преобразований в «первой

природе». Исчерпывающих критериев определения живого нет, уловить переход от неживого к живому четко и ясно еще никому не удалось. Однако биосфера обладает необходимыми признаками для выделения ее в отдельный вид природных явлений. Биосфера обладает способностью генерировать новую жизнь и мы, в большинстве случаев, можем отнести живые сущности к соответствующей группе множеств.

Более сложным является вопрос отнесения человеческого общества и культуры. Человеческое общество и культура как близки к биосферным явлениям, так и сильно отличаются от них. На наш взгляд, достаточным критерием выделения, порождаемого в ходе человеческой деятельности, множества сущего, является разумный, сознательный характер создания. Искусственно созданная часть реальности имеет особый источник происхождения – сознательная деятельность и может быть четко отнесена к определенной группе множеств – сущего созданного умышленно, разумным существом. Таким образом, «третьей природой», на наш взгляд, есть достаточные основания определять множество сущего, создаваемое разумной формой живого. Компьютерные сети и виртуальное коммуникативное пространство пока не обладает достаточными признаками обособленности, чтобы быть выделенным в новый вид «природы».

Список литературы

1. Витгенштейн, Л. Логико-философский трактат / Л. Витгенштейн // Философские работы. Часть I. / Сост., вступ. статья, примеч. М. С. Козловой; Пер. с нем. М. С. Козловой и Ю. А. Асеева. – М.: «Гнозис», 1994. – С. 23-74.
2. Гомер. Одиссея / Гомер / Перевод В. А. Жуковского. – М.: «Наука», 2000. – 483.
3. Ахутин, А. В. Понятие «природа» в античности и в Новое время / А. В. Ахутин. – М.: «Наука», 1988. – 208 с.
4. Платон. Софист / Платон // Сочинения. В 4-х т. Т. 2 / Под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса; Пер. с древнегреч. – СПб.: Изд-во «Олега Абышко», 2007. – С. 329-412.
5. Аристотель. Физика / Аристотель // Сочинения. В 4-х т. Т. 3: Пер. с древнегреч., вступ. статья и примеч. И. Д. Рожапский. – М.: «Мысль», 1981. – С. 61-262.

НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ОПТИМАЛЬНОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ

Эфендиева Айтекин Тельман кызы,
Бакинский Государственный Университет,
доцент кафедры "Оптимизация и управление",
кандидат экономических наук

В этой работе изучается вопрос необходимого условия оптимальности в виде вариационного неравенства в задаче оптимального управления экологическими системами, то есть в задаче оптимального управления для дифференциального уравнения второго порядка с критерием качества типа функционала Лиона.

Рассмотрим задачу оптимального управления минимализации функционала

$$J_{\alpha}(v) = \|u_1 - u_2\|_{L_2(a,b)}^2 + \alpha \|v - \omega\|_H^2 \quad (1)$$

на множестве

$$\tilde{V} \equiv \left\{ v = v(x) = (v_0(x), \tilde{v}_1(x), w(x)), v_0 \in L_2(a,b), \tilde{v}_1 \in L_2(a,b), w \in L_2(a,b), \right. \\ \left. b_0 \leq v_0(x) \leq \tilde{b}_0, 0 \leq \tilde{v}_1(x) \leq b_1, \forall x \in (a,b), \tilde{v}_1(a) = \tilde{v}_1(b) = 0, \|w\|_{L_2(a,b)} \leq b_2 \right\}$$

при условиях

$$\rho \frac{d^2 u_k}{dx^2} + \frac{1}{x} \tilde{v}_1(x) \frac{du_k}{dx} - v_0(x) u_k = w(x), k = 1, 2, \quad (2)$$

$$u_1(a) = u_1(b) = 0, \frac{du_k(a)}{dx} = \frac{du_k(b)}{dx} = 0, \quad (3)$$

где $a > 0, b > 0, a \leq x \leq b, b_0 > 0, \tilde{b}_0 > 0, b_1 > 0, b_2 > 0, \alpha \geq 0, \rho > 0$ – заданные числа, $H \equiv (L_2(a,b))^3, \omega \in H$ – заданный элемент.

При каждом $v \in \tilde{V}$ задачу об определении функций $u_k = u_k(x) = u_k(x; v), k = 1, 2$ из условий (2), (3) будем называть редуцированной задачей, под решением которой будем понимать функции $u_1 \in \overset{0}{W}_2(a,b), u_2 \in W_2^2(a,b)$, удовлетворяющие уравнениям (2) для почти всех $x \in (a,b)$ и условиям (3).

Ясно что редуцированная задача (2), (3) является частным случаем редуцированной задачи (1)-(3), рассмотренной в работе [1]. Действительно, коэффициент $\rho = \rho(x)$ уравнения (1) в данном случае является $\rho = const > 0$. Кроме того, коэффициент $\tilde{v}_1(x)$ уравнения (2.2) определяется в следующем виде:

$$\tilde{v}_1(x) = \begin{cases} v_1(x), & x \in (a,b) \\ 0, & x = a, b \end{cases} \quad (4)$$

В связи с выбором управления $\tilde{v}_1 = \tilde{v}_1(x)$ в виде (4) множество \tilde{V} будет подмножеством множества V , которое также является замкнутым ограниченным и выпуклым множеством в пространстве $B = (L_\infty(a, b))^2 \times L_2(a, b)$.

$$\|u_1\|_{W_2^0(a,b)} \leq c_1 \|w\|_{L_2(a,b)}, \quad (5)$$

$$\|u_2\|_{W_2^0(a,b)} \leq c_2 \|w\|_{L_2(a,b)}, \quad (6)$$

где $c_1 > 0, c_2 > 0$ – некоторые постоянные, независимые от w .

Пусть функции $\psi_k = \psi_k(x), k = 1, 2$ являются решением следующей сопряженной задачи:

$$\rho \frac{d^2 \psi_k}{dx^2} - \frac{d}{dx} \left(\frac{1}{x} \tilde{v}_1(x) \psi_k \right) - v_0(x) \psi_k = 2(-1)^k (u_1 - u_2), k = 1, 2, x \in (a, b), \quad (7)$$

$$\psi_1(a) = \psi_2(b) = 0, \frac{d\psi_2(a)}{dx} = \frac{d\psi_2(b)}{dx} = 0, \quad (8)$$

где $u_k = u_k(x) \equiv u_k(x; v), k = 1, 2$ – решение редуцированной задачи (2), (3) при $v \in \bar{V}$.

Определение. Под решением сопряженной задачи (7), (8) будем понимать функции $\psi_1 = \psi_1(x)$ из $\overset{0}{W}_2^1(a, b), \psi_2 = \psi_2(x)$ из $W_2^1(a, b)$, удовлетворяющие следующим интегральным тождествам:

$$\int_a^b \left(-\rho \frac{d\psi_k}{dx} \frac{d\eta_{1k}}{dx} + \frac{1}{x} \tilde{v}_1(x) \psi_k \frac{d\eta_{1k}}{dx} - v_0(x) \psi_k \eta_{1k} \right) dx = 2(-1)^k \int_a^b (u_1(x) - u_2(x)) \eta_{1k}(x) dx, \quad (9)$$

$k = 1, 2$

для любых функций $\eta_{11} \in \overset{0}{W}_2^1(a, b), \eta_{12} \in W_2^1(a, b)$.

Следует отметить, что сопряженная задача также состоит из двух краевых задач для обыкновенного дифференциального уравнения второго порядка. Для функции $\psi_1 = \psi_1(x)$ задача является первой краевой, а для $\psi_2 = \psi_2(x)$ второй краевой задачей для рассматриваемого уравнения вида (7). Ввиду измеримости и ограниченности коэффициента–управления $\tilde{v}_1(x)$ уравнения (7), невозможно свести к уравнению вида (2) и использовать результатов о существовании единственности решения краевых задач для эллиптических уравнений, известных из работ [2] для разрешимости сопряженной задачи (7), (8) при $v \in \tilde{V}$. Поэтому для доказательства существования и единственности решения сопряженной задачи (7), (8) при будем использовать метод Галеркина.

Список литературы

1. Эфендиева А. Т. Оптимальное управление экологическими системами // Сборник статей XIX международной научно-практической конференции, Москва, 2019, стр.62-64.
2. Ладыженская О.А. Краевые задачи математической физики. М: Наука, 1973, 408 с.

ПСИХОЛОГИЯ В РЕАБИЛИТАЦИИ

Ткаченко В.Л.

слушатель цикла по специализации «Медицинская психология» Донецкий национальный медицинский университет МЗ Украины, заведующий физиотерапевтическим отделением ГУ «Научно-практический медицинский реабилитационно-диагностический центр МЗ Украины».

Кабанцева А.В.

кандидат психологических наук, доцент кафедры психиатрии, психотерапии, наркологии и медицинской психологии Донецкий национальный медицинский университет МЗ Украины.

Введение. В последние годы реабилитации больных и инвалидов стало уделяться особое внимание. В связи с этим не только расширяется практическое применение психологии в клинике, но и возрастает влияние психологических взглядов на общемедицинские и социальные проблемы, одной из которых является реабилитация. Актуальность этой проблемы объясняется ростом числа сердечно-сосудистых, нервно-психических, психосоматических заболеваний, связанных с комплексным и стойким нарушением функций, сопровождающимся длительной утратой трудоспособности, снижением активности в бытовой, социальной и профессиональной сферах. Кроме того, предъявляются все более высокие требования к возможностям человека, что делает значимой потерю трудоспособного члена общества.

Проблему реабилитации разрабатывают различные специалисты, и до настоящего времени нет единого мнения по очень многим ее вопросам [10]. Объединяет большую часть существующих определений внимание не только к лечебным воздействиям (физиотерапевтическим, медикаментозным и др.), но и к восстановлению трудоспособности, возвращению человека в прежнюю социальную среду, что невозможно осуществить без включения психологии в процессы реабилитации [8]. Тем не менее, психологические аспекты реабилитации больных остаются недостаточно исследованными.

Цель данной работы – проанализировать место психологии в рамках разных подходов к реабилитации.

Основная часть

Реабилитация - не просто комплекс мер, механическая сумма большего или меньшего числа различных методов. В программах реабилитации эффективность каждой составляющей тесно зависит от других составляющих. Включение в программу реабилитации любой важной составляющей (клинической, психологической, физической, социально-трудовой и др.), кроме своего прямого действия, косвенно повышает эффективность других

составляющих. Такого рода синергия приводит к значительному повышению эффективности программы реабилитации в целом. Например, физическая реабилитация позволяет не только повысить физическую работоспособность, но и существенно улучшить психологическое состояние больных разных категорий [2].

Известная биопсихосоциальная модель реабилитации обосновывает необходимость вовлечения клинических психологов в систему комплексной реабилитации. При психических изменениях, возникших в связи с заболеванием (ипохондрические и депрессивные изменения, страх за сердце при выполнении физических нагрузок у больных ССЗ; страх возникновения или усиления боли в спине при физической нагрузке у больных при дорсопатиях, депрессивные изменения при травматических поражениях позвоночника), в отсутствие мотивации, наличии низкой самооценки и низкой самоэффективности само участие в занятиях лечебной физкультурой, а тем более в физических тренировках ставится под сомнение [13]. Таких больных без психокоррекции порой просто не удастся привлечь к программе физической реабилитации и для них ее эффективность фактически сводится к нулю.

Можно говорить о двух подходах к реабилитации – функциональном и социальном. Для функционального подхода главной целью реабилитации является не столько ликвидация болезни и ее симптомов, сколько минимизация функциональных последствий болезни после ее стабилизации, т.е. максимальное восстановление социального функционирования больного: уменьшение степени зависимости его от других людей и возвращение трудоспособности. Однако независимость больного очень часто понимается как функциональная (преимущественно двигательная) или экономическая независимость от других людей и не учитываются социальные функции больного по отношению к окружающим его людям, которые он выполнял до болезни [14].

Задачами психолога в рамках этого подхода являются работа над отношением пациента к болезни, травме и/или изменившимся возможностям, принятием болезни и постановкой новых целей в реабилитации и в жизни, развитием социальных навыков и системы социальной поддержки, поддержанием сохранных психических функций.

Сторонники социального подхода делают акцент на восстановлении системы социальных связей и отношений больного, его престижа в собственных глазах и глазах окружающих при учете также степени трудовой и когнитивной реабилитации [16].

В социальном подходе можно выделить два взаимодополняющих направления. В первом главная роль реабилитации отводится восстановлению нарушенных функций (например, высших психических функций (ВПФ)). Это позволяет приблизиться к достижению конечной цели – реабилитации больного, восстановлению его личного и социального статуса. Больной не просто приспособливается к дефекту, он преодолевает его. Важнейшей задачей психологической реабилитации в этом случае считается если не устранение когнитивного дефицита, то помощь в преодолении проблем, появившихся у человека в связи с уходом его ВПФ.

Во втором направлении социального подхода реабилитация понимается как ресоциализация больного, как возможно более полное восстановление его индивидуальной и общественной ценности. По мнению М.М. Кабанова, «во всех реабилитационных мероприятиях, во всех методах воздействия стержневым является апелляция к личности больного [4]. Так как в развитии и течении болезней большую или меньшую роль играют нарушения отношений личности, их коррекция представляется существенным аспектом реабилитации. В связи с этим важной оказывается разносторонность усилий и воздействий, направленных на разные стороны жизнедеятельности больного.

В современной психологии реабилитации указанные подходы нередко объединены. Восстанавливая ВПФ, насколько это возможно, специалист пытается уделить внимание житейским навыкам пациента, его социальной интеграции и функционированию, в том числе за счет сохраненных функций.

Международная классификация функционирования, ограничений жизнедеятельности и здоровья (МКФ), одобренная ВОЗ в 2001 г. сегодня является международным стандартом для описания состояния реабилитируемого и определения целевых показателей реабилитации. Основной ее особенностью является ориентированность на сохраненные функции инвалида, резервы восстановления или компенсации возникших ограничений или нарушений, оценку всех индивидуальных достоинств личности инвалида, при этом в МКФ включены аспекты здоровья человека, обозначенные термином *домены здоровья* и *домены, связанные со здоровьем*. Данные параметры можно назвать показателями благополучия, т. е. такими показателями, которые характеризуют позитивные факторы как самого больного, так и его социального окружения. Важным для клинических психологов в МКФ является признание роли личности в изучении заболеваний и феномена инвалидности, что также определяет их положение в реабилитационных мероприятиях [3].

В процессе апробации МКФ, как отмечают отечественные исследователи, классификация может быть условно разделена на зоны ответственности, представленные разделами МКФ. К таким зонам ответственности клинического психолога по кодированию нарушений функций и структур организма относят умственные функции; по кодированию ограничений активности и участия – обучение и применение знаний, общие задачи и требования, общение, межличностные взаимодействия и отношения [3].

Развитие информационных технологий привело к появлению новых методов, используемых в комплексной реабилитации [11; 5]. Технология дополненной реальности [9], интерфейс *мозг – компьютер* [1], когнитивные тренировки [15] расширяют возможности психологической реабилитации, однако требуют от клинического психолога информационной грамотности и нового взгляда на методологические основы построения реабилитационного процесса.

Важным при определении положения психолога в системе комплексной реабилитации является то, что его деятельность реализуется в составе полипрофессиональной (мультидисциплинарной) бригады (команды) [7, 8].

В практике реабилитации пациентов Реабилитационно-диагностического центра в составе экспертной комиссии по установлению статуса больного

психолог выполняет функцию по установлению реабилитационного потенциала, исследуя такие сферы [6]:

- познавательные процессы (мышление, память, речь, восприятие и пр.),
- эмоционально-волевая сфера (мотивация, наличие новообразования в личности «внутренней картины болезни»),
- микросоциальная ситуация - поддержка семьи (часто заболевание носит социальный характер).

Комиссия определяет прогноз ситуации, психолог дополняет программу реабилитации методами медицинской психологии по восстановлению психологического комфорта пациента.

Задача психологической реабилитации: психологическая поддержка, формирование адекватных личностных реакций на болезнь, повышение приверженности проведенного лечения, формирование установок на активное участие в программах реабилитации, на своевременный возврат к труду (обучение), на восстановление своей роли в семье и социально-трудовом окружении [12].

Заключение

К настоящему времени становится очевидным, что невозможно игнорировать психологический и социальный аспекты реабилитации, так как больной человек переживает свое состояние, утрату части своего Я, нарушаются межличностные взаимодействия. Кроме того, человек продолжает жить в обществе, и ему приходится решать вопросы социального взаимодействия в новом статусе и с новыми, ограниченными возможностями. Итак, психологическая составляющая является важнейшей частью в комплексной системе реабилитации, решая проблемы, связанные с психикой и поведением как больного человека, так и его ближайшего окружения.

Задачи психологической реабилитации определяются характером психологического состояния, выраженностью нервно-эмоциональных расстройств и индивидуально-личностными особенностями пациентов. Основными из них являются: оценка психологического состояния больных, определение качества и степени психоэмоционального расстройства; - определение оптимальных путей и методов психологического влияния, направленных на восстановление оптимальной работоспособности; формирование оптимальной психологической реакции на течение и последствия болезни; изучение динамики психических нарушений в процессе и после прохождения реабилитации.

Список литературы

1. Долецкий А.Н., Гузенко Д.С. Интерфейс «мозг – компьютер»: современный этап развития и перспективы // Волгоградский научно-медицинский журнал. 2017. № 2. С. 15–20.

2. Зарезнова А.В. Актуальные проблемы оказания психологической помощи в медицинских учреждениях // Огарёв-online. 2014. № 1. Режим доступа: <http://journal.mrsu.ru/arts/aktualnye-problemy-okazaniya-psikhologicheskoy-pomoshhi-v-meditsinskikh-uchrezhdeniyakh> (дата обращения: 05.12.2019).

3. Иванова Г.Е., Мельникова Е.В., Шамалов Н.А., Бодрова Р.А., Шмонин А.А., Суворов А.Ю., Нырко Г.В., Тулупов Д.О. Использование МКФ и оценочных шкал в медицинской реабилитации // Вестник восстановительной медицины. 2018. № 3. С. 14–20.
4. Кабанов М.М. Реабилитация психически больных. 2-е изд., доп. и перераб. Л.: Медицина, 1985.
5. Кабанцева А.В. Информатизация процесса психодиагностики / А.В. Кабанцева, К. Г. Селиванова // Інформаційні системи та технології в медицині: зб. наук. пр. II Міжн. наук.-прак. конф. (ІСМ-2019). – Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харків. Авіа. Ін.-т», 2019. – С. 41-43.
6. Кабанцева А.В. Колаборація психологів, лікарів, педагогів у роботі з дітьми, які мають емоційні порушення / А.В. Кабанцева // Теорія та практика сучасної психології. - Запоріжжя. - 2019. - Вип.1. - С. 134-138.
7. Кондратьева К.О., Вагайцева М. В., Семиглазова Т. Ю. Роль медицинского психолога в мультидисциплинарной команде реабилитации онкологических пациентов // Фарматека. 2019. Т. 26. № 7. С. 79–81. DOI: 10.18565/pharmateca.2019.7.79-81
8. Костерева Л.И. Роль клинического психолога в медицинской реабилитации // Мед.-соц. проблемы инвалидности. 2017. № 2. С. 34–35.
9. Котельникова А.В., Никишин И.И., Кольяк Е. В. Реабилитация больных, перенесших инсульт, с использованием технологии дополненной реальности: роль медицинского психолога // Vita Rehab Week 19 «Современные технологии и оборудование для медицинской реабилитации, санаторно-курортного лечения и спортивной медицины»: III Междунар. науч.-практ. конгресс (Екатеринбург, 8–10 октября 2019 г.) Екатеринбург, 2019. С. 78–79.
10. Кутько И.И. Актуальные проблемы реабилитации на современном этапе /И.И. Кутько, О.А. Панченко // Вісник психіатрії та психофармакотерапії. – 2005. – №1 (7). – С. 9-11.
11. Информатизация реабилитационно-диагностического процесса в современных медицинских учреждениях / О.А. Панченко, А.Н. Пономаренко, А.Е. Горбань, Ю.Е. Лях, С.Н. Стахивский, В.Г. Антонов // Реабилитация и абилитация человека. Клиническая и информационная проблематика: сб. науч. работ / Под общ. ред. О.А. Панченко. – К.: КВИЦ, 2012. – С. 175-189.
12. Панченко О.А. Система реабилитационных мероприятий лиц пожилого и старческого возраста с когнитивными нарушениями / О.А. Панченко, Л.В. Панченко, Т.Э. Чумак // Архів психіатрії. – 2013. – Т. 19, №3 (74). – С. 114-115.
13. Русина Н.А. Проблемы профессиональной деятельности психолога в здравоохранении // Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие. 2015. № 1. С. 20–30.
14. Цубер Й, Вейс Й, Кох У. Психологические аспекты реабилитации // В кн.: Перре М., Бауманн У. Клиническая психология. — СПб., 2006.
15. Языкова Т. А., Самсонова Г. О., Агасаров Л. Г., Одарущенко О. И. Особенности применения когнитивной тренировки в программах психологической реабилитации // Вопросы курортологии, физиотерапии и лечебной физической культуры. 2016. Т. 93. № 2-2. С. 185.

16. Ben-Yishay, L., & Diller, L. (2011). Handbook of Holistic Neuropsychological Rehabilitation: Outpatient Rehabilitation of Traumatic Brain Injury. April 2012/
Applied Neuropsychology 19(2):158-60.

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ФАКТОР В АВИАЦИИ

Антон Игнатович

Курсант Белорусской Государственной Академии Авиации

Анатолий Гранчик

Курсант Белорусской Государственной Академии Авиации

Введение: В авиации «человеческий фактор» считается важнейшим фактором, влияющим на уровень и определяющим состояние безопасности полетов любого типа воздушного судна. Человек является наиболее адаптируемым и важным элементом авиационной системы, но также и наиболее уязвимым с точки зрения возможности негативного воздействия на его деятельность.

Ключевые слова: человеческий фактор, безопасность полётов, решение, International Civil Aviation Organization (ICAO), снизить риск.

Проблема обеспечения безопасности полетов существует с самого начала и будет существовать до тех пор, пока человечество будет использовать различные типы воздушных судов в качестве средств передвижения. Авиация относится к одному из современных видов человеческой деятельности, и каждый вид деятельности имеет определенную вероятность возникновения аварийной ситуации, аварии или даже катастрофы.

В настоящее время самым безопасным способом передвижения считается авиаперелет. Это связано с тем, что на борту самолета и на земле установлено очень сложное оборудование, обеспечивающее безопасность. Если бы во время полетов не был обеспечен достаточно высокий уровень безопасности, человечество вряд ли согласилось бы на их использование в их современном объеме и форме.

Если мы сравним авиацию сегодня и в прошлом, то полет становится все более автоматическим. Раньше летчики летали куда хотели. В настоящее время полет контролируется высококвалифицированными авиадиспетчерами (УВД) с помощью различных систем, которые не только позволяют отслеживать воздушное судно, но и рассчитывают возможные проблемы. Специальные системы предупреждения и предотвращения делают столкновение между самолетами очень маловероятным. Причем причиной большинства аварий является не технический сбой, а ошибка человека, неспособность людей использовать информацию, предоставляемую компьютерами.

Решение транспортно-экономических проблем, стоящих перед международной гражданской авиацией, возможно, с одной стороны, только при решении основной задачи, а именно обеспечении безопасности полетов,

однако, с другой стороны, сегодня известно, что обеспечение абсолютной безопасности является неразрешимым. задача в принципе.

Снижение рисков негативных событий в авиации (как и в любой другой сфере человеческой деятельности) возможно только до определенного общепризнанного уровня, допустимого в определенных условиях жизни человека, в зависимости от величины возможных потерь. Этот уровень называется уровнем допустимого риска [1].

Проблема обеспечения безопасности полетов - очень ответственная задача. Эта задача объясняется большим количеством составляющих от проектирования и изготовления самолета до его летной эксплуатации, включая многочисленные виды технического обслуживания и ремонта самолета. В вышеупомянутые процедуры вовлечено множество людей разных профессий, квалификации, возраста, знаний, опыта, состояния здоровья. Все эти аспекты объединяет общий термин «человеческий фактор», который используется для объяснения многих существующих проблем современности.

Интересно, что серьезность и важность проблем безопасности всех видов за последние годы значительно возросла. В первую очередь, это касается обеспечения безопасности полетов и авиационной безопасности на фоне неуклонного роста интенсивности авиаперевозок за последнюю четверть века. Статистика показывает, что рост продолжится [2].

По официальным данным, в европейском авиационном секторе с 1990 по 2014 год количество рейсов увеличилось на 80%, а за период с 2014 по 2035 год ожидается рост еще на 45%. К сожалению, рост воздушного движения в Содружестве Независимых Государств (СНГ) за последние 11 лет привел к значительному увеличению количества авиационных происшествий и инцидентов. Для решения этой проблемы, в частности, International Civil Aviation Organization (ICAO), в феврале 2013 года принял новое 19-е приложение к Чикагской конвенции о международной гражданской авиации «Управление безопасностью полетов» [2].

Человеческий фактор - главная составляющая ускоряющегося процесса социально-экономического развития общества. Этот термин характеризует людей в среде, в которой они живут и работают, взаимодействие с машинами, процедурами и окружающей средой, а также взаимодействие друг с другом. Понятие человеческого фактора охватывает также большую сферу различных видов взаимодействия человека с техническими системами. В авиации человек может ошибиться не только при эксплуатации самолета в полете, но и на любом этапе подготовки и обслуживания самолета на земле. Таким образом, проблема снижения количества негативных авиационных событий, в первую очередь авиационных происшествий, для повышения безопасности полетов является чрезвычайно актуальной.

По статистике, на протяжении многих десятилетий главным виновником всех инцидентов и аварий с различными техническими системами был сам человек, который нарушил правила эксплуатации системы, не выполнил требования по защите, допустил недисциплинированность и т. Д. проблемы,

есть идея, что в ближайшем будущем может взлететь авиалайнер без пилотов на борту. Авиакомпания также может извлечь выгоду из такой идеи и сэкономить много денег, не нанимая пилотов. Фактически, технология почти готова, чтобы это стало возможным. Всем известно, что коммерческие рейсы могут и часто проводят весь крейсерский этап и этап посадки на автопилоте. Взлет выполняется вручную по той простой причине, что решение о взлете или прерывании полета по-прежнему лучше всего принимать обученный пилот-человек. Как только эта последняя остающаяся проблема будет решена, единственным аргументом против внедрения беспилотных коммерческих рейсов станет реакция пассажиров и их вероятный отказ от посадки на такие воздушные суда.

В заключение следует сказать, что необходимо снизить влияние человеческого фактора на обеспечение безопасности полета. Важнейшей задачей руководства авиационной организации для обеспечения профессиональной и психологической надежности авиационных специалистов и надежности их работы является поддержание высокой работоспособности и морально-психологического состояния. Данная задача достигается за счет учета факторов окружающей среды и личностных характеристик, характеристик, качеств специалистов в их работе, создания наиболее благоприятных вышеперечисленных факторов внешней среды, за счет активизации человеческого фактора, предотвращения проявления факторов, снижающих работоспособность. авиадиспетчеров, пилотов и других специалистов [3].

Список литературы

1. Козлов, В.В. Человеческий фактор: история, теория и практика в авиации / В.В. Козлов. – М. : Полиграф, 2018. – 280 с.
2. Doc 9683 / AN 950. Руководство по обучению в области человеческого фактора. – Монреаль, 1998.

ЕКОНОМІЧНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ : ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лавренко Ольга Василівна

Кандидат філософських наук, доцент, провідний науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Економічне самовизначення особистості посідає важливе місце серед досліджень економіко-психологічних явищ у сучасному світі, особливо в період пандемії Covid-19 та пов'язаних з нею локдаунів. Зазначена проблематика має не лише суто наукове, а й практичне значення. Адже сучасна вітчизняна молодь складає більше половини працездатного населення держави, вона має свої орієнтації, інтереси і потреби, болісно відчуває на собі тягар економічної кризи та недостатність державних асигнувань на соціальні потреби. Водночас молодь – це майбутнє держави, а тому від забезпечення стартових умов її діяльності, від її здатності економічно самовизначитися залежить подальший розвиток нинішнього суспільства, а також майбутніх поколінь.

Економічне самовизначення нами розуміється як поетапний процес включення особистості в економічну сферу суспільного життя, досягнення відносно рівноважного стану в соціально-стратифікаційній структурі суспільства, як процес усвідомлення, осмислення і реалізації особистістю своєї позиції в просторі економічних відносин на основі уявлень про себе як активного суб'єкта економіки, ставлення до себе у цьому статусі. У результаті цього у особистості формується власна стратегія усвідомленої економічної поведінки, в процесі якої вона реалізує свої економічні інтереси, задовольняє свої потреби з орієнтацією на моральні настановлення та цінності, вироблені в суспільстві. Усвідомлення особистістю власної економічної ідентичності відбувається завдяки осмисленню, розумінню та прийняттю економічних цінностей, результатом чого є формування таких особистісних якостей, які забезпечують готовність суб'єкта до активного проєктування та прогнозування власної життєдіяльності в сучасному економічному просторі [2].

Самовизначаючись в економічному середовищі, суб'єкт наділяє матеріальні ресурси тими смислами і символічними значеннями, які відповідають його найбільш значущим потребам, інтересам, цінностям, ідеалам тощо, що розмірні з реальними можливостями їх досягнення. Ці смисли можуть змінюватися на різних етапах життя в різних умовах. Ключову роль в приписуванні матеріальним ресурсам певних значень відіграють ціннісні орієнтації особистості та моральні чинники. Вони, за визначенням А.Л. Журавльова та А.Б. Купрейченко, є одним із основних змістових елементів економічного самовизначення, тому по особливостям їх структури та динаміки можна робити висновки про спрямованість розвитку суб'єкта та його самовизначення в економічному просторі. Отже, можна зробити висновок, що

економічне самовизначення – це не статичний, а динамічний процес поетапного включення особистості в економічну сферу суспільного життя, осмислення і реалізації в ній своєї позиції [1].

Для вивчення закономірностей, структури і спрямованості економічного самовизначення студентської молоді співробітниками Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Н. Дембицька, І. Зубіашвілі, О. Лавренко, Т. Мельничук) було розроблено операціональну модель, а на її основі – анкету за методом структурованого інтерв'ю (гугл-форма). У дослідження взяли участь 315 студентів різних закладів вищої освіти України. Зокрема, це студенти: Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені І.Я. Франка, Національного авіаційного університету, Інституту економіки і права університету Україна, Полтавського інституту економіки і права.

Дослідженням встановлено, що у студентів має місце поляризація в оцінці свого рівня матеріального добробуту сьогодні. Так, 44,7% оцінюють його як достатній, а 38,2% – як недостатній; як низький та високий оцінюють відповідно 6,6 та 2,6 % студентів. В оцінці свого матеріального добробуту студентська молодь відносить себе ближче до середнього класу, ніж до переважаючого низько дохідного.

Переважає більшість студентів відзначає, що вирішення питання нестачі матеріальних ресурсів для більшості людей залежить від зусиль самої людини (73,7%), наявних у неї здібностей та професійних навичок (67,1%), її якостей (46,1%); і лише 14,5% відзначають наявність престижної посади.

Зі способами матеріально себе забезпечувати визначилися в основному 43,4% опитуваних, остаточно – 7,9%; однак для 32,9% сьогодні ще складно визначитися з цим, а не визначилися – 14,5%.

Студентська молодь, економічно самовизначаючись, менше сподівається на державу, її допомогу і більше розраховує на батьків, себе чи своє найближче оточення. Так, основними джерелами доходу вказано: допомогу інших людей (батьків, родичів, знайомих) – 64,5%; власну заробітну плату – 53,9%; стипендію – 35,5% та тимчасові підробітки – 32,9%. Невелика частина студентів відзначила, що основним джерелами її доходів є приватна практика (18,4%) та доходи від власного бізнесу (13,2%).

Повністю на утриманні батьків живуть 10,5%, а лише 5,3% живуть самостійно, допомагаючи батькам. У сьогоднішній економічній ситуації студентської молоді переважають зовнішні джерела матеріального забезпечення (допомога інших людей) і частково заробітна плата (для працюючих студентів), у майбутньому – внутрішні (заробітна плата, доходи від власного бізнесу).

Зважаючи на пандемію COVID-19, локдауну, молоді люди по-різному оцінюють рівень свого матеріального забезпечення. До пандемії *оптимістичне сприйняття* цього рівня відмітили 29,3 % респондентів, в умовах пандемії – оптимістичність знизилася до 10,7 %, а очікування в майбутньому, по закінченню економічних негараздів, викликаних пандемією, зросло до 58,7%.

Оцінюючи основні причини, які підштовхують молодих людей до протиправних, аморальних дій в процесі економічного самозабезпечення, переважна більшість вказала на «можливість отримання легких грошей, швидко збагатитися» – 75%, а також на низький рівень доходів у сім'ї – 36,8%, безкарність правопорушень в економічній сфері – 34,2%. Кредо, що «гроші вирішують все» відзначила лише четверта частина опитаних (25%), прагнення до наживи – 23,7%, а п'ята частина опитаних відзначила як моральні чинники, так і суто економічно-соціальні: неможливість законним чином заробити гроші, недовірливість моральної перестороги всередині себе, бажання жити як «золота молодь», страх перед бідністю. Пропаганду успіху й самореалізації як приклад успішного економічного самовизначення та самозабезпечення, розгорнуту в ЗМІ, соціальних мережах, відзначило лише 1,3% респондентів.

Оцінюючи різні неетичні способи матеріального самозабезпечення (в межах від 53,9% до 85,5%) як неприйнятні з мотивів аморальності, водночас студенти недооцінюють небезпеку з точки зору моралі неетичної реклами, шлюбу з розрахунку, розважального бізнесу, що експлуатує сексуальність, діяльність фінансових пірамід.

Отже, проблема економічного самовизначення є актуальною у соціально-психологічній науці, оскільки сучасні соціально-економічні та політичні умови вимагають від особистості життєвої активності, здатності до самоствердження та саморозвитку, вміння використовувати свої можливості та здібності в різних ситуаціях життєдіяльності. Дослідженням встановлено, що особливостями економічного самовизначення в пізній юності – ранній дорослості (в студентські роки) є факт поляризації в оцінці свого рівня матеріального добробуту сьогодні; студентство менше сподівається на державу, її допомогу і більше розраховує батьків, себе чи своє найближче оточення, у нього зовнішні джерела матеріального самозабезпечення переважають над власними.

Список літератури

1. Журавлев А.Л. Экономическое самоопределение молодежи: структура и детерминация / А.Л. Журавлев, А.Б. Купрейченко. *Вестник практической психологии образования*. 2007. № 1. С. 50–55.

2. Лавренко О.В. Моральні основи економічного самовизначення особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том I. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Випуск 56. С. 44 – 52.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стахова Ольга Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Яцкевич Лілія Анатоліївна

студентка-магістрантка спеціальності «Дошкільна освіта»
навчально-наукового інституту педагогіки,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Однією з актуальних проблем ХХІ століття є проблема сором'язливості особистості та породжених із нею труднощів спілкування. Не випадково, що питання природи вищеокресленого психічного феномена, причин його виникнення, форм прояву знайшло широке відображення як у працях вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема Д. Болдуїна, Є. Гаспарової, О. Захарова, Ф. Зімбардо, К. Ізарда, Ю. Орлова, В. Штерна та ін.

Розкриваючи сутність особистісної сором'язливості, представники психологічної науки відмітили, що дане поняття охоплює широке коло психологічних явищ – від сорому, який виникає в присутності інших людей, до травмуючої тривожності, яка повністю руйнує життя людини.

Зокрема, Ф. Зімбардо, звертаючись до змісту сором'язливості, зауважив, що це поняття є розпливчастим, і чим більше людина його розглядає, тим більше видів сором'язливості виокремлює. В одному випадку сором'язливість ототожнюється з легким переляком, в іншому – бути сором'язливим означає бути людиною, з якою важко спілкуватися через її обережність, боязкість і недовіру. [4, с. 16-17].

Зосередивши коло своїх наукових інтересів навколо проблеми особистісної сором'язливості, насамперед генезису її виникнення, Ф. Зімбардо підкреслив значення дошкільного періоду в розвитку дитячої сором'язливості. На його думку, сором'язливість є досить поширеним явищем серед дітей, котре характеризує останніх як скромних, спокійних, тихих особистостей, які у взаємодії з однолітками не проявляють ініціативи. Зазвичай у них мало друзів, вони не є лідерами в колективі.

На противагу цим дітям, дошкільнята з високою адаптивністю досить швидко засвоюють моделі поведінки, прийняті в суспільстві. Проте далеко не кожна дитина має відповідні вроджені якості й може адаптуватися до важких психологічних умов сучасного життя.

Відтак, прояв сором'язливості може бути як спадковим, так і результатом впливу найближчого соціального середовища, передусім батьків, які беруть

активну участь у розвитку самосприйняття, самооцінки малюка, його ставлення до навколишнього світу. Показники останніх феноменів прямо корелюють із рівнем тривожності дитини, її невпевненістю у собі, сором'язливістю.

Підтвердженням вищезазначеного є результати проведеного нами емпіричного дослідження з дітьми старшого дошкільного віку Житомирського дошкільного навчального закладу №57, отримані за допомогою методик «Сходи», «Малюнок сім'ї» та «Фантастична тварина».

Звертаючись до даних окресленого психодіагностичного інструментарію, необхідно відмітити, що серед усієї вибірки досліджуваних 16% склали діти з заниженою самооцінкою, яка проявляється у їх надмірному хвилюванні, збентеженні, нерішучості, невпевненості у власних силах, труднощах спілкування, низькому рівні розвитку комунікативних навичок, сором'язливості.

Причиною виникнення подібних проявів є, на нашу думку, як спадковість (хоча б один із батьків сором'язливої дитини такий же), так і особливості взаємодії в родині (відсутність підтримки з боку батьків, надмірна критика на адресу малюка, невиправдана вимогливість до нього).

Відтак, аби попередити та знизити прояви дитячої сором'язливості, дорослим варто дбати про формування позитивної Я-концепції дитини, яке є неможливим без позитивної участі сім'ї. При цьому становленню адекватної самооцінки, яка сприяє запобіганню виникнення сором'язливості, сприяє абсолютно все: домашній затишок, усталені правила та традиції, звички дорослих, дружба й взаєморозуміння між близькими людьми, манера їх поведінки та етикет в цілому, участь родини у спільних заходах (святках, конкурсах, виставках тощо).

Як бачимо, прояви сором'язливості дуже різноманітні: від фізіологічних симптомів до внутрішніх конфліктів і порушень розумових процесів. Поведінка сором'язливої дитини позбавляє її найголовнішого та найнеобхіднішого в житті – міжособистісного спілкування. А це веде до замкнутості й самотності, одночасно підвищуючи надмірний самоконтроль і схильність до самоаналізу. Тому дуже важливо вчасно виявити дану проблему, з'ясувати її причини та покращити життя дитини, яке залежить насамперед від її найближчого соціального оточення, зокрема батьків, вихователів.

Список літератури

1. Зимбардо Ф.Д. Застенчивость (что это такое и как с ней справляться). СПб.: Питер Пресс, 1996. С. 16-17.

DETERMINATION OF PARAMETERS OF NUMERICAL SOLUTION FOR SPECIFIC CLASSES OF SYSTEMS OF DIFFERENTIAL EQUATIONS

Denysiuk Olga Rostyslavivna,

candidate of technical science,

docent of information systems department

Ukrainian State University of Chemical Technology

In some industries, items of equipment operate in aggressive environments causing corrosion wear which is the destruction of the surface layer of metal. It leads to a change in initial geometric dimensions of the elements, reducing their bearing capacity and causing premature failure of structure. The behavior of corroding structure can be modelled using numerical solution of the Cauchy problem for a system of differential equations (SDE), describing the process of corrosion in its elements. On the accuracy of DES solutions depends the accuracy of durability prediction (operating time before failure), and therefore the problem of choosing parameters of numerical procedures that would ensure obtaining the solution with a given accuracy is very important. On the other hand, the major problem is the effectiveness of computational procedures, especially for optimization problems where durability is calculated at each iteration of search for optimal solutions.

The objective of research is to develop a methodology for determining rational parameters of the numerical solution of the SDE, which would allow achieving the required accuracy of the result with minimal computational cost. To solve this problem, the use of artificial neural networks is proposed in this paper. Statically indeterminate hinged-rod systems with elements of standard profiles are considered the object of study. The durability of the structure is determined by conditions of strength, stability and continuity of the section.

The behavior of a structure subjected to influence of an aggressive environment is simulated by numerical solution of the Cauchy problem for a system of differential equations of the form:

$$\frac{d\delta_i}{dt} = v_0 [1 + k\sigma_i(\bar{x}, \bar{y}, \bar{\delta})] \delta_i |_{t=0} = 0; i = \overline{1, N}, \quad (1)$$

where δ_i is depth of corrosive damage in i -th element of structure, v_0 is corrosion rate in the absence of stresses, k is coefficient of stress influence, σ_i is stress in i -th element of structure, \bar{x} is vector of structure parameters, \bar{y} is vector of aggressive environment parameters.

The traditional scheme of numerical SDE solution of this type can be represented as illustrated in Fig. 1. The input parameters are vectors \bar{x} и \bar{y} , as well as the

parameter of numerical solutions h_t , which is set arbitrary in the absence of any rules of its determination. The result of the numerical SDE solution is durability of structure t^* . It is impossible to control the solution error with this approach. If parameter of the numerical solution remains constant, the error will change with any change of vectors of structure parameters and aggressive environment. To accomplish the objective of obtaining the SDE solution with a given accuracy, it is necessary to add error control module (Fig. 2) to the scheme problem solution, which allows to determine the parameter of numerical procedure based on the information about parameters of structure, parameters of aggressive environment and allowable error of solution. In other words, it is necessary to construct the approximating function that formalizes this dependency.

Figure 1. Traditional scheme of SDE numerical solution

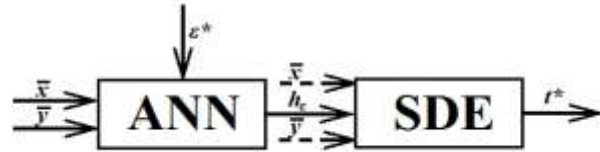

Figure 2. Scheme of SDE solution with use of neural network error control module (ANN)

To construct the approximating function the following specific objectives should be met:

- choosing SDE solution algorithm and control parameter;
- determining significant parameters and approximation method.

To solve SDE (1) one-step numerical method like Runge-Kutta method are used, so the control parameter is the distance between nodes of time grid.

Let us assume that there is a reference solution of SDE (1), the value of durability, obtained analytically or numerically with controlled error. Then, setting parameters of structure, parameters of aggressive environment and parameter of SDE numerical solution randomly, it is possible to get a set of solutions and their errors, which can be used as a set of training samples in the construction of the approximating function.

Stress change in a rod element is influenced by two factors: a decrease in cross-sectional area A_i due to corrosion and change in axial force Q_i . The first factor depends on the depth of corrosion damage only in this element, the second depends on the depth of corrosion damage in all the structural elements $\bar{\delta}$. Then for a linear voltage function (1) can be written as:

$$\frac{d\delta_i}{dt} = v_0 [1 + k\sigma_i(A_i(\delta_i), Q_i(\bar{\delta}))]; \delta_i|_{t=0} = 0; i = \overline{1, N}, \quad (2)$$

Ignoring the time change of axial force value, the system (5) is converted into a simple set of unrelated differential equations:

$$\frac{d\delta_i}{dt} = v_0 [1 + k\sigma_i(A_i(\delta_i), Q_i)]; \delta_i|_{t=0} = 0; i = \overline{1, N}, \quad (3)$$

For these equations analytical solution of the next form can be obtained [4]:

$$t_i^* = t_i - \frac{2kQ_i}{v_0 d_i} \ln \left\{ \frac{(P_i + d_i - 2a_i \delta_i)(P_i - d_i)}{(P_i - d_i - 2a_i \delta_i)(P_i + d_i)} \right\};$$

$$t_i = \frac{\delta_i^{\min}}{v_0}; d_i = \sqrt{|4a_i(A_i + kQ_i) - P_i^2|}; \quad (4)$$

$$t^* = \min\{t_1^*, t_2^*, t_3^*, \dots, t_N^*\},$$

where P_i is perimeter of i -th element; a_i, d_i are coefficients.

The durability of the whole structure will obviously be determined by the lifetime of the least durable rod. Thus, the first condition is satisfied. Since the sectional area change rate is significantly higher than the axial force change rate, then the second condition is satisfied too. Thus, the system (3) can not substitute the solution of (2), because the change in the internal forces can be very high, but can be used to obtain the approximating function that is constructed for a single rod member.

To approximate dependency between parameter of numerical algorithm of SDE solution, parameters of rod element and aggressive environment and permissible error of solutions the use of artificial neural network (ANN) is proposed [1].

For a stretched rod parameters are area and perimeter of section, initial stress and the corrosion rate in the absence of stress. For compressed rod its minimum moment of inertia and length (which can be calculated using the initial value of critical buckling stress) have significant impact on critical buckling stress. The most important parameter is the sectional form defining the calculation rules for perimeter, area and moment of inertia. For each of the cross-section types (I-beams, U-beams, equal and unequal angle bars) its own network is trained. Since all the dimensions of rolled profiles are regulated by standards, the profile number is used as input parameter. Thus, for the stretched rod element ANN inputs are profile number n , initial stress σ_0 , rate of corrosion in the absence of stress v_0 and permissible error ε^* . For compressed rod an additional input parameter is initial critical buckling stress σ_0^* .

References

1. Callan, R. The Essence of Neural Networks [Text] / R. Callan. – Prentice Hall Europe, 1999. – 232 p.

FACE IDENTIFICATION PROBLEMS

Ergashev Abdunabi Karshibaevich,

Head of the educational and methodological management,
Tashkent university of information technologies
named after Muhammad Al-Khwarizmi, Uzbekistan

Ishmuxamedov Aziz Xamidullaevich,

Docent of Tashkent university of information technologies
named after Muhammad Al-Khwarizmi, Uzbekistan

There are a number of issues that can be addressed, such as automatic tracking, control, and information security, through the identification of a person's face. However, there are a number of serious problems with this process when viewed from the face to the server. Scientific research by researchers is aimed at solving similar problems. The following is a list of possible problems with facial image identification:

FAR and FRR errors. This is one of the main types of problems. FAR is the rate of false acceptance and FRR is the rate of false rejection. Almost all studies are aimed at eliminating these two errors and making it equal to "0".

To solve this problem, researchers are using databases that use three-dimensional images, study the characteristics of facial images based on neural networks, and different types of facial images per person. Table 1 shows that when three-dimensional facial images are used, facial recognition errors are reduced.

Table 1.
Two- and three-dimensional facial images
FAR and FRR errors of based recognition algorithms

Face size	False acceptance rate	Degree of denial
Two-dimensional	0,1%	2,5%
Three-dimensional	0,0005%	0,1%

Forming a face image database. Optional face recognition requires different types of facial images. However, building an identification system in an organization is a complex process of collecting different types of facial images of the same person, and not all employees have the desire to do so.

As a solution, in the initial stages of building an identification system, it is necessary to place surveillance cameras in different positions and form a database of facial images based on the received video information. In the next steps, the face image of the identified person is added to the database. As a result, its new look is stored in the database and updated from time to time.

Recognition in public places. In many places, people have facial images obscured by one another, in some cases parts of the face are not visible, and in some cases, the facial features look the other way. Also, in video stream mode, there is not always a sequence of facial images. In other words, there is no permanent facial expression as a result of a person's movement.

Poor quality images. There are several approaches to this problem:

- poor quality facial image randomly entered in the formation of the facial image database. Reduces the accuracy of learning data by interfering with it;
- insufficient image quality in facial recognition based on the image reduces its accuracy;
- if an automatically detected face image is added to the database in order to enrich the database, it can be added to another person's face image as a result of an error, resulting in major problems. To eliminate them, you should always pay attention to the quality of facial expressions. There are also ways to determine the quality of a face image.

Illumination. When forming a face image database and installing a facial recognition camera, special attention should be paid to the lighting conditions of the human facial image. Because it has a significant effect on the outcome of the recognition process [1]. In particular, in two-dimensional facial recognition systems, the effect of illumination is significant.

Update the face image database. The appearance of a person's face changes over time. That is, as a person ages, the size and condition of his facial bones change, resulting in changes in facial features: the location of the eyes, the nose, and the jaw [3]. As a result, important points in the facial image change position and affect the process of identification and recognition. It was found that there is a big difference between three-dimensional (3D) facial images of individuals aged 20-40, 41-65 and 65 years. To fix it, you need to update the face image database.

Distance change. An increase in the distance between the surveillance camera and the person leads to a change in the image quality of the face, resulting in a decrease in the ability to identify important points in the facial image and an increase in FAR / FRR errors. The result is a problem called "poor facial imaging." To overcome this problem, it is advisable to set a strict distance between the surveillance camera and the person, or use surveillance cameras that allow you to take quality facial images from long distances.

Random facial expressions. Obstruction in some parts of the face can seriously affect the process of identification. Barriers include glasses, lights, beards, mustaches, hair, telephone conversations, hats, and more. Incomplete facial imaging during recognition can lead to increased error rates and decreased efficiency [4].

To eliminate them, you need to add different views of the barrier image to the face image database. False facial expressions may not damage the identification system, but faulty facial expressions can be a big problem.

An attack to falsify a facial image. Facial image-based recognition systems have the problem of falsification based on a person's facial image, video information, and mask. This problem even occurs in recognition systems based on three-dimensional (3D) facial images (3D Mask Attack Database attack).

Fraud protection measures should be used to address this issue. There are now ways to detect a fake face based on changes in facial histograms and facial expressions, as well as other similar methods. Depending on the procedure used, it is necessary to take measures to detect and eliminate fake facial images.

Attack on the identification system. Online payment systems that use biometric authentication are prone to remote attacks that allow people to perform transactions on their behalf. In this case, it is recommended to limit the transmission of biometric parameters over the network (generation of one-time passwords through biometric parameters) and the use of secure communication channels.

Error in facial image detection. The first stage of identification is counted, and the identified facial image is transferred to the feature separation stage. Therefore, it is necessary to pay special attention to its level of accuracy. Because there are cases when objects that do not have a face image are identified as a face image. To overcome this, effective facial image detection methods and algorithms should be used.

Separation of properties is an error. Features separated from the identified facial effects are a key factor in the recognition process. However, a false facial expression can affect its level. To overcome this problem, it is recommended to use nonlinear filters in neural network-based feature separation methods. There are also improved methods of identifying features from a classic facial image, and their use is advisable.

Error in facial image recognition. This problem is part of the scope of this study, which includes the identification of facial images, the identification of features, the initial processing of facial images, the increase of its speed and accuracy, and the formation of facial image databases.

This study addresses the issues of processing the identified facial image, recognition using neural networks, parallel use of loss functions to increase its speed and accuracy, and the formation of a facial image database.

References

1. Galloway S. The four: the hidden DNA of Amazon, Apple, Facebook and Google. – Random House, 2017.
2. Jaiswal S. Comparison between face recognition algorithm-eigenfaces, fisherfaces and elastic bunch graph matching //Journal of global research in computer science. – 2011. – Т. 2. – №. 7. – С. 187-193.
3. Huang D. et al. Local binary patterns and its application to facial image analysis: a survey //IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics, Part C (Applications and Reviews). – 2011. – Т. 41. – №. 6. – С. 765-781.
4. Рутковская, М. Пилиньский, Л. Рутковский. Нейронные сети, генетические алгоритмы и нечеткие системы // Пер. с польского М.: Горячая линия-Телеком, 2004 – 452 с.
5. Karimov M.M. Islomov Sh.Z. “Optimising And Recommendations For Collecting Face Databases” //International Journal of Research in Engineering and Science (IJRES) ISSN (Online). – pp. 2320-2324.

FOUR-COMPONENT DESCRIPTION OF ATOMS DYNAMICS IN THE IONIZATION CHAMBER OF PLASMA-ION THRUSTER

Guo Zongshuai,

the fourth year postgraduate student
Zhukovskiy National Aerospace University
"Kharkiv Aviation Institute", Ukraine

Huang Zhihao,

the second year postgraduate student
Zhukovskiy National Aerospace University
"Kharkiv Aviation Institute", Ukraine

Plasma-ion thrusters (PIT) and Hall effect thrusters (HET) are electrostatic devices, in which the acceleration of ions occurs under the action of a static component of the electromagnetic field. Analytical models of the discharge chamber in PIT have been described in the literature for many years [2, 3]. Unfortunately, in a number of publications, models are presented as so simplified ones that they have lost the most important factors affecting such thruster performance as power efficiency, etc. The task of our research is to identify ways to overcome these defects.

For example, in the continuity equation for atoms (7.4-17) [1, 369]:

$$\frac{\partial n_a}{\partial t} + \nabla \cdot (n_a \vec{V}_a) = -n_e n_a \langle \sigma_i v_e \rangle \quad (1)$$

the mass flow velocity of atoms \vec{V}_a is taken out of the sign of the divergence of their flow density as a constant.

The radial velocity projection V_{ar} is fundamentally variable over the chamber section. As for axial projection V_{ax} , the following should be taken into account:

- the flow of atoms from the anode includes at least two components: from the anode-gas distributor (in fact, the mass flow rate) and from the surface (atoms formed as a result of recombination of ions at the anode); the velocity distributions of each of these components differ significantly;

- in motion from the anode at the same displacement, the probability of ionization of slow atoms is greater than that of fast ones – the velocity distribution of both named components changes in favor of fast atoms;

- the flow of atoms from the walls, formed as a result of recombination of ions on the insulator, then joins the flow of atoms from the anode;

- in this case, in the region where the ions move to the anode, the atoms formed during their recombination on the insulator, with the greatest probability, also move towards the anode;

- thus, in the flow of atoms between the anode and the section, in which the sign of the ionic current changes, there are four components: two, already mentioned above,

the third one is the flow of atoms towards the anode, the fourth one is the flow of atoms of the third component reflected from the anode;

- behind the cross section of the change in the sign of the ionic current, there are also four components: the first, second and fourth ones, named above, and the third one, but not towards the anode, but towards the exit from the chamber.

Each of these components must be described by a separate continuity equation, in which the problem of changing the atoms velocity distribution function as a result of ionization is at least approximately solved.

Given the Maxwell's distribution of atoms inside the anode, we can write for the first component of atoms velocity distribution function:

$$f_a^{(1)}(x, v_x) = n_{aA}^{(1)} \sqrt{\frac{2m_a}{\pi k T_A}} \exp\left(-\frac{m_a v_x^2}{2k T_A} - \frac{u(x)}{v_x}\right), \quad (2)$$

$$n_{aA}^{(1)} = \frac{\dot{m}_t}{m_a S} \sqrt{\frac{\pi m_a}{2k T_A}}, \quad u(x) = \int_0^x \beta_i(x') n_e(x') dx', \quad (3)$$

where T_A – anode temperature; $n_{aA}^{(1)}$ – atom's mass; m_a – thruster's mass flow rate; \dot{m}_t – thruster's mass flow rate; $\beta_i = \langle \sigma_i v_e \rangle$ – the volume ionization factor; S – cross sectional area of the chamber.

For the first component atoms population, axial projection of atoms flow density and axial-axial component of atoms momentum flow density it can be written:

$$n_a^{(1)}(x) = n_{aA}^{(1)} \Phi_0\left(\sqrt{\frac{m_a}{2k T_A}} u(x)\right), \quad \Gamma_{ax}^{(1)}(x) = n_{aA}^{(1)} \left(\frac{2k T_A}{m_a}\right)^{\frac{1}{2}} \Phi_1\left(\sqrt{\frac{m_a}{2k T_A}} u(x)\right), \quad (4)$$

Here the function $\Phi_k(z)$ is the result of integration:

$$\Phi_k(z) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^\infty \exp\left(-y^2 - \frac{z}{y}\right) y^k dy. \quad (5)$$

Neglecting for simplicity the dispersion of ions by velocity on the anode, we can write for atoms of the second component:

$$n_a^{(2)}(x) = \frac{j_{iA}}{e |V_{iA}|} \exp\left(-\frac{u(x)}{\sqrt{\eta_i^{(\varepsilon)}} |V_{iA}|}\right), \quad \Gamma_{ax}^{(2)}(x) = n_a^{(2)}(x) \sqrt{\eta_i^{(\varepsilon)}} |V_{iA}|, \quad (6)$$

where j_{iA} – ions current density near the anode; V_{iA} – ions velocity at the anode; $\eta_i^{(\varepsilon)}$ – ion energy accommodation factor at the anode.

Approximate solution of kinetic equation for the third and fourth components of atoms gives:

$$n_a^{(3)}(x) = \frac{V_{in}}{\beta_i b} F_0\left(\frac{u(x) - u_0}{\eta_i^{(p)} V_{ix}(x)}\right), \quad \Gamma_{ax}^{(3)}(x) = \frac{V_{in}}{\beta_i b} \eta_i^{(p)} V_{ix}(x) F_1\left(\frac{u(x) - u_0}{\eta_i^{(p)} V_{ix}(x)}\right), \quad (7)$$

$$n_a^{(4)}(x) = \frac{V_{inA}}{\beta_{iA} b} \frac{u_0}{u(x) + u_0} \exp\left(-\frac{u(x)}{\eta_i^{(p)} |V_{iA}|}\right) F_0\left(\frac{u(x) + u_0}{\eta_i^{(p)} |V_{iA}|}\right), \quad (8)$$

$$\Gamma_{ax}^{(4)}(x) = \frac{V_{inA}}{\beta_{iA} b} \eta_i^{(p)} |V_{iA}| \frac{u_0}{u(x) + u_0} \exp\left(-\frac{u(x)}{\eta_i^{(p)} |V_{iA}|}\right) F_1\left(\frac{u(x) + u_0}{\eta_i^{(p)} |V_{iA}|}\right), \quad (9)$$

where V_{in} – ion-sonic velocity; b – chamber thickness.

Here the function $F_k(z)$ is the result of integration:

$$F_k(z) = z^{k+1} e^z \int_z^\infty e^{-y} \frac{dy}{y^{k+1}}. \quad (10)$$

and can be represented as a series:

Taylor series for functions $\Phi_k(z)$ and $F_k(z)$ were found:

$$\Phi_k(z) = \frac{1}{\sqrt{\pi}} \sum_{n=0}^{k-1} \frac{(-1)^n}{n!} \Gamma\left(\frac{k-n+1}{2}\right) z^n + \sqrt{\pi} \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^{n+k}}{(2n+k)! \Gamma\left(n+\frac{1}{2}\right)} z^{2n+k} + \quad (11)$$

$$+ \frac{2}{\sqrt{\pi}} \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^{n+k+1}}{(2n+k+1)! n!} \left(\sum_{i=1}^n \left(\frac{1}{2i-1} + \frac{1}{i} \right) + \sum_{i=0}^k \frac{1}{2n+1+i} + \ln \frac{1}{z} - \frac{3}{2} C \right) z^{2n+k+1}$$

$$F_k(z) = \frac{(-1)^k}{k!} \sum_{i=0}^{\infty} \left(\sum_{m=1}^i \frac{1}{m} + \ln \frac{1}{z} - C \right) \frac{z^{k+i+1}}{i!} - \sum_{i=1}^k \frac{(-1)^i (k-i)!}{k!} z^i, \quad (12)$$

where $C=0.577215664902$ – Euler's constant.

Finally axial projection V_{ax} for equation (1) can be found as:

$$V_{ax}(x) = \frac{\sum_{n=1}^4 \Gamma_{ax}^{(n)}(x)}{\sum_{n=1}^4 n_a^{(n)}(x)}. \quad (12)$$

References

1. Goebel, Dan M. and Katz, Ira., *Fundamentals of Electric Propulsion: Ion and Hall Thrusters*. California Institute of Technology. Jet Propulsion Laboratory. 493 p., 2008.
2. Maske, T.D., “Plasma Properties and Performance of Mercury Ion Thrusters,” *AIAA Journal*, vol. 9, pp. 205–212, 1971.
3. Matossian, J.N. and Beattie, J.R., “Model for Computing Volume Averaged Plasma Properties in Electron-Bombardment Ion Thrusters,” *Journal of Propulsion and Power*, vol. 5, pp.188–196, 1989.

ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК БАГАТОКВАРТИРНОЇ ЗАБУДОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Берова Поліна Ігорівна,
асистент кафедри Землеустрою і кадастру
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

За часи незалежності України сталася певна трансформація в підходах до просторової організації міст з урахуванням нових паритетних форм власності: державної, комунальної та приватної. Запровадження приватної власності зумовило потребу врахування правових категорій під час управління використанням територій та їх забудовою. Земельний фонд населених пунктів становить 6,9 млн га (11,5% земельного фонду держави), близько 50% з яких припадає на забудовані території. Сталий розвиток – це керований розвиток, тому він може бути забезпечений тільки завдяки цілеспрямованій стратегії з боку держави. Сталий розвиток населених пунктів визначається, як соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їхнього економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та майбутнього поколінь на основі раціонального використання ресурсів. Проблеми збалансованого землекористування на забудованих територіях, особливо у великих містах, постають найгостріше [1].

Землі міських населених пунктів мають велику інвестиційну привабливість. Серед них важливе місце займають землі житлової та громадської забудови, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування ст. 38 ЗКУ [2]. Склад цих земель неоднорідний, так одні слугують місцем проживання населення, інші – місцем здійснення виробничої та іншої діяльності, також використовуються для комунально-побутових та соціально-культурних цілей. Самостійне місце серед земель житлової та громадської забудови займають землі на яких розташовані багатоквартирні будинки. Формування таких земельних ділянок як об'єктів нерухомого майна та цивільних прав відіграє важливу роль у здійсненні земельної політики держави. Проте, на сьогоднішній день значна кількість земель зайнятих багатоквартирними будинками залишаються не сформованими відповідним чином згідно вимог законодавства [3]. Теперішній недостатньо врегульований процес інтенсивної реконструкції територій житлової забудови, з її ущільненням в житлових кварталах, зумовлює виникнення соціальних, правових конфліктів та економічних проблем. Це в свою чергу спричиняє певні негативні наслідки щодо забезпечення раціональності використання земельних ресурсів.

В Україні, сформована та зареєстрована відповідно до вимог законодавства, земельна ділянка є об'єктом обліку Державного земельного кадастру.

Формування земельних ділянок як об'єктів нерухомого майна, є основою ведення кадастрово-реєстраційної системи, лише після цього стає можливим облік земельних ділянок з визначенням їх кількісних та якісних показників та реєстрація прав на такі об'єкти [4]. Згідно зі ст. 42 ЗКУ [2] земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія, що перебувають у спільній сумісній власності власників квартир та нежитлових приміщень у будинку, передаються безоплатно у власність або в постійне користування співвласникам багатоквартирного будинку. Порядок використання земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території, визначається співвласниками. Формування та реєстрація прав на земельну ділянку багатоквартирного будинку забезпечить необхідну прибудинкову територію кожному багатоквартирному будинку для організації побутових процесів населення в межах житла та на прибудинкових територіях. В той же час несформовані належним чином земельні ділянки не можуть бути об'єктом оподаткування, нагадаємо, що об'єктом оподаткування згідно ст. 270 [5] є земельні ділянки, що перебувають у власності або в користуванні. Відповідно до ст. 269 [5] платниками податків є власники і землекористувачі. На сьогоднішній день землі на яких розташовані багатоквартирні будинки та належні до них будівлі і споруди, фактично використовуються мешканцями цих будинків, проте не можуть бути оподаткованими, що призводить до суттєвого зменшення надходжень в місцеві бюджети. З огляду на це, для органів місцевого самоврядування оформлення прав на земельні ділянки багатоквартирних будинків означає формування земельних ділянок, як об'єктів оподаткування і є підставою для визначення платників податків.

Підсумовуючи, можна сказати що формування земельних ділянок багатоквартирної забудови та визначення їх як об'єктів прав є важливим і необхідним інструментом забезпечення збалансованого розвитку міських населених пунктів.

Список літератури:

1. Петраковська О.С., Тацій Ю.О. Девелопмент нерухомості та сталий розвиток міст. – К.: Видавничий дім «Кий», 2015. – 504 с.
2. Земельний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст. 27).
3. Бєрова П.І. До проблеми реалізації прав на землю під багатоквартирними житловими будинками. – В зб. «Містобудування та територіальне планування», вип. 65. – Київ, КНУБА, 2017. – С. 86-90.
4. Бєрова П.І. Актуальні питання формування земельних ділянок багатоквартирних житлових будинків. – В зб. «Сучасні проблеми архітектури та містобудування», вип. 50. – Київ, КНУБА, 2018. – С. 141-144.
5. Податковий кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112).

РЕШЕНИЕ ПРИКЛАДНЫХ ЗАДАЧ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ БЛОЧНО-СИММЕТРИЧНЫХ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ

Казиев Галим Зухарнаевич,

доктор технических наук,
профессор кафедры «IT – Инжиниринг» 1.1Алматинский университет
энергетики и связи,
1.2 Институт информационных и вычислительных технологий, главный
научный сотрудник, академик Международной Академии Информатизации

Таурбекова Айнур Адилгазыевна,

докторант
2.1Казахский национальный исследовательский технический университет им.
К.И. Сатпаева,
2.2Казахская академия транспорта и коммуникаций имени М.Тынышпаева,
сিনিор-лектор кафедры «IT – Инжиниринг», Казахстан

Прикладные задачи это задачи, решение которых имеет практическое значение, т.е. его можно реально применить в различных системах.

Для решение прикладных задач разработаны блочно – симметричные модели и методы дискретного программирования как новый класс задач [1,2].

Рассмотрим общую постановку и решение блочно – симметричных моделей и методов дискретного программирования.

Постановка задачи. Пусть задано множество объектов $A = \{a; i = \overline{1, I}\}$ и множество объектов $B = \{b; j = \overline{1, J}\}$ с элементами различных типов, а также взаимосвязи между элементами данных множеств, которые определяются матрицей $W = \|w_{ij}\|, i = \overline{1, I}, j = \overline{1, J}$ элементы которой целочислены или булевы.

Необходимо объединить элементы множества A в непересекающиеся подмножества $A_n, n = \overline{1, N}$, а элементы множества B в непересекающиеся подмножества $B_m, m = \overline{1, M}$ таким образом, чтобы доставить экстремум целевой функции $F(A_n, B_m)$

Для математической постановки задачи введем следующие переменные. Пусть $X = \|x_{in}\|, i = \overline{1, I}, n = \overline{1, N}$ булева матрица, где $x_{in} = 1$, если i -й элемент распределяется в n -ую группу и $x_{in} = 0$, в противном случае. Аналогично $Y = \|y_{jm}\|, j = \overline{1, J}, m = \overline{1, M}$, где $y_{jm}=1$, j -й элемент распределяется в m -ю группу и $y_{jm}=0$, в противном случае.

Определим на множестве $A \times B$ функцию $F(X, Y)$, зависящую от распределения элементов множеств A и B по подмножествам A_n и B_m . Соответственно на множестве A определим функцию $\varphi_k(X), k = \overline{1, K}$, а на множестве B функцию $\Psi_s(Y), s = \overline{1, S}$, определяющие ограничения соответственно на множествах A и B .

Блочно симметричная задача дискретного программирования формулируется следующим образом

$$F(X, Y) \rightarrow \text{extr} \quad (1)$$

при ограничениях

$$\varphi_k(X) \leq \varphi_{k0}, k = \overline{1, K} \quad (2)$$

$$\Psi_s(Y) \leq \Psi_{s0}, s = \overline{1, S} \quad (3)$$

Рассмотрим задачу при условии, когда переменные X , Y и W булевы матрицы.

В качестве функции $F(X, Y)$ используем функцию вида $F(Z)$, где $Z = XWY$ (4)

Выражение (4) представляет собой произведение матриц X , Y и заданной матрицы W , на которой определена целевая функция.

На основе анализа общей постановки блочно-симметричной модели (1-3) определим основные свойства сформулированного класса задач, отличающие его от традиционных постановок задач дискретного программирования.

Свойство 1. Наличие двух типов переменных X и Y различной природы, представленных в виде булевых матриц, которые определены на заданной матрице W

Свойство 2. Блочность задачи заключается в выделении в постановке отдельных блоков функции вида (2) и (3), зависящие от соответствующей переменной X и Y .

Свойство 3. Симметричность задачи заключается в возможности вычисления (4) как в прямом так и обратном направлениях.

Общая схема решения задачи. Анализ особенностей и свойств сформулированной задачи позволяют предложить эффективные алгоритмы решения данного класса задач [3]. Рассмотрим решение блочно-симметричных задач дискретного программирования при условии, что X , Y и W булевы матрицы легко доказать следующее утверждение.

Утверждение. Распределение элементов множества A по непересекающимся подмножеством A_n , соответствует логическому сложению строк матрицы W , и распределение элементов множества B по непересекающимся подмножествам B_m – логическому сложению столбцов матрицы W . Результаты данного утверждения позволяют просто вычислить оценки и направления поиска решения для разработки эффективных алгоритмов.

Введем понятия базиса решения задачи. Под базисом понимается заранее заданный состав элементов подмножества A_n и B_m .

В матрице W базис определяется как некоторая подматрица Z элементы которых заданы. Данную подматрицу путем перестановки номеров строки и столбцов матрицы W и их перенумеровки всегда можно определить в левом верхнем углу матрицы W . Такое представление упрощает процедуру вычисления оценок и определения направления поиска решения.

Для решения блочно-симметричной задачи дискретного программирования при условии, когда X , Y и W булевы матрицы разработана и предложена эффективная схема решения задачи. Схема поиска решения состоит из следующих основных этапов

1. в булевой матрице W определим подматрицу $Z = \|z_{mn}\|, n = \overline{1, N}, m = \overline{1, M}$ и определим её как базис решения задачи.

2. Определим матрицу $D = \|d_{i'n}\|, i' = \overline{n+1, N}, n = \overline{1, N}$ Направления поиска решения X путем логического сложения небазисных строк матрицы W со строками базиса и вычислим значения оценок только по позициям базиса.

3. В соответствии с полученными оценками осуществим распределение элементов множества A по подмножествам A_n . В результате зафиксируем решение X и промежуточную матрицу $\Pi \|p_{nj}\|, n = \overline{1, N}, j = \overline{1, J}$.

4. Определим матрицу $D = \|d_{j'm}\|, j' = \overline{m+1, J}, m = \overline{1, M}$ направления поиска решения Y путем логического сложения небазисных столбцов промежуточной матрицы $\Pi \|p_{nj}\|$ со столбцами базиса и вычислим значения оценок только по позициям базиса матрицы Π .

5. В соответствии с полученными оценками матрицы Π распределим элементы множества B по подмножествам B_m . В результате фиксируем решение Y и целевую матрицу Z на которой определено значение целевой функции $F(Z)$.

Следует отметить, что поиск решения задачи может осуществляться как в прямом направлении по схеме $D\bar{X}\bar{D}Y$, так и в обратном направлении по схеме $\bar{D}YDX$.

Таким образом разработана базовая модель нового класса задач блочно-симметричных моделей и методов дискретного программирования.

Список литературы

1. Казиев Г.З. Блочно-симметричные модели и методы постановки и решения задач дискретного программирования // Вестник инженерной академии РК № 2 (10). –Алматы, 2000.-С.55-59
2. Сигал И.Х., Иванова А.П. Введение в прикладное дискретное спроектирование: модели и вычислительные алгоритмы: 2-е изд., испр., и доп.-М.:ФИЗМАТЛИТ, 2007-304 с.
3. Сигал И.Х. Параметризация приближенных алгоритмов решения некоторых классов задач дискретной оптимизации большой размерности// Известия РАН. Теория и системы управления.-2002.-№6.-С.63-72.

ЖИТЛОВИЙ ФОНД ЯК ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ КОМФОРТУ ПРОЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Мартиненко Дмитро Миколайович
інженер, ТОВ «Інвестпроект», Київ

Лапінов Антон Дмитрович
0000-0003-3692-817X, к.т.н.,
Головний спеціаліст, ТОВ «Інвестпроект», Київ

Головним завданням містобудівної діяльності є забезпечення розміщення та розвитку житлового будівництва [1]. Основними законами, що регулюють це питання в Україні, є закони «Про основи містобудування», «Про архітектурну діяльність» і «Про регулювання містобудівної діяльності». Відповідно до законодавства реалізація людиною й громадянином права на житло здійснюється в таких формах:

- активна діяльність суб'єкта, що потребує поліпшення житлових умов у процесі надання жилих приміщень; користування жилим приміщенням;
- участі в управлінні житловим фондом; здійснення експлуатації та охорони різних видів житлового фонду;
- утримання від дій, що порушують житлові права інших суб'єктів;
- володіння, користування і розпорядження житлом відповідно до чинних нормативно-правових актів;
- вимоги від компетентних державних органів, громадських організацій і посадових осіб застосовувати відповідні норми житлового права, виносити справедливі індивідуально-правові рішення і домагатися їх виконання.

Житловий фонд – це сукупність жилих будинків і жилих приміщень на всій території України, що визнані у встановленому порядку житлом, придатним для проживання громадян. Житловий фонд України є сукупністю жилих квартир (будинків) приватної, державної, комунальної та колективної власності. Більшість житлового фонду (понад 60 % загальної площі) зосереджена в міських поселеннях [2].

Основна характеристика, що характеризує житлові умови мешканців, – забезпеченість загальною житловою площею, що включає всю площу житла, розраховуючи на одну людину. Цей показник не є жорстко визначеним в містобудівній нормативній базі, та визначається при розробленні генеральних планів населених пунктів з урахуванням соціально-демографічної структури населення перспективами економічного розвитку та можливостей будівельної бази населеного пункту [3].

Згідно із загальними положеннями ДБН В.2.2-15-2005 “проектоване житло за рівнем комфорту, санітарно-гігієнічними нормами та соціальною спрямованістю поділяють на дві категорії:

- житло I категорії (комерційне) – житло з нормованими нижніми і ненормованими верхніми межами площ квартир та одноквартирних житлових будинків (чи котеджів), які забезпечують рівень комфорту проживання не нижче за мінімально допустимий;
- житло II категорії (соціальне) – житло з нормованими нижніми і верхніми межами площ квартир та житлових кімнат гуртожитків відповідно до чинних санітарних норм, які забезпечують мінімально допустимий рівень комфорту проживання".

За даними Головного управління статистики міста Києва житловий фонд на 2017 рік становить 63,4 млн. кв.м, а протягом 2018 року побудували ще 1255,9 кв.м. Структура житлового будівництва за поверховістю визначена відповідно до основних напрямів її зміни, передбачених «Концепцією розвитку Києва», та з урахуванням архітектурно-планувальної організації території міста в цілому та окремих сельбищних районів у відсотках від загального обсягу.

- садибна та котеджна (1-3 пов) – 10%;
- малоповерхова та блокована (1-3 пов) – 3%;
- середньо-поверхова (4-8) – 21 %;
- ббагатоповерхова (9 пов. та вище) – 66% [4].

Із загального обсягу житлового будівництва 72% розміщується у правобережній частині міста, 28% у лівобережній [5].

Нині в Україні, зокрема у Києві житлова забезпеченість сягає 23 кв. На людину. Можна сказати, що цей показник напряму показує рівень розвитку та економіки країни. Варто зазначити, що рівень забезпеченості росте з часом. Нині проектний рівень житлової забезпеченості становить 30 кв.м.

Список літератури:

1. Фильваров Г.И., Плешкановская А.М. (2012). Проблемы планирования городского развития в контексте мировых урбанистических процессов. Досвід та перспективи розвитку міст України, 23. 26-38.
2. Житлове законодавство України / укл. М. К. Галянич, Г. І. Коваленко. – К.: Юрінком Інтер, 1998.
3. Мартиненко Д.М, Лапінов А.Д. (2021). Динаміка житлової забезпеченості як фактор формування комфортних умов проживання населення. Conference «Actual problems of science and practice». 186-188.
4. Головне управління статистики у м. Києві. Статистична інформація. Режим доступу: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=255&lang=1>
5. Pleshkanovska A. (2019). City Master Plan: Forecasting Methodology Problems (on the example of the Master Plans of Kyiv). Transfer of Innovative Technologies, 2 (1). 39–50.

АНАЛІЗ УЛОВЛЕННЯ ЛЕТУЧОЇ ЗОЛИ В СКРУБЕРАХ ВЕНТУРІ

Пефтьєва І.О.,

асистент кафедри теплогазопостачання і вентиляція
Київський національний університет будівництва і архітектури

Мокрий золовловлювач-скрубєр Вентурі складається з двох основних елементів: труби (коагулятора) Вентурі та краплевловлювача, що послідовно з'єднані за напрямком очищуваного потоку газу. Зрошення труб Вентурі відбувається за допомогою механічної форсунки.

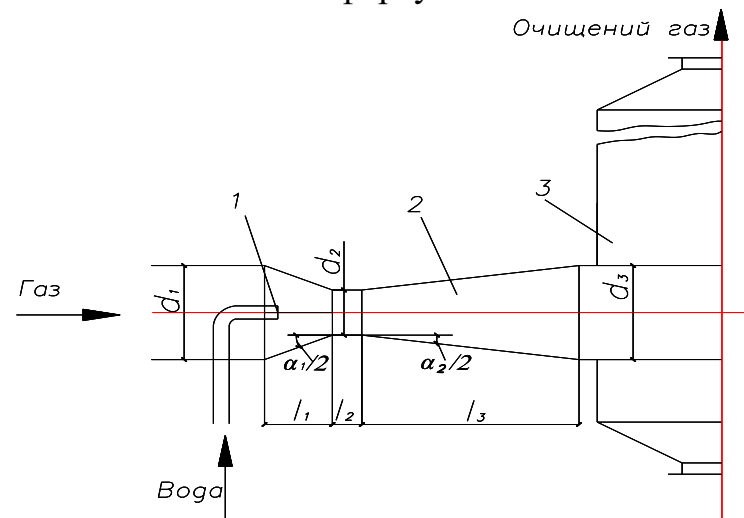

Рис.1 Принципова схема скрубєра Вентурі.

1- форсунка, 2 – труба Вентурі, 3 – краплевловлювач.

Серед раних моделей труб Вентурі можна виділити три моделі. Модель Болла [1], Калверта [2] та Юнга [3]. У всіх варіантах передбачається, що рідина, яка потрапляє в коагулятор за допомогою форсунки, відразу розпадається на краплі аерозолі діаметром D_d , м, що визначається з рівняння Нуакиями-Танасави [4]

$$D_d = \frac{0,0050}{|V_{Gt} - V_{di}|} + 0,918 \left(\frac{Q_L}{Q_G} \right)^{3/2}, \quad (1)$$

де V_{Gt} – швидкість газу в горловині коагулятора, м/с, V_{di} – швидкість рідини на осі скрубєра Вентурі, м/с, Q_L и Q_G – об'ємні витрати рідини та газу.

Модель Р.Болла [1] передбачає, що після подрібнення рідини кожна крапля прискорюється та гальмується внаслідок дії сил тертя з боку газу.

Для опису руху крапель Болл використовував рівняння:

$$a_d = \frac{3\rho_G C_D}{4\rho_L D_d} (V_G - V_d) |V_G - V_d|$$

$$V_d = V_{Di} + \int_0^t a_d dt \quad (2)$$

$$x = x_i + \int_0^t V_d dt$$

де a_d – прискорення краплі, m/c^2 ; t – час, $сек$; x – відстань від точки поступання рідини вздовж осу труби Вентурі, $м$.

Протягом руху крапель відносно газу, вони заповнюють циліндричний об'єм, що рівний добутку перерізу краплі, її швидкості та часу руху. Сумісний ефект дії усіх крапель по вловленню часток можна подати виразом:

$$Pt = Exp\left(-\frac{3}{2} \frac{Q_L}{Q_G} \frac{1}{D_d} \int_0^t \eta |V_G - V_d| dt\right) \quad (3)$$

Вирішення рівнянь залежить від геометрії скрубера Вентурі та його режиму роботи. Знаючи початкові значення V_G та V_d з рівнянь (2) розраховуються a_d , V_d и x за малі проміжки часу та перераховується швидкість газу у перерізі коагулятора допоки не досягнеться точка виходу з труби Вентурі.

Модель С.Калверта. Для отримання рівняння для прогнозування ефективності вловлення часток в скрубери Вентурі [2] допущено, що скрубер Вентурі складається повністю лише з горловини (тобто вона є нескінченно протяжна), у якій краплі прискорюються до швидкості газу та коефіцієнт опору руху часток в газу може виглядати:

$$C_D = 55/Re, \quad (4)$$

де число Рейнольдса для краплі:

$$Re = \frac{D_d \rho_G |V_G - V_d|}{\mu_g} \quad (5)$$

ρ_G – густина газу, $кг/м^3$; μ_g – динамічні в'язкість газу, $Па \cdot с$; V_G – швидкість газу, V_d – швидкість краплі, $м/с$.

Також було допущено, що ефективність уловлення пилу однією краплею може бути розраховано з апроксимації даних [5] за рівнянням:

$$\eta = \left(\frac{K}{K + 0,35}\right)^2 \quad (6)$$

де K – параметр зіткнення:

$$K = \frac{C_c \rho_p d_p^2 |V_G - V_d|}{18 \mu_g D_d} \quad (7)$$

де d_p – діаметр частинки, $м$; C_c – поправка Каннингема на прослизання часток, ρ_p – густина часток, $кг/м^3$.

Пропускання (проско) частинок запропоновано визначати за рівнянням:

$$Pt = Exp\left\{\frac{Q_L \rho_L D_d V_{Gt}}{55 Q_G \mu_G K_i} \left[2.8 Ln\left(\frac{0.35 + K_i f}{0.35}\right) + \frac{0.49}{0.35 + K_i f} - 1.4 - 4 K_i f\right]\right\}, \quad (8)$$

де f – кореляційний параметр, $0,2-0,7$; ρ_L – густина рідини, $кг/м^3$; K_i – параметр зіткнення для $(V_G - V_d) = V_{Gt}$.

Для f в (1.5) Калверт рекомендував значення $0,25$, для вловлення гідрофобних часток в скрубберах лабораторних масштабів.

Модель С.Юнга. Юнг [3] вдосконалив модель С.Калверта, приймаючи більш реалістичні приймаючи більш реалістичні припущення. Залежність для оцінювання коефіцієнта опору краплі, запропонована Юнгом:

$$C_D = C_{Di} \sqrt{\frac{V_{Gt}}{|V_G - V_D|}} \quad (9)$$

що отримана на основі стандартної кривої, де C_{Di} – коефіцієнт опору на вході в горловину труби Вентурі.

С.Юнг допустив, що відношення швидкості краплі до швидкості газу на виході горловини (V_{de}^*) дорівнює:

$$V_{de}^* = 2(1 - X^2 + X\sqrt{X^2 - 1}) \quad (10)$$

де $X = 1 + 3 \frac{L_t C_{Di} \rho_G}{16 D d \rho_L}$, L_t – довжина горловини.

Якщо захоплення частинок відбувається лише в горловині, то алгебраїчна формула для розрахунку пропускання часток:

$$Pt = Exp \left\{ \frac{Q_L \rho_L}{Q_G \rho_G C_{Di}} \left([4K_i (1 - V_{de}^*)^{1.5} + 2.1(1 - V_{de}^*)^{0.5} - \right. \right. \\ \left. \left. - 3.55K_i^{0.5} (1 - V_{de}^* + 0.35/K_i) \arctg(K_i (1 - V_{de}^*) / 0.35) \right] / [0.35 + K_i (1 - V_{de}^*)] - \right. \\ \left. - [2.1 + 4K_i - 3.55K_i^{0.5} (1 + 0.35/K_i) \arctg(K_i / 0.35) \right] / [0.35 + K_i] \right\} \quad (11)$$

Рівняння (11) не потребує кореляційного параметра f .

Порівняльний аналіз різноманітних моделей скрубберів Вентурі показує. Що найбільш зручним та простим для проведення математичних розрахунків скрубберів Вентурі у промисловості є модель Болла.

Вцілому, модель Р. Болла [1] і аналогічні до неї інженерні моделі достатньо точно описують процеси коагуляції.

Список літератури

1. Boll R.H. Particle collection and pressure drop in Venturi scrubber / R.H.Boll // Ind. Eng. Chem. Fundam. – 1973. – Vol.12. – P. 40–50.
2. Calvert S.Venturi Scrubber Modelling / S.Calvert, D.Lundgren, D.S.Metha // J.Air Pollut. Control Assoc. – 1972. – Vol. 22. – P. 529–532.
3. Yung S. Performance of gas-atomized spray scrubbers at high pressure / S.Yung, S.Calvert, M.Duncan // J. Air Pollution Control Assoc. – 1984. – Vol. 34. – No.7. – P. 736–742.
4. Nukiyama S. Experiments on the atomization of liquids in an air stream. Report 3: on the droplet-size distribution in an atomized jet / S.Nukiyama, Y.Tanasawa // Trans. Soc. Mech. Engrs. Jpn. – 1935. – No.5. – pp. 62–67.
5. Walton H. W. Performance of the Venturi Scrubber / H.W.Walton, A.Woolcock // Int. J. Air Pollut. – 1960/ – No.3. – p.129.

ВИВЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ СОЧЕВИЦІ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ

Тракало Тетяна Олександрівна,

кандидат технічних наук,
старший викладач кафедри
технології зберігання і переробки зерна
Національний університет харчових технологій

Янюк Тетяна Іванівна

кандидат технічних наук,
доцент кафедри технології зберігання і переробки зерна
Національний університет харчових технологій

Головна особливість сучасних харчових технологій, і тим більше харчових технологій майбутнього, полягає в тому, що, на відміну від технологій початку ХХ ст. вони в переважній більшості спираються на досягнення фундаментальної науки. Сьогодні розвиток виробництва харчових продуктів немислимий без фундаментальних наукових досліджень і високотехнологічних промислових систем. Справді, харчові технології майбутнього – це нова сировина і нові властивості традиційної сировини, нові способи перетворення вихідної сільськогосподарської сировини, рослинного та тваринного походження в харчові продукти, нові рецептури продуктів харчування, нові пакувальні матеріали, які забруднюють навколишнє середовище, гнучкі технології, що забезпечують широкий асортимент харчових продуктів і їхню високу якість. Таким чином, сьогодні життєво необхідно в Україні розробляти концептуальні основи харчових технологій майбутнього, створювати наукову базу майбутніх винаходів і шляхів їхньої інженерної реалізації [1].

Зернобобові культури є родовищем корисних речовин. Вони найкраще підходять для використання при виробництві багатокомпонентних функціональних продуктів. Представники бобових містять у своєму складі білків до 36% [2], майже всі незамінні амінокислоти, а також незначну кількість жиру та вуглеводів за виключенням соєвих бобів. Собівартість отримання 1г білка рослинного походження у 10...30 разів є меншою [2] ніж тваринного при цьому характеризується хорошою засвоюваністю.

Наука не стоїть на місці і на сьогодні існує багато напрацювань щодо того, як саме той чи інший продукт впливає на організм людини. Саме знання про особливості дії нутрієнтів на клітинному і молекулярному рівнях в організмі людини дало поштовх до активного вивчення та впровадження в життя основ функціонального харчування [3].

Організація збалансованого харчування є основним чинником формування здоров'я нації, забезпечення високого ступеня реалізації її розумового, трудового, творчого та репродуктивного потенціалу, що визначає економічний

розвиток країни та забезпечує високий рівень соціального, культурного, економічного життя людей, їх фізичного та духовного добробуту.

Результати спостережень вітчизняних вчених свідчать, що понад 50% населення України харчується неякісно. Неповноцінне за кількісним та якісним складом, а також незбалансоване за енергетичною та поживною цінністю харчування сприяє розвитку аліментарних та аліментарно-залежних захворювань [4].

Для отримання висококалорійних напоїв різної концентрації за масовою часткою сухих речовин такі рослинні компоненти як сочевиця і овес голозерний відповідають встановленим вимогам за хімічним складом і є традиційним джерелом харчування у більшій частині Світу, однак до цього часу виробництво напоїв не набуло широкого застосування.

Мета статті. Провести дослідження фізико-хімічних та технологічних показників насіння сочевиці для виробництва функціональних продуктів.

Результати. Аналіз структури харчування населення України на сучасному етапі показує, що раціон українця характеризується дефіцитом білка у кількості 10...20 % від потреби. Тому у готовому продукті основним носієм білкових речовин повинні бути зернові і бобові культури. За якістю харчового білка і його засвоювання перше місце серед бобових культур посідають боби сої і сочевиці. Сочевиця не накопичує нітратів, токсичних елементів, радіонуклідів і вважається екологічно чистим продуктом, а за вмістом білка вона випереджає горох і квасолю. Різниця в хімічному складі насіння сочевиці крупнонасіневої і дрібнонасіневої незначна. Білок складається головним чином з глобулінів (легулін і віцілін), а також альбуміну проламіну і глютеліну. Сочевиця є джерелом вітамінів групи В (тіаміну, рибофлавіну, ніацину, β-коротину). Мінімальний вміст жирів має велике значення при дієтичному харчуванні. Але боби треба поєднувати з іншими зерновими, так як в них відсутні деякі амінокислоти - трипсин і метіонін [5].

Насіннева маса сочевиці за гранулометричним складом однорідна, основну масу (до 85%) складають насіння діаметром 4,98...5,14 мм. Явище неоднорідності насіння по крупності пояснюється особливістю їх формування на рослині у період вегетації рослини.

Поліфеноли сочевиці, такі як проціанідини і флаволи, як відомо мають сильну антиоксидантну, протизапальну і нейропротекторну дію з пригнічення ракових клітин. Але сочевиця містить антинутриєнти (інгібітор трипсину, фітинову кислоту та ліпазу), які зменшують всмоктування вітамінів та мінеральних речовин. Здатність до перетравлення і засвоювання білків рослинного походження в нативних бобах становить 34...76 %. Так у сукупному вмісті білків сочевиці вміст інгібітору трипсину становить 1,25 мг/г, що найменше серед усіх бобових. Традиційні методи обробки такі як: замочування, проростання, ферментація і теплова обробка суттєво зменшує їх вміст [5-6]. Тому в роботі було проведено аналіз цих видів обробки і надані рекомендації для розробки технологічних режимів обробки сочевиці. При попередньому замочуванні сочевиці були отримані такі результати. Вміст інгібітору трипсину перед дослідженням становив 1,25 мг/г. При замочуванні сочевиці до 96 годин

відбувалось поступове зменшення від 1,25 мг/г до 0,45 мг/г, при допустимому вмісті його 5,0 мг/г.

При пророщуванні зерна відбувається активація і синтез ферментів, під дією яких протікають процеси гідролізу запасних речовин. При цьому в насінні накопичуються низькомолекулярні водорозчинні білки, амінокислоти, цукри, декстрини, вітаміни, фітогормони. Довжина ростка, тобто час пророщування пропорційно впливає на вміст трипсину. Довготривале замочування насіння сочевиці дає зменшення від 6 % до 61,6 %. Термічна обробка сочевиці тривалістю 30 хвилин дає можливість зменшити вміст інгібітору трипсину до 1,18 мг/г. Аналогічний результат ми отримали при замочуванні насіння сочевиці на 24 години. Після 90 хвилин варіння вміст інгібітору трипсину практично не змінюється і залишається в межах 0,45 мг/г.

Висновки. Досліджено фізико-хімічні та технологічні показники якості насіння сочевиці (дрібнонасіневої та крупнонасіневої) та голозерного та півчастого вівса.

За результатами теоретичних і експериментальних досліджень обґрунтована доцільність використання даних зернобобових культур при виробництві функціональних напоїв та продуктів.

Список літератури

1. Капрельянц Л. Функціональні продукти і нутрицевтики – сучасні підходи харчової науки. Вісник Львівського університету. Серія біологічна. 2016. Вип. 73. С. 441. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_biol_2016_73_122 (дата звернення 20.05.2021).

2. Казаков Е. Д., Кириленко Г. П. Биохимия зерна и хлебопродуктов. СПб.: ГИОРД, 2005. 512 с.

3. Бородай А. Б., Никоненко Б. С. Удосконалення технології функціональних продуктів за рахунок використання рослинної сировини. Збірник наукових статей магістрів. Факультет товарознавства, торгівлі та маркетингу. Факультет харчових технологій, готельноресторанного та туристичного бізнесу. Полтава. 2019. С. 73-77.

4. Єгоров Б. В., Мардар Б. В. Наукові основи формування споживних властивостей нових зернових продуктів. Одеса : ТЕС, 2013. 388 с.

5. Тележенко Л. М. Сочевиця як важливий національний ресурс рослинного білка. Корми і кормо виробництво. 2010. № 66. С. 158 – 163.

6. Тележенко Л. М., Атанасова В. В. Застосування пюреподібних страв на основі сочевиці у профілактичному харчуванні. *Збірник наукових праць молодих учених, аспірантів, та студентів «ОНАХТ»*. Одеса, 2009. С. 279–280.

МЕТРОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МАГНІТНОГО ПОЛЯ В ЗУБЧАТОМУ ЗАЗОРІ ІНДУКТОРА

Циганкова Ганна Анатоліївна,

кандидат технічних наук,
доцент кафедри вищої математики ім. проф. В.І. Можара
Національний університет харчових технологій, Україна

Для перевірки результатів розрахунку складових електромагнітного поля в електродинамічному гальмі з повітряним зазором було проведено експериментальне дослідження розподілу вектора магнітної індукції, розкладеного на компоненти по осях циліндричної системи координат, в робочій зоні електродинамічного гальма з нерівномірним повітряним проміжком в напрямку кутової координати при відсутності ротора. Для дослідження була використана модель електродинамічного гальма (Рис.1), яка дозволяла розміщувати необхідні датчики в робочій зоні [1].

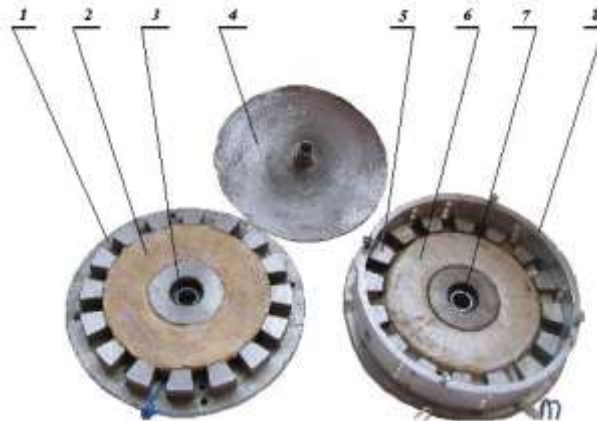

Рис. 1. Експериментальна модель електродинамічного гальма.

1 – паз робочої зони індуктора; 2 - секція обмотки індуктора; 3 – підшипник; 4 – дисковий ротор; 5 – зубець робочої зони індуктора; 6 – друга секція обмотки індуктора; 7 – другий підшипник; 8 – немагнітний корпус електродинамічного гальма.

Вимірювання компонент вектора магнітної індукції в робочій зоні електродинамічного гальма здійснювалось тесламетром універсальним 43205/1 №1339575 з датчиком Холла до нього ПІП РАД №890008.

Для цифрових вимірювальних приладів класу точності k_k/k_n межа допустимої відносної похибки розраховується по формулі:

$$\delta_x \% = \left[k_k + k_n \left(\frac{X_k}{X} - 1 \right) \right],$$

де k_k – зведена похибка (клас точності) наприкінці діапазону вимірювання; k_n – зведена похибка (клас точності) на початку діапазону вимірювання; X_k –

кінцеве значення діапазону вимірювання (199,9 *mTл*); X – вимірювана величина [2].

Абсолютна похибка вимірювання розраховується по формулі: $\Delta X = \delta_x \% \frac{X}{100}$.

Згідно технічних характеристик приладу для вказаного тесламетра універсального цифрового 43205/1 зведені похибки на початку та наприкінці діапазону вимірювання мають значення $k_k = 1$ та $k_n = 1$. При вимірюванні індукції в діапазоні від 0 до 199,9 *mTл* абсолютна похибка складе:

$$\Delta X = \left[k_k + k_n \left(\frac{X_k}{X} - 1 \right) \right] \frac{X}{100} = 1,999 \approx 2 \text{ mTл.}$$

Потрібно зважити на те, що при вимірюванні компоненти вектора магнітної індукції датчиком Холла виникає похибка, обумовлена неточністю позиціонування датчика. Для зменшення цієї похибки значення відповідної компоненти індукції приймалось як половина суми значень цієї компоненти в симетричних точках області вимірювання. В цих точках інша компонента індукції має взаємно протилежні напрямки. Для компоненти з протилежними напрямками в симетричних точках приймалось значення, що дорівнює половині різниці значень в симетричних точках, в яких інша компонента індукції має однакові напрямки.

Таким чином, невиключна систематична похибка результату вимірювання магнітної індукції становить 2 *mTл*. Для вимірюваних значень магнітної індукції в повітряному зазорі в діапазоні від 20 до 180 *mTл* відносна похибка вимірювань становить від 10% до 1% відповідно.

Список літератури

1. Циганкова Г. А. Експериментальне дослідження магнітного поля в дископодібному електродинамічному гальмі / Г. А. Циганкова // Праці Інституту електродинаміки НАН України, 2007. – №2(17). – С.112 - 116.

2. Головка Д.Б. Основи метрології та вимірювань / Д.Б. Головка, К.Г. Реґо, Ю.О. Скрипник. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.

ВИРІШЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОНФЛІКТІВ В ТУРИЗМІ

Валерія Андріївна Постолова,
студентка 4 курсу програми «Туризм» Університет імені Альфреда Нобеля

Галина Іванівна М'ясоїд,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного туризму,
готельно-ресторанного бізнесу та іншомовної підготовки, Університет імені
Альфреда Нобеля

В даний час явно спостерігається активний інтерес до вивчення культур різних народів; особливу увагу дослідники приділяють діалогам та конфліктам культур. У наш непростий час з точки зору діалогу культур, тим не менше, відкриваються нові можливості, типи та форми спілкування, головною умовою яких є взаєморозуміння, толерантність та повага до культури партнерів по спілкуванню. Найважливіша проблема міжкультурної комунікації для майбутніх працівників туристичної галузі, лідер якої безпосередньо пов'язані з представниками інших культур.

Фахівцям у галузі туризму доводиться щодня вирішувати проблеми комунікативного характеру не лише рідною мовою, а й іноземною. Ділові зустрічі із закордонними партнерами, листування, робота з туристами, анімаційні заходи в іноземних готелях, підписання контрактів, обговорення умов продажу, все це вимагає від працівника туристичної галузі не тільки знання мови, а й знань, пов'язаних з культурою, історії країни, представники якої в даний час працюють менеджером з туризму. Знання мовного етикету, звичаїв, звичаїв, прийнятих в країні ділових партнерів, створює позитивне враження в спілкуванні, розпоряджається, сприяє більш повному взаєморозумінню, що в кінцевому рахунку благотворно впливає на результати партнерського спілкування, підвищує престиж компанії. Кваліфіковані туристичні працівники повинні допомагати туристам не лише подолати мовний бар'єр, а й культурний. Міжкультурний бар'єр представники культур сприймають набагато гостріше. Це набагато небезпечніше і більш неприємний, ніж мова, і часто призводить до негативних наслідків.

Міжкультурна комунікація - це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних культур [1]. Тому для працівників туристичної галузі, які можуть стати посередниками між культурами, знання культурних традицій, звичаїв, звичаїв, а також знання іноземної мови є життєво важливим. Майбутні працівники туристичної галузі також потребують знань, які дали б їм можливість, з одного боку, орієнтуватися в міжкультурних

відмінностях народів, допомагати вести діалог з представниками інших культур, а з іншого боку, адекватно представляти свій народ і культури в будь-яких ситуаціях спілкування.

Невід'ємною характеристикою туристів є їхня допитливість до вивчення різних частин світу та народів, що їх населяють, це одне з найпотужніших стимулів для туристичних мотивів. На сьогодні історично-культурний туризм розвивається досить активно.

Зрештою, туризм - найкращий спосіб познайомитись з іншими культурами. Гуманітарне значення туризму полягає у використанні його можливостей для особистого розвитку, його творчого потенціалу та розширенні горизонту знань. Прагнення до знань завжди було невід'ємною людською потребою. Поєднання відпочинку з пізнанням життя, історії та культури іншої нації - одне із завдань, яке туризм цілком здатний вирішити. Туристичні функції несуть великий гуманітарний потенціал, бачити нові регіони або країни на власні очі, чути, відчувати, переживати, відкривати нові знання. Ознайомлення з культурою та звичаями інших народів збагачує духовний світ людини. Ось чому туризм є фундаментальною основою для розвитку, збереження, зміцнення незалежного суверенітету та ідентичності людей. Ідентичність шляхів історичної еволюції культури та туризму зумовила спільність нових методів підходу до їх подальшого розвитку. У більшості країн світу відбувається процес демократизації культури та туризму, які є невід'ємною частиною життя суспільства. Туризм відіграє важливу роль у розвитку світогляду людини, отриманні нових знань та навичок. При підготовці фахівців у галузі туризму необхідно формувати комунікативну культуру, креативність, вміння застосовувати теоретичні знання на практиці серед майбутніх працівників туристичної галузі, що, у свою чергу, робить їх кваліфікованими спеціалістами. Кожне нове покоління фахівців у галузі туризму має нарощувати культурний потенціал громади.

Туризм формує найширшу сферу конфліктів між представниками різних культур через наявність власної особливості їх поведінки, мислення, світогляду, звичаїв, традицій, спілкування. Тому особливо чітко проявляються проблеми міжкультурного спілкування в туризмі.

Традиційно під міжкультурною комунікацією розуміють особливий тип культури представників різних етнічних груп, що характеризується взаємодією етнічних культур, що виявляється в етнічній самосвідомості, етнокультурній складності особистості, терпінні, а також у бажанні для міжетнічної свідомості в різних сферах суспільного життя [2]. Складовими елементами міжкультурної комунікації є, насамперед: етнічна ідентичність, міжетнічна гармонія, мова міжетнічного спілкування та інші елементи.

Проблема взаєморозуміння між народами зараз стає дедалі актуальнішою. Як правило, труднощі виникають через зіткнення різних культур через різні історичні, політичні, економічні, культурні відмінності. Однією з важливих і дуже складних соціальних проблем світового співтовариства в усіх сферах суспільного життя є встановлення та розвиток міжнародних міжкультурних контактів, зв'язків, спілкування, взаєморозуміння.

Як показує історичний досвід, більшість міжетнічних конфліктів виникають через незнання, нерозуміння, неприйняття та неповагу до культур інших народів. Бувають випадки, коли туристи - представники різних культур і народів відмовлялися літати в одному літаку, їздити в одному автобусі, жити в одному готелі, сидіти за одним столом у ресторані. Представники приймаючої сторони також досить часто виявляють свою ворожість до наших туристів. Таке незнання, звичайно, не сприяє відвідуванню таких країн. Останнім часом наші туристи все частіше стикаються з дискримінацією, неповажним ставленням, зневагою представників державних установ, наприклад, консульських служб, митних органів, засобів масової інформації, що, безумовно, негативно впливає на розвиток туристичної галузі.

Велика кількість конфліктів виникає на основі дотримання різних релігій. Тероризм і дуже турбулентна ситуація у світі є досить серйозною проблемою в наш час. Коло територій, відвіданих з метою історико-культурних знань, звузилось, що, безумовно, також перешкоджає розвитку міжкультурних комунікацій у туризмі та є нерозв'язною проблемою на даний момент.

Зміст та результати різноманітних міжкультурних контактів значною мірою залежать від здатності їх учасників розуміти один одного та досягати згоди, що головним чином визначається етнічною культурою кожної із взаємодіючих сторін, цінностей, що панують у певній культурі. У культурній антропології ці відносини між різними культурами називаються "міжкультурною комунікацією", що означає обмін між двома або більше культурами, продуктами їх діяльності, що здійснюються в різних формах.

Між культурами існують суттєві відмінності в тому, як і які засоби спілкування використовуються під час спілкування з представниками інших культур. Таким чином, представники західних культур звертають більше уваги на зміст повідомлення, на те, що сказано, а не на те, як це сказано. Такі культури характеризуються точністю використання понять, логікою висловлювань. Американська культура характеризується таким типом спілкування як «коротка розмова». Більшість американців використовують його у діловому спілкуванні. Вони задають питання, на які вони не розраховують отримати відповіді. Індивідуалізм американської культури змушує їх говорити чітко і чітко, негайно висувати свої аргументи, щоб викликати реакцію опонента. Східні народи, як правило, звертають увагу на контекст повідомлення.

Зміст та результати міжкультурної комунікації значною мірою залежать від цінностей, що панують у будь-якій культурі, норм поведінки, установок тощо. У взаємозв'язку між культурою та спілкуванням відбувається взаємний вплив один на одного.

Важливо відзначити роль вивчення іноземної мови в міжкультурному спілкуванні. Знання мови ділового партнера завжди сприяє більш довірливому спілкуванню. Але недостатньо знати мову, потрібно вміти нею правильно користуватися. Викладання іноземної мови як реального засобу спілкування нерозривно пов'язане з вивченням соціального та культурного життя країн вивчених мов. Безпосереднє спілкування з представниками інших культур рідною мовою - це постійне міжкультурне спілкування.

Завдяки досвіду, накопиченому в міжкультурній комунікації, ми дивимось на світ ширше і більш толерантно ставимося до культурної ідентичності інших народів. І якщо це супроводжується теоретичним вивченням явища культури, ми не лише отримуємо уявлення про те, як покращити стосунки з людьми, але ми справді усвідомлюємо вплив власної культури на нас, наше сприйняття світу та поведінку. Культурна освіта може не тільки мінімізувати культурний шок та збільшити досвід міжкультурного спілкування, але й сприяти професійному зростанню та ефективності організації в цілому. Культурна чутливість повинна навчити нас, що культура та поведінка є відносними поняттями, і тому ми повинні бути менш категоричними та більш толерантними у людських стосунках. У минулому багато дослідників сприймали культурні відмінності як перешкоду для спілкування та співпраці. Сьогодні вони визнають, що коли культурні відмінності використовуються розумно і правильно, вони стають джерелами додаткових можливостей.

Сьогодні ми беремо активну участь у всіх сферах міжкультурної комунікації, а отже, маємо бути здатними керувати процесами, що відбуваються в багатонаціональних суспільствах, повинні усвідомлювати вплив національної та корпоративної культури на поведінку людини та вміти застосовувати знання та вміння отримані для досягнення найкращих результатів нашої діяльності.

В даний час особливо гостро стоять проблеми міжкультурної комунікації, діалогу між культурами та представниками різних народів. І все ж, не повинно бути конфлікту, повинен бути діалог, ми повинні до цього прагнути, незважаючи на погіршення відносин з багатьма країнами світу.

Основний метод вирішення профілактики міжкультурного конфлікту – взаємна повага. Міжнародний туризм завжди служив і повинен служити, перш за все, цілям згуртованості, єдності, взаєморозуміння та миру між народами та культурами. Це одна з головних місій міжнародного туризму. На міжнародному та національному рівнях слід докласти зусиль для сприяння міжкультурному спілкуванню в туризмі. Ці заходи повинні включати підготовку спеціалістів з питань міжнародної туристичної діяльності в галузі міжкультурної комунікації, що забезпечить спеціалізовані знання, навички та вміння, що сприяють ефективному міжкультурному спілкуванню.

Список використаних джерел

1. Кіптенко, В. К. Менеджмент туризму [Текст] : підручник / В. К. Кіптенко. – Київ : Знання, 2010. – 502 с.
2. Компанець, К. А. Фактори впливу на конфліктні ситуації в туризмі // Економічний аналіз : зб. наук, праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов, ред.) та ін. - Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. - Том 24. - № 2. - С. 80-84.

Scientific publications

MATERIALS

The XIX International Science Conference «Development of scientific and practical approaches in the era of globalization»

Boston, USA. 165 p.

(June 21 – 23, 2021)